

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

147244

YENİ EKONOMİNİN MAKRO VE MİKRO İKTİSADİ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLGE DEMİRTAŞ

ANABİLİM DALI : İKTİSAT

PROGRAMI : İKTİSAT POLİTİKASI

TEZ DANIŞMANI: YARD. DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN

- 147244 -

KOCAELİ 2004

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YENİ EKONOMİNİN MAKRO VE MİKRO İKTİSADİ ANALİZİ

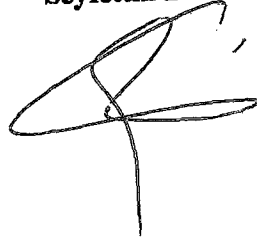
YÜKSEK LİSANS TEZİ

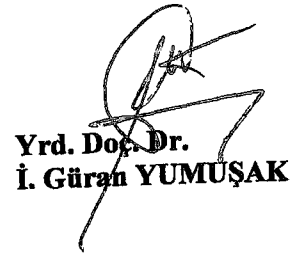
Tezi Hazırlayan: **BİLGE DEMİRTAŞ**

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 23.09.2004 – 2004 / 21

Prof. Dr. Recep TARI

Yrd Doç . Dr.
Seyfettin ERDOĞAN

Yrd. Doç. Dr.
İ. Güran YUMUŞAK

KOCAELİ 2004

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YENİ EKONOMİNİN MAKRO VE MİKRO İKTİSADİ ANALİZİ

ÖZET

İnsanlık tarihine sosyo-ekonomik açıdan damgasını vuran iki temel dönüm noktası vardır; bunlardan birincisi Sanayi Devrimi, diğeri ise Büyük Bunalımdır. Gerçektende Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı tarihte yaşanmamış muazzam üretim miktarı başta Avrupa olmak üzere, toplumların refah düzeyini yüksek oranlarda artırmıştır. Ancak sadece üretim miktarının önemsendiği bu dönem, beraberinde birçok çelişkiyi de ortaya çıkarmıştır. Bilindiği üzere ekonomik aktivitenin sadece arz yönlü gerçekleştirilmesi ve ele alınması, Büyük Bunalım olarak adlandırılan tarihin en büyük krizini ortaya çıkarmıştır. Kökleri Sanayi Devrimine dayanan üretim faaliyetinin otomasyona dayandırılması, özellikle önce elektronoik ve yakın geçmişte mikro elektronoik alnlarındaki buluşlara bağlı olarak hızla gelişen bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin yaşamın her alanında kullanılması, beraberinde yeni kavramlar ve olguları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, iktisatçılar, toplum bilimciler ve birçok disipline mensup bilim admlarınca üçüncü ve yeni bir dönüm noktası olarak nitelendirilen yaşadığımız çağın -bilgi çağının- gerek sosyolojik, gerekse iktisadi açıdan önümüzdeki yüzyılları şekillendireceği aşikardır. Bu gelişmeler, "yeni" nitelendirmesinin birçok olgunun başına getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Geleneksel iktisat bilimi de bu gelişmelerin ışığında "yeni" kavramı ile kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle iletişim teknolojisinin hızlı gelişimi ve bilgisayarın yaşamın her alanına yayılması ile iktisadi ilişkiler ve bu ilişkileri inceleyen iktisat bilimi de yeni bir yön kazanmıştır. *Yeni ekonomi, bilgi ekonomisi ve e-ekonomi* gibi kavramlarla adlandırılan bu süreç, yeni kavram ve yöntemleri ile iktisat literatüründe yayılaşmaya devam etmektedir.

Tezi Hazırlayan : BİLGE DEMİRTAŞ
Tez Danışmanı : YARD.DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN
Tez Kabul Tarih ve No : 23.09.2004 – 2004/21
Jüri Üyeleri : PROF. DR. RECEP TARI
: YARD. DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN
: YARD.DOÇ. DR. İ. GÜRAN YUMUŞAK

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MACRO AND MICRO ECONOMIC ANALYSIS OF NEW ECONOMY

ABSTRACT

There are two main breakdown for humanity history. One of them is Industrial Revolution, and the other is Great Depression. Indeed Industrial Revolution increased societies' wealth especially in Europe. But at this period production quantity was the most attentive subject and this period appeared many controversies. As we known the cause of Great Depression is making the economic activities on the supply side. Production activity depends on autimation and findings about electronic and specially micro electronic lead to massive using of computer. In addition this, new concepts and phenomenon. Because of this reason economist, sociologist and other discipline members thinks that, this age will determine coming centuries. This developments compell us to add "new" word before many phenomenon. Because of this reason traditional economics began to called with new words. Namely, rapid growth in technology and computer economical relations and economics get a new direction. This process which is called new economy and e-economy continue expanding with new concepts and new methodologies.

Tezi Hazırlayan : BİLGE DEMİRTAŞ
Tez Danışmanı : YARD.DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN
Tez Kabul Tarih ve No : 23. 09. 2004 – 2004/ 21
Jüri Üyeleri : PROF. DR. RECEP TARI
YARD. DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN
YARD.DOÇ. DR. İ. GÜRAN YUMUŞAK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	2
ABSTRACT.....	3
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	4
GİRİŞ:.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM:

GENEL OLARAK YENİ EKONOMİ.....	7
2.1. Yeni Ekonominin Tanımı Ve Kapsamı	7
2.1. Yeni Ekonominin Başlıca Özellikleri.....	9
2.1. Yeni Ekonominin Tarihsel Gelişim Süreci	20
1.1.1. İlkel Toplumdan Bilgi Toplumuna Geçiş Serüveni.....	20
1.1.2. İlkel Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş	20
1.1.3. Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş	22
1.1.4. Bilgi Toplumunun Getirdiği Yenilikler	23
1.1.5. Yeni Ekonominin Doğuşu	24
2.1. Sosyo-Kültürel Politik Sistemdeki Değişim.....	26
1.1.6. Yeni Ekonomide Sosyo-Kültürel Sistem	26
1.1.7. Yeni Ekonomide Politik Sistem	29
1.1.8. Ekonomik - Teknolojik Sistem.....	32
1.1.9. Küreselleşme	35
2.1. Yeni Ekonomi ve Teknoloji.....	37
2.1. Bilgi Teknolojisinin Örgütsel Yapılara Etkisi	42

İKİNCİ BÖLÜM :

YENİ EKONOMİNİN MAKRO VE MİKRO EKONOMİK ETKİLERİ	47
2.1. Yeni Ekonominin Makro Ekonomik Etkileri.....	47
2.1.1. Yeni Ekonominin İstihdama Etkisi.....	47

2.1.2.	Yeni Ekonominin İktisadi Büyümeye Etkisi	51
2.1.3.	Yeni Ekonominin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri	55
2.1.4.	Yeni Ekonomi ve Makroekonomik İstikrar	56
2.2.	Yeni Ekonominin Mikro Ekonomik Etkileri.....	61
2.2.1.	Maliyet Düşüşü	62
2.2.2.	Verimlilik Artışı	62
2.2.3.	Tüketici Tatmini ve Fiyatlandırma	63
2.2.4.	Gelir Dağılımı	64
2.2.5.	Network Etkisi	64
2.3.	Yeni Ekonominin Üretim Üzerindeki Etkileri.....	65
2.3.1.	Yeni Ekonominin Üretim Fonksiyonu Üzerindeki Etkileri	66
2.4.	Yeni Ekonominin Piyasa Yapısı Üzerindeki Etkileri	71
2.4.1.	Yeni Ekonominin TRP Üzerindeki Olası Etkileri.....	71
2.4.2.	Yeni Ekonominin TRP Koşullarında KD Firma Dengesine Etkisi .	75
2.4.3.	Yeni Ekonominin Monopol Piyasası Üzerindeki Olası Etkileri.....	77
2.4.4.	Yeni Ekonomide Eksik Rekabet Koşullarında KD Firma Dengesi	77
2.4.5.	Yeni Ekonominin Oligopol Piyasası Üzerindeki Olası Etkileri	79
2.4.6.	Yeni Ekonominin Tüketim Üzerindeki Etkileri	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

YENİ EKONOMİNİN İKTİSAT POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	83
3.1. Yeni Ekonominin Para Politikası Üzerindeki Etkileri	83
3.2. Finansal Piyasalar İşlem Maliyetleri ve Asimetrik Enformasyon	88
3.3. Yeni Ekonominin Maliye Politikası Üzerindeki Etkileri	97
SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 :Eski Ekonomi- Yeni Ekonomi.....	19
Şekil 2:İlk Toplumdan Bilgi Toplumuna.....	31
Şekil 3: Bilgi ve İletişim Teknolojileri İle Üretim ve Verim Artışı	68
Şekil 4: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Verime Etkisi.....	70
Şekil 5 : Üretim Teknolojisindeki Değişim Sonucu Verimlilik Artışı ..	70
Şekil 6: Yeni Ekonomide Tam Rekabet Piyasa Koşullarında Kısa Dönem Firma Dengesi	76
Şekil 7: Yeni Ekonomide Eksik Rekabet Koşullarında Kısa Dönem Firma Dengesi	78

GİRİŞ:

Sanayi Devriminin yarattığı etki yaşamın her alanına yansyarak günümüze kadar süregelen hızlı sosyo-ekonomik değişimlerin temelini oluşturur. Son ikiyüz yıldır yaşanan bu hızlı değişimlerin alt yapısını, özellikle 16. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan icatlar ve bu icatların üretim sürecinde dahil edilerek kitle üretime geçilmesi oluşturur. Daha önce yaşanmamış miktardaki üretim hacmi, hem toplumların refahını artırmış, hem de iktisadi gelişim sürecini hızlandırmıştır. Büyük Bunalıma kadar geçen süre içerisinde devam eden bu durum, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası farklı bir çehreye bürünmüştür.

Transistörün icadı ile başlayan, çok yüksek bir hızla gelişen elektronik teknolojisi ve daha sonraları mikro elektronik teknolojisi, çok kısa bir sürede yaşamın her alanına nüfuz etmiştir. İnsanlık tarihinin üçüncü büyük dönüm noktası olarak nitelendirilen bilgi çağının gelişmesinin temelinde bu durum oluşturur.

Bu gelişmelerin doğrultusunda yirmibirinci yüzyılın hakim paradigması geleneksel paradigmaya oranla çok daha farklı bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle, teknolojinin yaşamımıza yoğun bir şekilde giren teknoloji, ve değişen gereksinimler karşımıza "yeni" kavramını çıkarmaktadır.

Bilişim ve iletişim teknolojisinin etkileri iktisadi olguları etkileyerek, günümüz iktisadının politik uygulamalarına da yansımaktadır. Bilginin etkinliğinin artıran bu süreç, iktisat literatürü içerisinde yeni alanlar yaratarak "yeni ekonomi" kavramının literatürdeki yerini almasını sağlamıştır.

Yeni Ekonomide "yeni" olan, yeni teknolojilerin özellikle internet kullanımının artması ve ekonomi alanında da kullanımının hızla yaygınlaşmasıdır. İnternet kullanımının basit ve açık olması, bilginin

küreselleşmesini sağlayarak, iktisadi ve sosyal hayatı etkilemiş, ticaretin işleyiş biçimini değiştirmiş, eş zamanlı iletişim imkanını ortaya çıkarmış, sabit mekanlı iletişimi ortadan kaldırmıştır. Buna karşılık, internet sayesinde artan iletişim olanakları her ülkede aynı biçimde yayılmamış, tüketim kalıpları değişmiş, para ve finansman krizleri şoklara daha duyarlı hale gelmiş, internetle hız kazanan küreselleşmenin de etkisi ile gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasındaki uçurum daha da belirginleşmiştir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak ekonomik yapıdaki dönüşümler ekonomilerin sanayi ekonomisinden farklı bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Oluşan yeni ekonomik yapı "bilgi ekonomisi", "yeni ekonomi" olarak adlandırılırken; yeni ekonominin hakim olduğu günümüz sosyo-ekonomik yaşamı da "bilgi çağı" olarak adlandırılmıştır. Bilgi çağı ile birlikte yaşamın hemen tüm alanlarında önemli dönüşümler ortaya çıkmaktadır. Bu bir yandan bireylerin yaşam tarz ve olanaklarını etkilerken, diğer yandan da oluşan yeni koşullar uluslararası ekonomik, politik, askeri, stratejik her açıdan ülkelerin diğer ülkelere karşı konumlarını da etkilemektedir.

Yeni ekonomi mevcut ekonomi teorilerinin gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü yeni ekonomide mevcut ekonomik ilişkiler gerek biçimsel gerekse içerik yönünden değişime uğramaktadır. Örneğin, yeni ekonomi ile bir yandan piyasa sanal bir ortama dönüşürken diğer yandan da bilişim teknolojileri sayesinde piyasada bilgi akışı ve yoğunluğu artmaktadır. Bu ise hem işlemlerin hız ve etkinliğini artırmakta, hem de bir şekilde bilgi kirliliği yaratabilmektedir. Aynı zamanda yapılan işler daha hızlı fakat daha düşük maliyetle gerçekleşmektedir. Yeni ekonomi evrensel bazda zaman ve mekan farklılıklarını ortadan kaldırırken, verimlilik ve etkinlik artışlarını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yeni ekonomi mikro ve makro ekonomi teorilerinin tekrar gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL OLARAK YENİ EKONOMİ

2.1. Yeni Ekonominin Tanımı Ve Kapsamı

1980'li yıllarda başlayan küreselleşme hareketi ile birlikte ekonomik, sosyal ve siyasal alanda dünyada büyük bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Küreselleşme olgusu ile birlikte toplumlar ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda içe dönüklükten vazgeçerek , uluslar arası arenada kendilerine yer bulmayı amaçlamış ve dünyaya entegre olarak sosyo-ekonomik refahlarını yüksek seviyelere çıkarmayı hedeflemişlerdir.

Küreselleşme sürecinde amaç daha geniş ufuklara yayılmaktır. Bu amaca ulaşabilmenin yolu da teknolojiden geçmektedir. İşte *yeni ekonomi* kavramı da bu noktadan itibaren karşımıza çıkmaktadır. *Yeni ekonomi* kavramı, küreselleşme sürecinde , temeli bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanan yenilikleri kapsamaktadır. Aslında bu süreç insanlık tarihinin son birkaç yüzyıl içinde geçirdiği değişimlerin son aşamasını oluşturmaktadır.

Bu değişim sürecini dört temel aşamada incelemek mümkündür; 1785 yılında başlayıp 68 yıl süren ilk aşama Fransız Devrimi ile Sanayi devrimine karşılık gelmektedir. Bu aşamada, su ve buhar gücünün yaygın olarak kullanımı, demiryollarının yapımı ile ulaşım ve nakliye maliyetlerinde önemli azalmalara neden olarak, tekstil ve demir-çelik sektörleri sanayileşmede birincil derecede rol oynamışlardır. İkinci aşamada içten yanmalı motor ve elektrik gücüne dayanan ve çeşitli kimyasalların imalat sürecinde kullanıldığı bir devre söz konusudur ve bu süreç 20. yüzyılın başına dek sürmüştür. Üçüncü aşama,

iki büyük savaşta sürdürülen mücadeleler sonucu içten yanmalı motorların, elektrik ve çeşitli kimyasal maddelerin günlük yaşama girmesiyle modern iktisadi ve sosyal yaşamın başlangıcını meydana getirmiştir. Son olarak 1950'li yıllardan başlayan ve 1990'lı yıllarda olgunluk dönemine erişen 'elektronik çağı' yerini, yeni medya, dijital ağlar ve yeni temel teknolojilerin ürün ve üretim süreçlerinde esaslı bir role sahip olduğu 'yeni ekonomi' aşamasına bırakmaktadır. Ekonomik yaşamda devrim yaratan evreler arasındaki süre gittikçe kısalmakta ve zamanımızda değişim ve ilerlemenin hızı artmaktadır.¹ Dünya ekonomisine yön veren bu gelişmelerin son ayağı olan ve küreselleşme sürecini hızlandıran teknolojik devrim , yeni ekonomi olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Yeni ekonomi, bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve dönüştürülmesi ile birlikte dağıtım süreçlerini kapsar. Bu üç temel süreç, bilginin işlenmesini, elde edilmesini, dağıtımını ve iletişimini sağlayan bilgisayar sisteminin fiziksel araçları ile birlikte, insan yardımı ile bütün süreci kontrol eden yazılım sistemi sayesinde işler. Yeni ekonomide ürün ve hizmetlerin en önemli özelliği, bilginin temel üretim faktörü olarak ön plana çıkmasıdır. Yeni ekonomi sektörlerinde beşeri sermaye, fiziksel sermaye ile entelektüel sermayeyi güçlü bir şekilde tamamlayan bir rol üstlenmektedir. Gerek enformasyon teknolojilerinin kullanımı ve gerekse üretimi, nitelikli işgücü talebini artırır. Dolayısı ile beşeri sermaye yatırımlarında artış gözlenir.²

Yeni ekonomi, enformasyonu depolama, işleme ve iletme maliyetlerini ciddi şekilde düşürmüş olan yeni temel teknolojilere dayanmaktadır. Devlet düzenlemelerine son verilmesinin ve globalleşmenin ivme kazandırdığı bu teknolojiler, piyasaların şirketlerin ve bireysel çalışmanın işleyiş tarzlarını değiştirmekte, yeni iş stratejilerinin ve yeni örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

---

¹ www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-ekonomi

² Seyfettin Erdoğan,"Makro Ekonomik Etkileri Açısından Yeni Ekonomi", I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Cilt: 1, Kocaeli, 2002.

Yeni ekonominin en belirgin özelliklerinden birisi ölçekli teknoloji ve yenilik girişimleri için fon bulabilmesine imkan veren sistematik piyasa mekanizmalarının olmasıdır. Bu mekanizma sigorta fonları ya da diğer büyük yatırımcıların yüksek risk-yüksek getiri alanlarında önemli miktarda para aktarması anlamındaki risk sermayesi fonları, yeni şirketlerin hızla halka arzına imkan veren borsalar, yeni şirketlerde hisse senedi ve iyi bir gelecek karşılığı çalışmak isteyen yetenekli bir işgücü gibi faktörlerden oluşur.³

Yukarıda da ifade edildiği gibi, yeni ekonomi bilgi iletişim teknolojilerinde (BİT) ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda alışlagelmiş ekonomi kurallarını farklı boyutlara taşımış olup, bilinen üretim faktörlerinin günün koşullarında yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır.

2.1.Yeni Ekonominin Başlıca Özellikleri

Yeni ekonomi, eski olarak adlandırılan emek, sermaye, girişimci vb. üretim faktörleri ile şekillenen klasik ekonomik kuramlardan farklı olarak bilgi ve teknoloji temelli bir süreçtir. Yeni ekonominin temel özellikleri, "yeni ekonomi"yi eski ekonomiden ayırt edici bir maddeleri içermektedir.⁴ Bu özellikler;

- *Yeni ekonomi bilgi ekonomisidir.* Yeni ekonomide bilgi hem nitel hem de nicel olarak alışlagelen girdilerden daha önemli bir hale gelmektedir. "Bilgi, emek ve sermayenin pabucunu dama atarak adeta yegane üretim faktörü haline gelmektedir".⁵ Bu nedenle yeni ekonominin en önemli özelliklerinden biri bütün iktisadi faaliyetlere bilginin entegre edilmesi, başka bir ifadeyle iktisadi faaliyetlerdeki

³ Bahadır Akın,"Yeni Ekonomi:"Yeni" Olan Nedir? 20.Yüzyılın Son Moda Kavramının Analizi, I.Ulusal Bilgi , Ekonomi ve Yönetim Kongresi , Cilt 1, Kocaeli, 2002

⁴ www.isguc.org

⁵ Peter Drucker, *Yeni Gerçekler*, Çev: Birtane Karanakçı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992

bilgi yoğunluğunun önemli oranda artmasıdır. Bilgi ticareti ve bilgi yoğun mal ve hizmetlerin ticareti büyük ölçüde arttığı için günümüzde bilgi bir ürün haline gelmiştir. Bilişim teknolojileri bir ekonominin bilgi temelli olmasına imkan sağlamaktadır. Yeni ekonomide bilginin yaratılması hem bilgi işçilerine hem de bilgi tüketicilerine yani insanlara aittir. Yeni ekonomide kuruluşların en önemli kaynakları klasik üretim faktörleri değil bilgi ve beşeri sermayedir. Bilginin üretilmesi ve mal olarak kullanılması, yenilik ve icatlar yeni ekonomide servet ve refahın oluşmasında temel belirleyicidir. Bilgi, üretimin verimliliğini, üretim ve dağıtım sürecinin etkinliğini ve ürünlerin kalite ve miktarını ve üretici ve tüketiciler açısından mal ve hizmetler arasında tercihte bulunma olanağını artırmada en temel araçtır. Firma ve endüstrilerin başarılı olabilmesi araştırma faaliyetlerine, yeni ürünler geliştirmelerine, yeni hizmetler sunmalarına ve ürün ve mallarında bilgi yoğunluğunu artırmalarına bağlıdır. Özetle, bilgi ve yenilik yeni ekonominin anahtar girdileridir.

- *Yeni ekonomi dijital bir ekonomidir.* Yeni ekonomide bilgiler tamamen 1 ve 0'dan oluşan veri formlarında iletilmektedir.⁶ Teknoloji dayanaklı bu süreçte her tür bilgi, ses, yazı, görüntü, hareketli obje vs. bilgisayar ağları tarafından iletilmektedir. Büyük miktarlarda bilgi son derece hızlı, ucuz ve güvenilir bir şekilde alıcılara ulaşmaktadır. Seyahatlerde taşınabilir bilgisayarlar aracılığıyla elektronik posta kullanımı ve postayla mesaj yanısıra video dahil her türlü bilginin iletilebilmesi dijital ekonominin çarpıcı bir örneğidir.⁷

---

⁶ Bahadır Akın, "2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri", *Verimlilik Dergisi*, 1999, Sayı 1. S.10

⁷ Akın, 1999, a.g.m., s. 11

- Yeni ekonomide, eskilerinin yerine geçen veya eski yapıları tamamlayan ucuz bağlantı ve enformasyon (internet) ile yeni elektronik dağıtım kanalları oluşmaktadır. Bilgi ağları ve bilginin dijitalleşmesi bilginin ticarete konu olması sürecini hızlandırmaktadır.
- *Yeni ekonomide sanallaşma önemli rol oynamaktadır.* Bilginin analogdan dijitale dönüşmesi, fiziki varlıkların sanal (virtual) hale gelmesine imkan vermektedir. İnternet üzerinden insanların alışveriş yaptığı herhangi bir yer anlamına gelen sanallaşma ekonominin yapısını ve ekonomik süreci değiştirmektedir.
- *Yeni ekonomi bir ağ ekonomisidir.* Yeni ekonomi iletişim ağlarıyla bütünleşen bir ekonomidir. Analog hatlar yerine dijital iletişim ağlarının oluşması ve klasik ana bilgisayar sisteminden web tabanlı sisteme doğru gerçekleşen kayma iş dünyasında önemli dönüşümlere neden olmaktadır. İletişim ağlarının band genişliğinin artması veri, metin, ses, görüntü ve video şeklindeki multi-medya kaynaklarına kolayca ulaşma imkan vermekte ve buna bağlı olarak yeni kurumsal yapıların hızla ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Yeni teknoloji iletişim ağları küçük ölçekli işletmelere büyük ölçekli işletmelerin sahip olduğu ölçek ekonomileri ve kaynağa ulaşma gibi ana avantajlara sahip olma imkanı sunmaktadır. Öte yandan, büyük ölçekli işletmelerin belli dezavantajları (katı bürokrasi, hiyerarşik yapı, ve değişim güçlüğü) küçük işletmelerde bulunmamaktadır. Büyük ölçekli işletmeler

ancak küçük akışkan gruplar halinde örgütlenirlerse çeviklik, özerklik ve esneklik kazanabileceklerdir.⁸

- *Yeni ekonomide bilgi malları ortaya çıkmaktadır.* Yeni ekonomide yazılım, ilaçlar ve biyoteknoloji ürünleri gibi bilgiye dayalı veya bilgi yoğun mallar ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir mal, içindeki bilgi yoğunluğu arttıkça bu tip malların marjinal maliyeti sifıra yaklaşır, tüketimde rekabet ortadan kalkar ve kamusal mallarla aynı nitelikleri taşır hale gelir. Bilgiye dayalı ürünlerin bilgi niteliğini gösterdikleri durumlar şunlardır:

1. Ürünler sonsuz bir yayılma gücüne sahiptir. Özel bir malı satın alan kişi diğerlerini tüketimden dışlayabilir ve özel mallar kullanıldıklarında tüketilebilir. Oysa herhangi bir tüketici bir bilgiyi kullandığında bilgi bir mal olarak varlığını sürdürür ve böylece diğer tüketicilere sınırsız bir şekilde yayılabilir. Dünyanın herhangi bir yerindeki farklı tüketiciler aynı anda bir yazılımı indirerek kullandıklarında her bir tüketici için ürünün kullanımında ve üründen sağlanan tatminde bir azalma olmaz. Bu anlamda bilgi yoğun ürünler bilgi gibidir;
2. Bu tip ürünlerin piyasası fiziki nitelik göstermez, mesafe ve yere bağımlı değildir;
3. Bir kişi daha önce bu tip ürünleri kullanmamışsa ya da ilgili ürün grubu üzerinde uzman birisi ürünü denememişse ürünün ne ölçüde faydalı olduğu bilinemez;
4. Kazanan bütün getiriye sahip olur kuralı geçerlidir. Bilgi yoğun malı ilk icat eden kişi o ürünün tüm haklarına sahiptir;

---

⁸Naci Bayraç, "Yeni Ekonominin Toplumsal , Ekonomik ve Teknolojik Boyutları", www.ceterisparibus.net

5. Bilgiye dayalı bir çok ürünün arzı ya da kalitesi girdilere yapılan ilave ile artırılamaz. Daha fazla bilgisayar programı kullanmak veya daha çok eleman çalıştırmak daha iyi bir yazılımın ortaya çıkmasını garanti etmez. Bütün bu özellikler nedeniyle bilgi mallarını üretenin başarısı için maliyetlerini ve yeni yatırım giderlerini karşılamasını sağlayacak bir süre boyunca patent ve telif gibi fikri mülkiyet hakları sisteminin koruması altında geçici tekel oluşturabilmesi gereklidir.

- *Yeni ekonomide araçlar büyük ölçüde ortadan kalkacaktır.* Üretici e tüketici arasındaki araçlar iletişim ağları sebebiyle ortadan kalkacaktır. Aracı işletmeler, yeni işlevler üstlenmez ve kişiler bunlara yeni değerler atfetmezse ortadan kaybolacaklardır. Özel ve kamu sektöründe bir çok kurum tüketicileriyle ağlar aracılığıyla doğrudan temas kuracaklar ve araçlarını büyük ölçüde işlevsiz bırakacaklardır. Mesela, oteller, havayolları gibi kurumlar rezervasyonlar için acentelerle iş yapmak yerine doğrudan müşterilerine ulaşacaklardır. Dolayısıyla, aracı kurumlar gelecekte yok olmak istemiyorlarsa yaratıcı yenilikler düşünmek zorundadırlar.
- *Yeni ekonominin hakim sektörü üçlü bir oluşumdur.* Klasik ekonomide sanayi ağırlıklı otomotiv anahtar sektör konumundayken, yeni ekonomide hakim sektör diğer tüm sektörlerin tetikleyen bilgisayar, iletişim ve eğlence sanayilerinin bütünleşmesiyle oluşan yeni medya sektörüdür. Bu bütünleşme tüm sektörlerin temeli haline gelmeye başlamaktadır. Yeni medya tüm sanat etkinliklerini, bilimsel araştırmaları, eğitimi ve işletmeleri dönüştürmektedir. Yeni medya sektörü insanların iş yapma,

çalışma, eğlenme ve düşünme yöntemlerini, yaşam biçimlerini ve dolayısıyla arz-talep yapısını tamamen değiştirmektedir.⁹

- *Yeni ekonomi yenilik temelli bir ekonomidir.* Yeni ekonominin ilkesi yenilik- yaratıcılıktır. Günümüzde rekabet avantajı sağlamak ve başarılı olmak için en önemli faktör yenilik ve yaratıcılık ile yeni ürünleri piyasaya sunmaktır. Yeni ekonomide, eğer yeni ve başarılı bir ürün geliştirilmiş ve piyasaya sürülmüşse, hedefin bu ürünün daha gelişmişinin ortaya çıkarılması ve ilk ürünün modasının geçirilmesi olması gerekir. Yeni ekonominin temel ilkesi "kendi ürününün modasını kendin geçir" olarak ifade edilmektedir.¹⁰

- *Yeni ekonomi bir hız ekonomisidir.* Dijitalleşme üzerine kurulmuş bir ekonomide, iktisadi faaliyetler açısından hız anahtar bir değişkendir. Ürün yaşam süreleri süratle kısalmaktadır. Bugünün işletmeleri bilişim akımına anında tepki verebilen gerçek zamanlı bir işletmelerdir. Müşteri siparişleri elektronik ortamda alınmakta ve eş zamanlı olarak işlenmekte ve ilgili fatura ve belgeler elektronik yoldan geri yollanmakta ve veri tabanları sürekli güncellenmektedir.

- *Yeni ekonomi küresel bir ekonomidir.* Küreselleşme sonucu uluslararasıdaki iletişimin artması, değişen iktisadi sistem ve politikalar, Avrupa, Asya ve Amerika'da oluşan ekonomik birleşmeler vb. ortaya çıkan değişmeler, toplumları giderek birbirine yaklaştırmaktadır. Tüm bu gelişmeler dünyanın tek bir bütün olduğu bilincinin giderek yaygınlaşmasına neden

⁹A.Güvenir, "Yeni Ekonomi Maddeyi Tahtından İndirdi", *Türk Henkel Dergisi*, Sayı: 173, İstanbul, 1999, s. 23

¹⁰ Don Tapscott, *The Digital Economy, Promise And Peril in the Age Of Networked Intelligence*, McGraw-Hill, New York, 1996

olmaktadır. Artık yerel veya uluslararası bilgi diye bir şey bulunmamaktadır. Bilgi anahtar role sahip olduğuna göre, bireysel örgütler ister ulusal, ister bölgesel isterse yerel alanda faaliyet gösterebilir sadece bir tek dünya ekonomisi bulunmaktadır.

- *Yeni ekonomi sosyal problemleri beraberinde getirmektedir.* Yeni ekonomi beraberinde, güç, güvenlik, eşitlik, kalite, iş hayatı kalitesi ve demokratik sürecin geleceği gibi bir takım sorunlar getirmiştir. Yeni ekonomi çerçevesinde politik ekonominin başladığı da görülmektedir. Çalışma hayatında bilgi işçilerinin gerektiği şekilde yönetilememeleri, veya gereken bilgi, yetenek ya da motivasyona sahip olmayan insanların hayat standartlarındaki azalmalar önemli problemler olarak ortaya çıkacaktır. Hemen her sektörde teknolojinin hızlı bir dönüşüm başlatması bir çok kurumda ciddi dirençlerin gösterilmesine neden olacaktır. Gelişen teknolojilerin diktatör rejimler tarafından kötüye kullanılması ve nükleer teknolojinin teröristlerce elde edilme ihtimali, iletişim ağları ve bilişim teknolojisinin küçük devletlerce yerel savaşlarda kullanılması ve benzeri bir çok sorun yeni ekonomilerde dikkate alınması gereken konulardır.

Dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olan ülkelerde bilgi ekonomisi gittikçe önemini artırmaktadır. Bilgi, yaşam standardını belirleyen en önemli faktördür ve günümüzde teknolojik açıdan en ileri düzeyde olan ekonomiler bilgiye dayalı ekonomilerdir. Uluslararası rekabet gücü, nihai anlamda vatandaşlarına en yüksek hayat standardını sürdürülebilir bir çerçevede sağlayabilme kapasitesi olarak tanımlandığından güçlü bir bilgiye dayalı ekonomiye sahip olan ülkeler rekabetçi bir üstünlüğe de sahip olmaktadır. Bilginin, yaratıcılığın ve becerilerin gittikçe daha fazla önem kazanması firmaların rekabet tarzlarını ve ülkelerarasında karşılaştırmalı üstünlüğün kaynaklarını değiştirmektedir. Bilgiye dayalı ekonomilerin öneminin artması bir

yandan büyüme üzerinde etkili olan faktörler, üretimin organizasyonu, istihdam ve nitelikli işgücü gereksinimini üzerinde önemli etkilere yol açarken, diğer yandan rekabet ve endüstri ile ilgili politikalarda yeni uygulamaları gerekli kılmaktadır.

Yeni ekonomi, bilginin üretilmesi ve kullanılmasının refahın artırılması ve yaşam standardının yükseltilmesinde asıl rolü oynadığı ekonomidir. Bu türdeki bir iktisadi yapıda bütün iktisadi faaliyetlerde her tür bilgi etkin bir şekilde kullanılmakta ve tüketilmektedir. Bilgiye dayalı ekonomi başlıca iki faktörün sonucunda oluşmaktadır: iktisadi faaliyetlerin globalleşmesi ve iktisadi faaliyetlerde bilgi yoğunluğunun artması. Son yıllarda bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde büyük gelişmeler meydana geldi ve bu teknolojiler günlük yaşamda daha yoğun bir şekilde kullanılmaya başlandı. Bu eğilim, iş dünyasında birim ürün başına iletişim ve enformasyon teknolojilerine yapılan maliyetleri azaltmıştır. Öte yandan, dijitalleşme, sistem standartları ve yazılım-donanım teknolojilerinin geliştirilmesi teknolojik gelişmelerin geniş kitlelere ulaşmasına neden olmuştur.. Bilgi ve enformasyon alanında görülen bu gelişme ve yeniliklerin en önemli özelliği çok küçük maliyetlerle çok büyük miktarlardaki bilginin depolanmasına, transfer edilmesine ve üretilmesine olanak tanınmasıdır. Öte yandan, daha önceki teknolojik yenilik ve değişiklikler sadece belirli ürünler ya da sektörler üzerinde etkili iken bilgi ve iletişim teknolojileri geniş kapsamlı (jenerik) teknolojilerdir. Bu teknolojiler üretilen mallardan sunulan hizmetlere, ar-ge'den pazarlama ve dağıtıma kadar ekonomik hayatının tüm zincirlerini etkilemektedir. Bilginin işlenmesi, aktarılması ve depolanmasının marjinal maliyeti sıfıra yakın olduğundan bilginin ve bilgi teknolojilerinin ekonominin tüm alanlarında uygulamaya konulması hızlanmakta ve iktisadi faaliyetlerin tümündeki bilgi yoğunluğu artmaktadır.

İktisadi faaliyetlerin tümündeki bilginin önem ve yoğunluğunun artmasının çok sayıda nedeni bulunmaktadır:

1. Bilgi bir ülkenin refahının ve yaşam standardının artırılmasında her zaman önemlidir; ancak, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerin tüm iktisadi faaliyetlerde kullanılan bilgi miktarını artırması ve bilginin daha ucuza mal edilmesi bilginin önemini artırmaktadır.
2. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin hızı artmaktadır. Bilimsel araştırma ve ar-ge çalışmalarındaki artış bilimsel ve teknolojik bilgi stokunun artmasına yol açmaktadır. Teknolojik gelişmeler sonucu kullanılan ekipmanların kalitesi artınca ar-ge'nin kapsam ve verimliliğini artırmakta ve neticede artan iletişim bu bilgi ve bulguların yayılmasını sağlamaktadır.
3. Ar-ge ve iletişim maliyetlerinin azalması piyasaları gittikçe artan bir oranda tüketicilere açmak suretiyle global rekabeti artırmaktadır. Bir yandan, azalan ulaşım ve nakliye giderleri firmaların yeni piyasalara ulaşmasını ve pazar paylarını artırmalarına olanak sağlarken; öte yandan, bilginin kolayca aktarılabilmesi ürün ve üretim süreçlerinin daha çabuk yayılmasına yol açmaktadır. Bilginin hızla yayılması ise, firmaların rekabet güçlerini artırmaları için rakiplerine göre daha hızlı bir şekilde yenilik ve icatlarda bulunmalarını gerekli kılmaktadır.
4. Kişilerin gelirlerindeki görece artışların yanı sıra kültürün (tüketim kültürünün) globalleşmesi sonucu talepte de değişiklikler meydana gelmektedir. Refahın görece artmasıyla birlikte tüketicilerin temel tüketim mallarına kıyasla boş zamanları değerlendirmek (dinlenme-gezi, eğlenme, v.b.) için yaptıkları giderler artmaya başlamakta,

tüketicilerin mal ve hizmetlerin kalitesine verdikleri önem artmakta, yaşam kalitesi önemli bir hale gelmekte ve çevreye olan duyarlılık artmaktadır. Bütün bu gelişmeler, firmaları, üretim faaliyetlerinde fiziki unsurlara (arazi, hammadde ve kalifiye olmayan işgücü) bağımlılığı azaltırken çevre kirliliğini önleme ve yenilik-icatlar, yaratıcılık ve teknik üstünlüğe daha fazla ağırlık verme baskısına maruz bırakmaktadır.

Şekil 1 :Eski Ekonomi- Yeni Ekonomi

	Eski Ekonomi	Yeni Ekonomi
Ekonominin Özellikleri		
Piyasa	Durağan	Dinamik
Rekabet Alanı	Ulusal	Global
Organizasyon Biçimi	Hiyerarşik, Bürokratik	Network temelli
Üretim Organizasyonu	Kitle Üretimi	Esnek Üretim
Büyüme Yönlendiren Temel Unsurlar	Sermaye/Emek	Yenilikler/Bilgi
Teknoloji Yönlendiren Temel Unsurlar	Makineleşme	Dijitalleşme
Rekabet Avantajı	Ölçek Ekonomileri ile Düşen Maliyetler	Yenilikler, Kalite, Piyasanın Önceliği ve Maliyet
Araştırma ve Yeniliklerin Önemi	Az-Orta	Yüksek
Diğer Firmalarla İlişkiler	Bireysel	İşbirliği ve Anlaşmalar
Politik Hedefler	Tam İstihdam	Yüksek Reel Ücret ve Gelirler
Uzmanlıklar	Belirli işlerde uzmanlık	Geniş Uzmanlık Alanı ve Farklı Alanlarda Uygulama
Gerekli Eğitim	Bir Uzmanlık Alanı veya Derece	Yaşam Boyu Öğrenme
Çalışan- Yönetim İlişkileri	Muhalif	İşbirlikçi
İstihdamın Doğası	Durağan	Risk ve Fırsatlar Piyasası
İş Dünyası ve Hükümet İlişkileri	Baskı Gerektiren	Fırsatların Artması İçin Cesaret Veren
Hükümet Düzenlemeleri	Kumanda ve Kontrol	Piyasa Araçları ve Esneklik

Kaynak: Progressive Policy Institute Technology, Innovation and New Economy Project " New Economy Index"1998:7' den Aktaran; Alev Söylemez, **Yeni Ekonomi**, İstanbul: Boyut Yayınları, 2001

2.1. Yeni Ekonominin Tarihsel Gelişim Süreci

1.1.1. İkel Toplumdan Bilgi Toplumuna Geçiş Serüveni

İnsanlık tarihi, köklü değişimlere tanıklık ederek günümüze kadar gelebilmiştir. Büyük dönüşümlerin sancısı ile bugünün koşullarına ulaşılmıştır. Bu dönüşümler sırasıyla; tarım toplumu, sanayi toplumu, bilgi toplumu şeklindedir. İlk dönemde insanlar küçük göçebe topluluklar halinde yaşar, avlanarak, meyve toplayarak ve hayvancılıkla geçinirlerdi. Yaklaşık on bin yıl önce, tarım devri başladığında köylüler, ekili topraklar oluşturarak kendi ürettiklerini tüketmekteydiler.¹¹ Zaman içerisinde üretimde kas gücünden makine gücüne geçiş olması nedeniyle sanayi toplumu kavramı gelişmiştir. Sanayi toplumuna geçişte yeni teknolojilerin üretim alanında kullanılması ile sosyal, politik ve kültürel alanlarda büyük değişiklikler olmuştur.

Toplumsal yaşantının her alanında, bireyin hem yaşantısını ve hem de faaliyetlerini kolaylaştıracak bir takım yeni araçların kullanılmasıyla birlikte toplumsal yaşantıda da yenilikler olmuştur. Bilginin önem ve değerinin büyük bir hızla artması, yaşam düzeninin farklılaşmasına yol açmıştır.

1.1.2. İkel Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş

İkel toplumlarda ekonomik süreç avcılık, toplayıcılık, vb. şekilde devam etmektedir. Üretim son derece düşük düzeydedir. MÖ 800-600 bininci yılları başlangıç kabul eden ilkel dönem kendi içinde doğma (Alt dönem), gelişme ve sona erme olarak üç bölüme ayrılmaktadır.

Alt dönemde yenilen besinlerin doğadan toplanan meyve ve sebzelerden oluştuğu, insanlar arasında üretim faaliyetinin gerçekleşmediği, insanların

---

¹¹ Alvin Toffler, *Üçüncü Dalga*, Çev. A. Seden, İstanbul: Altın Yayınları, 1996, s. 17

sadece yaşamlarını sürdürecektedir kadar besin sağladığı kabul edilmektedir. Yontulmuş taş, kemik ve ağaçlar insanların yaşamlarını sürdürmek için kullandığı aletlerdir. Tıpkı beslenme gibi korunma da minimum düzeydedir. Giyinme ve barınma bilinmemektedir.

İlkel dönemin gelişme safhasında “ağaç ve taştan kesici aletler geliştirilmiş, yay ve okun devreye girmesi avcılıkta etkinliği artırmış. bitkisel ve hayvansal üretime başlanmıştır.”

Sona erme döneminde üretim araçlarında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bakırdan, bronzdan, ve demirden kesici aletler yapılmış, dokuma tezgahı ve toprak kap yapımında kullanılan tekerlek icat edilmiştir. Hayvancılığın ve tarımsal üretimin tohumları bu dönemde atılmış ilk toplumsal iş bölümü¹² de bu sayede gerçekleşmiştir. İlkel üretim aşamasını köleci üretim aşaması izlemiştir. MÖ IV-III bininci yıllarda başlayıp 5. yy'a kadar süren bu dönem köle emeğine dayalı üretim çok daha ucuz olduğu için, tercih ediliyordu.

Köleci üretimi feodalizm izledi. Toplumların geçirdiği üçüncü ekonomik aşama olarak kabul edilen feodalizm 5.-7. yy arasında geniş bir zaman diliminde sürmüş bir anlıştır. Feodalizm her toprak ağasının bir üsttekine bağlı olduğu, toprak mülkiyetinin belli bir hiyerarşi içinde, bir alttaki asilzade ya da toprak ağasına aktarıldığı, bunun karşılığında belli hizmetlerin beklendiği, pazar ekonomisinin ve özgür, ücretli emek dolaşımının gerçekleşmediği, aynı ekonominin egemen olduğu, toprakta çalışan köylünün yer değiştirme özgürlüğünün bulunmadığı toplumsal ekonomik siyasal bir düzendir.

---

¹² Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm**, Çev: Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, s.12

1.1.3. Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş

İkiyüz yıllık bir süreci kapsayan feodal dönemin ardından sanayileşmeye dayalı ekonomik bir anlayış ortaya çıkmıştır. Sanayi devrim ile ortaya çıkan yeni teknolojiler yeni bir üretim ortamı ve yeni bir yaşam biçimi yaratmıştır. Tarım toplumundaki evlerde el tezgahlarında yapılan geleneksel toplumsal üretim yerini fabrikalarda makinelerle yapılan üretime bırakmıştır. Konut ve işyerlerinin birbirinden ayrılması "işten eve, evden işe insan trafiğinin doğmasına neden olmuştur. " Fabrikalara dayalı kitlesel üretim kentleşmeyi ve kent yapısını değiştirmiş, toplumsal yapıyı etkilemiştir. Geleneksel büyük aileler yerine çekirdek aileler ortaya çıkmıştır.¹³ Geleneksel toplumun köylüleri endüstri işçisine, toprak sahibi aristokratlar, sermaye sahibi burjuvazilere dönüşmüştür. Toplumsal kurum ve yapılarla birlikte, toplumun diğer norm ve davranış kalıpları da yeniden şekillenmiştir. Yeni teknolojilerin kullanılması üretimde büyük artışları meydana getirirken artan işbölümü sayesinde verimlilik artışı sürekli sıçramalar yaşıyordu. Sanayileşmenin ilk yüzyılında hızla zenginleşen bir kesime karşılık boğaz tokluğuna çalışan ve hiç bir güvencesi olmayan ikinci bir grup oluştu. Özellikle sanayileşmenin ikinci dönemi denilen bu dönemde çarpık toplumsal yapının iyileştirilmesi için sosyal güvenlik sistemleri ve politikaları ile toplumsal bütünleşmeye yönelik uygulamalar artırıldı. Sosyal politik ve kültürel açıdan bütünleşme sağlanmaya çalışıldı. Zaman içinde bu ikili sınıfsal yapı, ideolojiler ve dünya görüşleri şeklindeki zıtlaşmacı bir yapı içeren yeni bir dünya düzeninin kapısını açtı.¹⁴ Bu yapı Batı ve Doğu olarak adlandırılan iki bloğu içeriyordu .

Dünyanın politik ve ekonomik dengeleri, bu zıtlaşmacı ikili yapı üzerine kurularak soğuk savaş şeklinde varlığını sürdürdü. Sanayileşme sürecine katılmayan az gelişmiş ülkeler ise Üçüncü dünya olarak ayrı bir blok haline geldiler .Özellikle ABD'de sanayi toplumunun son döneminde tarımsal üretimin Milli Gelirde ve istihdamdaki ağırlığı %80'lerden %3-5 lere kadar düşerken

¹³ Karl Polanyi, a.g.e., s. 14

¹⁴ E. J. Hobsbawm, **Sanayi ve İmparatorluk**, Ankara, Dost Kitabevi, 1998, s. 36

sanayinin payı %50lerden %40'ların altına inmiştir. Hizmetler sektörünün payı %60 ların üzerine çıkmıştır. 1970'li yıllarda ekonomik ve toplumsal alanda , krizler yaşanmış ve dünya yeni bir darboğaza girmiştir. 1974 Petrol Şoku ekonomik alanda yeni düzenlemelere yapılmasına neden olmuştur. Bu yılları takip eden süreçte de , dünyada küreselleşme hareketleri başlamıştır.

1.1.4. Bilgi Toplumunun Getirdiği Yenilikler

1980'li yıllardaki küreselleşme olgusu ile beraber , ekonomik ve sosyal alanda büyük değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle , gelişmiş ülkeler kitleleşmeye başlayan kaynaklarını artırmak, yeni pazarlar yaratmak, vb. için entegre bir düzen oluşturmak çabası içine girmişlerdir. 1990'larda ise bilgi teknolojisi ve bilgi toplumunun stabil olma eğilimi ile büyüme ve kalkınma yönünden yeni bir hareketlilik ortaya çıkmıştır. Teknoloji ve bilgi eksenli bu eğilimler ekonomi başta olmak üzere toplumsal her alanda etkin olan "bilgi çağı"nı ortaya çıkarmıştır.

Bilgi; "kağıt veya başka bir ortamda üzerinde anlaşılabilir ve iletilir bir biçimde yer alan veriler topluluğu ... zihnin herhangi bir biçimde resmi ve gayri resmi olarak iletilen, kaydedilen yayılan ve yayımlanan bütün fikirleri gerçek ve hayal ürünleri"¹⁵olarak tanımlanabilir. Bilgi insan beyni tarafından üretilen tek ürün olarak kabul edilmektedir. Özelliği ise, kullanıldıkça tükenmek yerine çoğalan, yepyeni biçimler olarak yeni bilgiler doğuran bir yapıya sahip olmasıdır.

Özetlenecek olursa; ilkel toplumlardan bu güne insanlığın gelişme süreci içerisinde , her çağın başında bilginin yepyeni boyutlara büründüğünü görülmektedir. Kısaca bilginin yaygınlaşmasını gerçekleştiren her aşama, yeni bir çağın habercisi olmuştur. Her yeni çağın başlangıcında bilginin üretilmesi, değişik biçimlerde kaydedilmesi, başkalarına aktarılması ve yaygınlaşarak toplumlara mal edilmesi önemli ve büyük gelişmelerin temelini oluşturmuştur.

¹⁵ [www.yunus.hun.edu.tr /yayinlar/biltop99.html](http://www.yunus.hun.edu.tr/yayinlar/biltop99.html)

Bugün bilgi üretimin tek faktörü haline gelmiştir. Temel üretim faktörleri olan sermaye ve emeği bir köşeye iterek akıl sermayesi veya emeği olarak adlandırılacak bir kavram olarak gündeme gelmiştir. Bu günkü teknolojik gelişmelerin %80'inin temelinde bilgi teknolojisinin var olduğu ifade edilmektedir. Çağdaş dünyada enerji kadar önemli bir yere sahiptir. Çünkü bilgiye duyulan ihtiyaç, bilimsel araştırmalarda kullanılan yüksek düzeydeki bilgiden günlük hayatta kullanılabilen sade bilgiye kadar hepsini kapsamaktadır. Bilginin öneminin farkına varan ülkeler, ulusal enformasyon merkezleri kurmakta veya mevcut merkezleri bu yönde geliştirmektedir. Toplumlar, kendi ülkelerinin ekonomik, sosyal kültürel ve teknolojik yapılarını göz önünde bulundurarak sektörel ve ulusal bütün kalkınma politika ve planları için bilgiye dayalı platformlar oluşturmaktadır.

1.1.5. Yeni Ekonominin Doğuşu

Bilgi toplumunun başlangıcı 1950'li yılların ortalarına uzanmaktadır. Bilgi toplumu olarak adlandırılacak ilk ülke ABD olmuştur. İlk kez 1956 yılında ABD'de teknik ve yönetim alanlarda çalışan ve beyaz yakalılar diye adlandırılan görevliler, mavi yakalılar diye adlandırılan işçilere göre sayısal üstünlüğe sahip olmuştur.¹⁶ Buradan hareketle, yeni bir yapılanmaya doğru giden ABD'de endüstri dönemi geride bırakılarak yeni bir toplumsal yapının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

1990'lı yıllarda A.B.D.'de gözlemlenen yüksek performans yeni ekonomi kavramı ile bağdaştırılmıştır. A.B.D'deki yükselen ekonomik performans bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlanmıştır. A.B.D. enformasyon ve iletişim teknolojilerinde (EKT) hem üretim hem de yatırımda lider durumda olması, ekonomisinde düşük enflasyonist baskıyla beraber potansiyel çıktı

---

¹⁶ Senn James, *Information Technology in Business*, New Jersey: Prentice Hall International, 1995, pp. 18-19

büyümesinde bir artışın gerçekleşmesi¹⁷ yeni ekonomi kavramını gündeme getirmiştir.

Yeni ekonomi kavramı ise, reel kişi başı gelirdeki artış, yüksek yatırım değerleri, düşük enflasyon ve işsizlik kavramları ile bunlara ulaşma amacı güden küresel güçler olarak ifade edilebilir.¹⁸ Yeni ekonomik sistemin unsurlarını şöyle sıralayabiliriz:¹⁹

- *Ekonomik yapıdaki dönüşüm:* Daha önce sanayi sektörü, mal üretimine dolayısıyla ekonomiye yön verirken, bu sistemde, eğitim, sağlık gibi beşeri hizmetler ve bilgisayar, sistem analizi, yazılım ve araştırma-geliştirme yoğunluk kazanmaktadır. Telefon, televizyon, kablolu yayın, bilgisayar gibi mikroelektronik-iletişim sanayii ile bilgileri toplama, saklama, iletme olanaklarını geliştiren yazılım sektörü, bilgi toplumuna doğru yapısal dönüşümde önemli rol oynamıştır.
- *İstihdamın dönüşümü:* Sanayileşmiş toplumda yarı-vasıflı işçiler ağırlıkta iken bilgi toplumunda, "bilgi işçisi" olarak nitelediği teknisyenler, mühendisler, öğretmenler ve bilim adamları sayıca artmıştır.²⁰
- *Bilginin artan rolü:* Tarım toplumunda toprak ve emek, sanayi toplumunda sermaye ana faktörken, yeni ekonomide , ekonomik

¹⁷ P.D. Masi, M. Estevão ve diğerleri, "Kim Yeni Ekonomiye Sahip?", Çev: Hale Erol, www.marmara.edu.tr

¹⁸ V. C. Özgüler, Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler:Türkiye Örneği, Anadolu Üniversitesi Yayınları: No.1479, Eskişehir,2003

¹⁹ Y. Bayraktutan ve Ayhan Orhan, "Bilgi-Kaynaklı Global Sosyo-Ekonomik Dönüşümün Parasal Yansımaları: Plastik Para", I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Cilt:1,Kocaeli, 2002.

²⁰ Peter Drucker, *Kapitalist Ötesi Toplum*,Çev: B.Çorakçı, İstanbul:İnkılap Kitabevi, 1994, s. 21

büyüme modellerinin üzerine dayandığı temel üretim faktörü bilgidir.

- *Bilişim teknolojisi*: Enerji teknolojilerinin sanayileşmeyi tetiklemesine benzer biçimde, yeni ekonomi, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle şekillenmektedir. İletişim ve bilgisayar teknolojileri, işgücünün niteliğini, verimliliği, rekabet gücünü ve ürün yelpazesini etkileyerek sosyo-ekonomik yapıyı dönüştürmektedir.

Yeni ekonomi, bir taraftan 1990'lı yıllardaki ABD deneyimini ve bu deneyimin enformasyon ve iletişim teknolojileri ile bağlantısını kurarken, diğer taraftan küresel rekabet ve hızlı teknolojik ilerlemelerle birlikte, artık ekonomilerin kuralları ve kurumlarıyla bir değişim sürecine girdiğini ifade etmektedir.²¹

2.1. Sosyo-Kültürel Politik Sistemdeki Değişim

1.1.6. Yeni Ekonomide Sosyo-Kültürel Sistem

İnsanlık tarih boyunca çeşitli devrelerden geçerek günümüze kadar gelmiştir. Bu devrelerin çeşitli ekonomik ve sosyal sonuçları, toplumların gelişme sürecinde etkili olmuştur. Özellikle, ekonomik yapıdaki değişimler, insanların yaşam standartlarında , düşünsel yapılarında, toplumsal alandaki konumlarında birçok farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

İlk çağlarda, avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan insanlar, temeli fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir yaşam biçimine sahiptirler. Beslenme , barınma , üreme ve korunma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik ilk

---

²¹ Alev Söylemez, *Yeni Ekonomi, Boyut Kitapları*, İstanbul, 2001

çabalar, insanların ilk bilgilerinin sonucudur.²² İlk toplumlarda , deneme yanılma yolu ile öğrenme, doğal araç-gereçlerle iş yapma, göçebe bir yaşam biçimi, kendini koruma güdöleri hakimdir.

Tarım toplumunda iki üretim faktörü; toprak ve emek önem kazanırken, insan geleneksel tarım bilgisi ile topraktan elde ettiği üretimle yaşamını sürdürme sürecine girmiştir. Tarımda kullanılan tekniklerdeki gelişmeler, tarımsal verimliliği arttırmış ve daha az emek ile daha çok ürün elde edilmeye başlanmıştır. Bu durum da toplumsal ve ekonomik yaşantıda önemli değişimlere neden olmuştur.²³Yerleşik yaşam biçimi köyleri oluşturmuş, insanlar birlikte yaşamaya başlayarak kuralsızlıktan , kurallı yaşama biçimine geçmişlerdir. Tarım toplumunda toprak en önemli üretim faktörü olmuştur. ²⁴ Ancak , en önemli üretim faktörü ve ana sermaye olan toprak, insanların kalabalıklaşması ve yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla savaşlara, insanlar üzerinde hakimiyet kurma çabalarına neden olmuştur. Bu paralelde , köleci anlayışa dayalı feodal bir yapı ortaya çıkmıştır. Çok uzun süren bu feodal dönem insanların yeni bilgilere ulaşma çabalarıyla sanayi devrimine kadar sürmüştür.

Sanayi Devrimi, teknolojik yeniliklerin üretim faktörü olarak öne çıkmasıyla ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanları kapsayan bir süreç olarak gerçekleşmiştir.Buhar makinesinin bulunması ve bunun bir enerji kaynağı olarak kullanılması teknolojik açıdan, Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği" adlı eseri ekonomi bilimi açısından, 1789'daki Fransız Devrimi ise, politik gelişmeler açısından önemli dönüm noktaları olmuştur.²⁵

²² Erol Kutlu, **Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri**, Anadolu Üniversitesi Yayını,No:129, Eskişehir,2000

²³ Bayraç, **a.g.m.**,

²⁴ S. Uçkun, G. Uçkun ve H.Latif, "Bilgi Toplumu ve Türkiye", **I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi** , Cilt 1, Kocaeli, 2002.

²⁵ Kutlu, **a.g.e.**, s.

Sanayi devrimi, İngiltere'de başlayan teknolojik ekonomik devrimle, Fransa'da gerçekleştirilen politik devrimin ortak bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Başka bir deyimle sanayi devrimi, bir ayağı teknolojik-ekonomik temele, diğer ayağı politik-ideolojik temele dayalı çifte devrim sonucunda tüm ekonomik, sosyal ve kültürel yapıyı sararak ve yeniden biçimlendirerek gerçekleşmiştir.²⁶

Sanayi toplumunda aile yapısı değişmiş, tarım toplumundaki geniş, geleneksel aile tipinden, ana-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipine doğru bir geçiş başlamıştır. Ailenin küçülmesiyle birlikte; aile bireylerinin birbirlerine olan sorumlulukları azalmış, yardımlaşma azalmış, insan önce çevresi ve daha sonra kendisiyle yabancılaşan bir varlık haline gelmiştir.

Sanayi devrimi teknolojik gelişmelerle ilerleyen makineleşme üzerine kurulmuş ve ardından teknoloji, bilim ve iletişim sistemleri arasındaki döngüsel ilişki aracılığı ile bilginin dolaşım hızı artmış ve bilginin zaman kaybetmeden istenen yere ulaşabilmesi, bilgi toplumunun oluşumunu sağlamıştır.

Bilgi toplumunun oluşumunu sağlayan en önemli faktör olan bilginin, hızlı bir biçimde toplumdaki en küçük birime kadar ulaşabilmesi, sanayi toplumunun katı yapısının değişmesine neden olmuştur. Bilginin sosyal örgütlerden toplumun bireylerine doğru akmaya başlaması sonucu, toplumsal ve bireysel bilinçlenme ile birlikte, mal ve hizmet talepleri de değişime uğramıştır. Talebin değişimi sonucu, üretim çeşitlenmiş ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetlerin türü de değişmeye başlamıştır.

Bu açıdan bilgi, daha önce benzeri görülmedik ölçüde teknik yenilenmeyi ve ekonomik büyümeyi sadece yönetmekle kalmamakta, kendisi de hızla

---

²⁶ Hüsnü Erkan, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları , Ankara,1992.

ekonominin temel faaliyeti ve mesleki değişimin temel belirleyicisi haline gelmektedir.²⁷

Yaşam tarzları, düşünceler , aile yapısı değişmiş , daha bireysel bir anlayış yerleşmiştir. Eğitimin önemi artmış, sanayi toplumundaki yarı vasıflı işgücü anlayışının yerini nitelikli, teknik ve bilgi donanımlı işgücü almıştır. Bilginin dijitalleşme yoluyla hızlı bir şekilde yayılması bireylerin her türlü bilgiye daha çabuk ulaşmasını sağlamış, ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda karar verme süreci kolaylaştırmıştır.

1.1.7. Yeni Ekonomide Politik Sistem

Bilgi toplumları diğer alanlarda olduğu gibi kültürel ve politik açıdan da sanayi toplumlarından farklı bir manzara arz etmektedir. Sanayi toplumlarının merkezîyetçi kültürü karşısında bilgi toplumunda, postmodern teorik bir altyapıyla şekillenen, merkezi olmayan, çoğulcu ve özgünlüklere yer veren bir düşünce hakim olmaya başlamıştır. Sosyal değerlerde çeşitlilik ve insanın özne olarak ön plana çıkması öngörülen değerlerdir. Bilgi toplumunda aileden zaman/mekan anlayışına, standardizasyondan merkezi düşünceye kadar bir çok alan yeniden şekillenmeye başlamıştır.²⁸

Kişilerde amaçların önem kazanması gibi, belli amaçlar için bir araya gelmiş sosyal gruplar, politikada doğrudan veya dolaylı belirleyici olacaktır. Şimdiden yaşanan birlikler (dernekler, sendikalar, odalar v.b.) şeklindeki örgütlenme (organizasyon) devrimi bilgi toplumunda, politik gücün kullanımının yerleşerek katılımcılığa yönelmesine neden olmuştur.

---

²⁷ Krishan Kumar, Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları, Ankara: Dost Kitabevi, 1999

²⁸ İsmail Hira, "Bilgi Toplumu Bağlamında Toplumsalın Yapısal Dönüşümü ve Türkiye Gerçeği", I.Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi , Cilt 1, Kocaeli, 2002.

Geleneksel toplumun mutlakiyetçi kralları, sanayi toplumunda yerini ulusal meclisler ile yasama, yürütme ve yargı şeklindeki kuvvetler ayrılığına dayalı parlamenter- temsili-demokrasiye bırakmıştır. Sanayi toplumunun bu yapısı, yerel birim ve örgütlerin katılımı ile katılımcı demokrasiye dönüşecektir. Parlamenter temsili demokraside katılım, daha çok "merkezi- ulusal" düzeyde gerçekleşmiştir Oysa bilgi toplumundaki katılımı yerel düzeyde gerçekleşecektir. Ayrıca katılım, kitle örgütleri ve birliklerin katılımı ile yaygınlaşacaktır. Klasik parti yapısı ve merkezi parlamentonun bileşimi ve işleyişi, kitle örgütleri ve birliklerin temsilcilerinin katılımı ile değişime uğrayacaktır.

Toplumsal Gelişme Aşamaları	Eğitim	Ekonomi	İş Hayatı ve Üretim	Aile Hayatı	Toplumsal Yaşam	Üretim Araçları	Yönetim Anlayışı
İlk Topluluklar	*Deneme yanılma yoluyla öğrenme *Klan içi eğitim	*Mal mübadelesi	*Bireysel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hayat biçimi	*Akrabalığa dayanan çok geniş aile tipi	*Klan yaşamı *Doğa olayları ve hayvanlardan korunma ön planda	*İnsan gücü *Basit doğal araç ve gereçler	*Fiziksel güç ve çeşitli inançlara dayalı yönetim
Tarım Toplumu	*Küçük yerleşim tarıma dayalı işbasında eğitim	*Mal mübadelesi *Tarıma dayalı toprak mahsulleri *Madeni paralar	*Tarım devrimi *Tarıma dayalı organizasyonlar	*Geniş aile tipi	*Toprağa dayalı yerleşik yaşam *Toprak savaşları	*Basit araç ve gereçler *Küçük atölyeler	*Din , ırk ya da sınıf gibi sosyal özelliklere dayalı yönetim
Sanayi Toplumu	*Hızlı okullaşma *Belirli yaşlarda zorunlu eğitim	*Endüstri ve makineye dayalı sistem *Kağıt para hakimiyeti	*Sanayi devrimi * Endüstriyel organizasyonlar *Büyük işçi sınıfı	*Büyük aile tipinden küçük aile tipine yönelme	*Hızlı kentleşme *Sanayiye dayalı büyük dünya savaşları	*Makineler *Büyük fabrikalar	*Endüstriyel üretim araçları ve ekonomiye dayalı yönetim
Bilgi Toplumu	*Yaşayarak öğrenme *Öğrenmeyi öğrenme *Kendi kendini eğitme sorumluluğu *Her zaman her yerde öğrenme *Yaşam boyu öğrenme	*Bilgiye dayalı ekonomik sistemler *Anında transfer olan enformasyona dayalı para	*Bilgi devrimi *Bilgi organizasyonları *Azalan işgücü *Bilgi çalışanları	*Çekirdek aile *Bireysel yaşam	*Soğuk savaş dönemi *Bilgi hakimiyetine dayanan mücadele	*Bilgisayar teknolojileri *Uluslar arası pazarlar	*Profesyonel bir meslek olarak yöneticilik *Bilgiye dayalı yönetim

Şekil 2: İlk Toplumdan Bilgi Toplumu

1.1.8. Ekonomik - Teknolojik Sistem

Bilgi toplumu ekonomik olarak sanayi toplumundan belirgin bir biçimde ayrılmaktadır. Sanayi toplumundaki piyasalardan farklı olarak, bilgi toplumunda bilginin sınırları potansiyel pazar olarak düşünülmektedir. Bilgi toplumunda ekonomik gelişmeyi bilgiye dayalı endüstrilerin geliştireceği, böylece tarım, sanayi ve hizmet sektörüne ek dördüncü bir sektör olarak katılacağı ileri sürülmektedir.

Sanayi toplumunda ekonomik yapı, pazara yönelik mal üretimi için sermaye birikimi, işbölümüne dayalı üretimde uzmanlaşma ve üretim ve tüketimin 'fabrika' ve 'konut' olarak ayrılmış birimlerde gerçekleştirilmesi ve bu nedenle kuruluş ve yerleşim yerlerinin birbirinden ayrılması gibi unsurlarla belirlenmekteydi. Oysa bilgi toplumunda bu yapı değişmektedir: Maddi mallar yerine, bilgi kullanılarak bilginin üretimi ön plana çıkmaktadır. Bilgi teknolojisine dayalı olarak kullanıcının üretebildiği bilgi artmakta ve bilginin birikimi sağlanmaktadır. Birikmiş bilginin sinerjik etkisi, bilgi üretimi ve bilgiden yararlanmayı daha da hızlandırmaktadır. Sonuçta ekonomik yapı, sanayi toplumunun mübadele ekonomisinden, bilgi toplumunun sinerjik ekonomisine dönüşmektedir.²⁹

Bilgi toplumunda, bilgi ve iletişim teknolojisinin yarattığı ortam içinde ekonomik faaliyet küreselleşme eğilimine girmektedir. İletişim sistemlerinin ülke sınırlarını küçültmesi, bölgesel gruplaşmalara dayalı bütünleşme eğilimlerini beraberinde getirdi. Küreselleşme sürecinde piyasalar artık dünya çapında düşünülmektedir. Sanayi toplumunda fabrika üretimi, öncelikle ulusal sınırlar içindeki pazarlara yönelik iken; bilgi toplumlarında dünya standartları belirleyici konuma yükselmektedir.³⁰

---

²⁹ Erkan, a.g.e.

³⁰ Erkan, a.g.e.

Bilgi toplumlarında üretim faktörlerinin önemlerinde görece bir değişim gözlemlenmektedir. Sanayileşme sürecinin temeli olan hammaddeye sahip olmanın önemi enformasyon toplumları için söz konusu değildir. Özellikle 1974 petrol krizinin etkisiyle Japonya gibi gelişmiş ülkeler temel stratejilerini gözden geçirerek, enerji tüketimi çok fazla olan demir ve çelik gibi sektörlerden yüksek teknolojiye dayanan mikro elektronik gibi sektörlerle yönelmişlerdir. Daha çok enerji kullanımını öngören ve kitle üretimine dayanan sanayiler büyük ölçüde terk edilmeye başlanmıştır. Yeni endüstriler ise çok büyük ölçüde hammadde ve emeğin üretim sürecindeki ağırlığını azaltarak bilginin önemini ön plana çıkartmışlardır. Örneğin, 1975-1990 yılları arasında Japonya'da üretim üç misli arttığı halde hammadde kullanımında herhangi bir artış olmaması bunu desteklemektedir.³¹

Sanayi devriminin ana teması olan teknoloji dünya ekonomisine ciddi anlamda yön veren bir faktördür. Bilindiği gibi teknoloji, bilimsel bilginin belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için bazı araçlar, makineler kullanılarak ya da bazı aşamalardan geçirilerek mal ve hizmet üretiminde kullanılmasıdır. Bir başka ifadeyle teknoloji, yararlı ürünler üretmeye ve yeni ürünler tasarlamaya yarayan bilgiler bütünü ya da girdileri çıktılara dönüştüren fiziki süreçler ve bu dönüşüme etki eden toplumsal düzenlemelerdir.³² Yeni ekonomi sürecinde de, teknoloji hızına yetişilemeyecek bir süratle gelişmektedir. Özellikle, bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanan bu süreç sürekli yeniliklere gebe dir.

Elektronik bir teknolojiye dayalı olarak şekillenmeye başlayan bilgi toplumunun itici gücü, bilgi ve bilgi işleyen bilgisayarlardır. Bilgisayarlarla birlikte; istenen bilgileri, istenildiği kadar depolayabilen ve yeni bilgiler üreten bilişim teknolojileri insanlığın hizmetine sunulmuştur. Bilişim teknolojisinin bu

---

³¹Veysel Bozkurt, **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, Sistem Yay., İstanbul, 1996.

³²Aykut Göker, "Bilgiye Dayalı Ekonomi" ve Türkiye Açısından Durum, **ODTÜ Verimlilik Topluluğu**, 2000

desteğiyle, insanoğlu yenilikçi ve yöneticiliği ile bir yandan sorunlarına yeni çözümler üretebilmekte bir yandan da toplumu yeniden şekillendirmektedir. İnsan beyninin yerine geçmeye aday olan akıllı bilgisayarlar üretime katıldığından, mikrobiyolojiden insan geninin yapısına kadar uzanan yeniliklerle, bilimsel yenilikler hızla gelişmektedir. Teknolojik yeniliklere dayalı olarak üretilen yeni maddeler, örneğın, yeni plastik türleri, seramik ve metal karışımları, özellikle elektronik iletişim, uzay araçları, otomobil ve tıp alanında yoğun olarak kullanılmaktadır. Bütün bu gelişmeler bilgi toplumuna gidişi önemli ölçüde hızlandırmış bulunuyor. Nasıl ki, sanayi toplumuna geçişin motoru olma işlevini buharlı makineler üstlenmiş ise, bilgi toplumuna geçiş de bilişim teknolojisinin temelindeki bilgisayarlar gerçekleştirmiştir.³³

Bilgi üretiminin ve teknolojik gelişmelerin oldukça yoğun olarak gerçekleştiği bilgi toplumunda, bu gelişmelerden kaynaklanan bir takım risklerin, tehditlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tür riskler, dünya üzerindeki toplumların gelişmişlik düzeylerinin veya sosyo-kültürel yapılarının farklı farklı olmalarından kaynaklanmakta ve temel toplumsal yapıları tehdit etmektedir. Yine bu dönemde, bireyler daha fazla özgürleşerek bireysellik ön plana çıkmış, toplumsal sorumluluktan daha ziyade bireysel sorumluluk ağırlık kazanmıştır.

Bilgi üretimi ve iletim araçlarının kontrol edilememesinden dolayı, her türlü bilgi, bu araçları kullanabilecek kabiliyette olan her kesimden bireyin eline geçebilmektedir. Bu durum, teknolojik yeniliklerin kötü niyetli kullanımına yol açabileceği gibi toplumsal tedhiş eylemleri, çocuk pornosu gibi benzer illegal faaliyetlerin de bu araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi mümkün görülmektedir.

Diğer taraftan geliştirilen bilgi otoyolları, ağıyapılar ve bireyin sahip daha fazla özgürlük nedeniyle ulus-devlet anlayışı da ortadan kalkmış, ülkelerin sınırları esnekleşmiştir. Bu durum bölgesel veya küresel çatışma risklerinin de

---

³³ Erkan, a.g.e.

beraberinde getirmektedir. Buna benzer olarak, bilgi üreten ve pazarlayan ülkelerin klasik anlamda güçlüler ligi ve güçsüzler ligi oluşturma eğilimleri yine çatışma risklerini beraberinde getirmektedir.

1.1.9. Küreselleşme

Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak, dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir.

Küreselleşme aslında çok boyutlu bir gelişme olarak, toplumları derinden ve çok yönlü etkileyen bir süreçler topluluğu niteliğindedir. Ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal, teknolojik vb. alanlarda yaşanan değişim ve dönüşümler, küreselleşme süreçleri olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde, eski korumacılık anlayışının yerine serbest ticaret görüşü benimsenmektedir. Sadece dış ticaret alanında değil, finansal ve mali alanlarda da liberalleşme sürecinin geliştirilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Ekonomik alanda hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde benimsenen ekonomik sistem ve buna bağlı olarak uygulanan ekonomi politikaları giderek birbirine yakınlaşmaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte, dünyada liberal ekonomik düzen olarak ifade edilen, serbest piyasa ekonomisi uygulamalarının yaygınlaştığı gözlenmektedir.

Siyasi alanda ise, demokrasi küresel bir değer olarak daha çok ön plana çıkmaktadır. Ekonomik alanda liberal ekonomik düzen, siyasi alanda ise demokrasiye dayalı bir siyasal sistem bütün dünyada kabul görmektedir. Liberal Demokrasi adı verilen, yeni bir siyasal ve ekonomik düzen dünyada hızla yayılmaktadır.

Küreselleşmenin bilgisayarlaşma, minyatürleşme, dijitalleşme, uydu iletişimi, fiberoptik teknolojisi ve internet olarak belirlenen kendine özgü bazı tanımlayıcı teknolojileri de bulunmaktadır. Bunlar aracılığı ile, küreselleşmenin tanımlayıcı perspektifini bütünleşme olarak ifade etmek mümkündür.³⁴

Bu süreçlerin tümü, küreselleşme kavramının toplumsal değişimi simgelediğini ve dünyanın, toplumun ve günlük yaşamın genişleyen, derinleşen ve hızlanan bir değişim sürecinde olduğunu göstermektedir. Ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda yaşanan küreselleşme süreçleri dünyayı hem genişletmekte, hem de küçültmektedir.

Dünya ticaretinde serbestleşme ve finansal piyasalardaki entegrasyon eğilimlerindeki artış ile birlikte, teknolojinin ülkeler arasında akışkanlık kazanması, ulusal ekonomilerin üretim yapılarını, tüketim kalıplarını ve diğer ekonomilerle bağlantılarını önemli ölçüde etkilemekte ve dış koşullara duyarlılığını arttırmaktadır. Bu açıdan devletin ulusal üretimi merkezden yönlendirme kapasitesi azalırken, özel girişimlerin etkinlik alanı genişlemekte ve yerel üretici güçlerin önemi büyümektedir.

Küreselleşme ile ortaya çıkan köklü yapısal değişimde sanayi toplumu yerini giderek tamamen yapısal farklar gösteren bilgi toplumuna bırakmaktadır. Farklı paradigmalara dayanan bilgi toplumunda, fabrika ve maddi üretim toplumun temel özelliği olma niteliğini kaybetmekte, bunun yerine sembolik unsurların önem kazandığı bilgi üretimi önem kazanmaktadır. Benzer biçimde, sanayi toplumunda stratejik rol oynayan sermaye, yerini bilgiye bırakmakta ve üretim faktörleri arasında önemli yeri olan hammadde ve işgücü önemini giderek kaybetmektedir.

---

³⁴Thomas Friedman, **Lexus ve Zeytin Ağacı Küreselleşmenin Geleceği**, Çev:Elif Özsayar, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 2000.

Sonuç olarak küreselleşme, toplumsal ilişkilerin zamansal ve mekansal oluşumunda genişleme, derinleşme, küçülme ve hızlanma yaratmaktadır. Bu açıdan küreselleşme; değişimi, bu değişime karşı olumlu yada olumsuz tepkileri, dolayısıyla hem aktörler, hem kurumlar hem de zihniyet düzeylerinde yenilikleri gerekli kılmaktadır.

2.1. Yeni Ekonomi ve Teknoloji

Teknoloji; bir bilgi biriminin, bir kültürün bir düşünüşün ve bir davranışın ürüne yansması, kısaca belirli hedeflere ulaşmak için çeşitli aşamalarda geliştirilen bilgi birikiminin üretim sürecine uygulanmasıdır.³⁵ Teknoloji kelimesi eski Yunanca'da ustalık anlamına gelen "techne" ve bilgi anlamına gelen "logy" kelimelerinden oluşan bir terimdir. Sanayi devrimine kadar bilim ve teknoloji birbirinden bağımsız gelişmiş, aralarında bir etkileşim oluşmamıştır. Bunun nedeni; buhar gücünün üretim amaçlı –mekanik-kullanımına değin bilimin sadece doğayı, bilinmeyeni öğrenmeyi amaçlaması ve edinilen bilgilerin pratik bir amaca yönltilmemesidir. Dolayısıyla teknoloji tecrübeye dayalı olarak gelişmiş, bilimsel bir alt yapısı olmamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte bu etkileşim başlamıştır. Nitekim buhar gücüyle üretimin birleştirilmesi sonucunda üretim patlaması yaşanmıştır.³⁶ İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise yeni bir teknoloji devrimi başlamıştır. 20. yüzyılın son çeyreğinde etkilerini gösteren bu dönüşümün temelinde 1964'de transistörler yerine mikro ve entegre devrelerin kullanılmaya başlaması yatmaktadır. Bu değişim hız ve güvenilirliği artırırken maliyetlerde yüksek oranlı düşüşler sağlamıştır. Bilgi teknolojileri, mikro bilgi-işlem teknolojileri de denilen yeni teknolojiler; mikro-elektronik, telekomünikasyon, uydu ve video sistemleri vasıtasıyla bürolarda; şahsi bilgisayarlar (PC'ler), bilgisayar esaslı kontrol sistemleri, bilgisayarla çizim (CAD), bilgisayar destekli eğitim, kablolu TV, bilgi bankası ve elektronik

³⁵ Akın Çakmakçı, "Türkiye'nin Teknoloji Tarihi", TÜBİTAK TTGV TÜSİAD 2. Teknoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul-1999, s.37.

³⁶ Ömer Kaymakçalan, "Teknolojinin Bilim ve Toplumsal Yaşama Etkisi", TÜBİTAK TTGV TÜSİAD 2. Teknoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul-1999, s.113.

postalama gibi farklı sahalarda çok yaygın bir uygulama alanına sahiptir. Mikro-elektronik teknolojilerinin önemli niteliklerinden birisi de bilgisayar dışında birçok ürün ve süreçle birlikte uygulanabilmesidir. Gerçekten de mikro-chipler sayesinde uzay bilimleri ve teknolojisinde büyük atılımlar gerçekleşmiş, biyo-teknolojilerdeki gelişmelerle genlerle oynamaya başlanmıştır. Mikro işlemler; ev aletleri, cep hesap makineleri ve saatler olarak kullanılmaktadır.³⁷

Ayrıca yeni teknolojilerin gelişmesi ve yayılması da oldukça hızlıdır. Hoff'un 1969'da Intel'de geliştirdiği bilgisayar chip'inin üzerinden henüz 25 yıl geçmeden, bilgisayarlar tüm dünyada kullanılmaya başlanmıştır. Yeni teknolojiler sektörler arasında yaygınlaşan, ürün ve üretim süreci yeniliklerini içeren, işletmede maliyetlerin azalmasına ve verimliliğin artmasına yol açan, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü sağlayan yeni bir teknoloji sistemi olarak ortaya çıkmaktadır.³⁸

Yeni teknolojilerin kullanıldığı en geniş alan şüphesiz iletişim alanıdır. Yeni teknolojilerin iletişim alanında uygulanmasıyla bilginin etkin bir şekilde ve hızla iletilmesine olanak sağlanmıştır. 1865 yılında Başkan Lincoln'ün ölümü Londra'da ancak 12 gün sonra duyulmuştur. Günümüzde ise bu tür haberler anında iletebilmektedir. Otuz ciltlik "Encyclopaedia Britannica"yı kısa bir sürede elektronik olarak bir yerden bir yere aktarmak mümkündür. Yeni teknolojilerin önemli bir etkisi de bilişim ve iletişimi kaynaştırması olmuştur. İletişim, yayıncılık ve bilgi-işlem teknolojilerinin birleşimi ile, iletişim ve yayıncılık sektörleri de bilgi teknolojisinin tümleşik bir parçası durumuna gelmiştir. Video görüntüler, veri ve ses artık aynı fiziksel şebekeler üzerinden iletebilmektedir. Dünyada son 30 yılda üretilen toplam bilgi hacmi bundan önceki 5000 yılda üretilenden fazladır.

---

³⁷ Çakmakçı, a.g.b., ss. 37-39

³⁸ Aysen Tokol, "Yeni Teknolojiler ve Değişen Endüstri İlişkileri", www.isguc.org, 25 Kasım 2001

Newyork Times'ın haftalık baskısında içerilen bilgi, 17. yüzyılda ortalama bir insanın yaşam boyu edinebileceği bilgi içeriğinden fazladır.³⁹

Bilim tarihi incelendiğinde, ağlar boyunca toplumların yenilik isteği ve farklı Őeyler bulma arzuları sonucu, bilimsel çalışmalar ve ar-ge faaliyetlerine olan ihtiyacın sürekli arttığı görülmektedir. Bilimsel düşünceyi özümsemiş ve bunu bir yaşam tarzı olarak kabul etmiş olan toplumlar; üretimde, ticarete, hizmetlerin kalitesinde ve kişilerin refah düzeylerinin yükseltilmesinde önemli ilerlemeler sağlamışlardır.⁴⁰

Bilimsel gelişme sürecinde her yeni bilgi, yeni bir bilginin üretilmesinde aracı olarak, bilgi üretim sürecinin hızla artmasına neden olmuştur. Bilgi, bir Şeyi yada bir kişiye değiştiren enformasyon anlamına gelmektedir. Bunu ya eylem için etkili bir neden oluşturarak yada, bir kişiye (veya kuruluşu) farklı veya daha etkili bir eylemi gerçekleştirebilecek bir konuma getirerek yapmaktadır. Teknoloji kavramı genel olarak, bilginin ve bilgiye dayalı yöntemlerin herhangi bir için yapılmasına uygulanması olarak tanımlanabilir. Bir işe uygulanan bilgi ve bilgiye dayalı yöntem o için daha kısa sürede yapılmasına imkan tanırırsa, bu durumda bir teknolojik gelişmeden söz etmek mümkündür. Teknolojik gelişme çoğunlukla yeni makine tasarımları, yeni gereçlerin kullanılması, yeni işlem ve yöntemler ve yeni mal tasarımı yoluyla gerçekleşmektedir. Genel olarak üretim ya da yapılan için kapasitesini artırmaya yönelik her yatırım, yeni teknoloji uygulaması anlamına gelmektedir.⁴¹

Bilgi ile teknoloji arasında, giderek artan bir hızla birbirlerini her seferinde bir st düzeyde üreterek çoğaltan bir ilişki mevcuttur. Belli bir teknolojiyi edinmek, ilk aşamada bu teknolojiyi uygulayabilme becerisini gerektirir, ikinci

---

³⁹ Emin Akata, "Bilgi ağına Girenken Bilişim ve İletişim Kaynaşması", TÜBİTAK TTGV TÜSİAD 2. Teknoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul-1999, s.133-134.

⁴⁰ Akata, a.g.b., s.134.

⁴¹ Tokol, a.g.m., s. 4

aşamada belli bir alanda öğrenilen teknolojinin ilgili olduğu üretim alanlarına yayılımının sağlanması ve son aşamada ise, edinilen ve özümlenen teknolojinin bir üst düzeyde yeniden üretilmesi becerisinin kazanılması gerekmektedir.⁴² Bu da, bilgi ve bilim üretmekle gerçekleşmektedir. Sonuç olarak bilim üretebilmek için, mutlaka teknoloji üretmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bilim ve teknoloji politikaları, ülkelerin refah düzeyini doğrudan etkileyen sosyal ve politik gelişmelere yön veren, gelişim ve değişim şartlarını ortaya koyan politikalar olarak tanımlanmaktadır. Teknolojinin bu etkinliği nedeniyle bütün toplumlar, teknolojiyi üretmek, elde etmek, kullanmak ve yaymak için her türlü çabayı göstermektedirler.

Teknolojik değişimin dinamik doğası, yenilik yapma süreci ve bu yeniliklerin uygulanmasında bulunmaktadır. Teknolojik yenilik, yeni bir teknoloji oluşturacak biçimde yeni ürünler, süreçler veya hizmetlerin bulunması, geliştirilmesi ve piyasaya çıkarılmasıdır. Teknolojik yeniliklerin en belirgin olarak ortaya çıktığı alanlar bilişim, iletişim ve ulaşım sektörleridir. Elektronik alanındaki bilimsel buluşlar ve bunların hızla sanayiye uygulanması dünya ölçeğinde bir iletişim ve bilişim patlamasına yola açmıştır. Artık dünyanın hiçbir yeri, başka bir yerine uzak ve yabancı değildir. Son derece gelişmiş ve önemli ölçekte merkezileşmiş iletişim araçlarının kullanımı sonucu, dünya giderek küresel bir köye dönüşmektedir.⁴³ Toplumların bilgiyi elde etme, bilgiye sahip olma ve kullanma düzeyi, uluslararası piyasa paylarının hangi düzeyde olduğunu ölçmede kullanılan bir kriter konumuna ulaşmıştır.

Günümüzün uluslararası rekabetinde, ucuz işçilik ve doğal kaynakların geleneksel yöntemlerle üretimine olan talep giderek azalırken, bunun yerine bilgiye dayalı yeni endüstriler ikame edilmektedir. Piyasalarda ucuz, kaliteli, standart ve pazar ihtiyaçlarına göre değişebilen esnek üretim, esnek otomasyon

---

⁴² Kaymakçalan, a.g.b., s. 114

⁴³ Tokol, a.g.m., s. 6

ve robot teknolojileri geleneksel üretimin yerini almaktadır. Bilgi teknolojisinin üretim faaliyetlerinde kullanılmaya başlandığından günümüze kadar geçen sürede, ürünlerin ekonomik ömrü dolmadan teknolojik ömürleri dolmaya başlamıştır. Bu nedenle ar-ge, tasarım ve üretime hazırlama gibi üretim süreçlerinin çok hızlı bir biçimde tamamlanması gereği ortaya çıkmıştır.

İşletmelerin bu yarışa ayak uydurabilmeleri üretim sürecine yeni düşünce tarzı getiren, bilgisayar ortamında üretim, bilgisayar destekli mühendislik, tasarım, imalat gibi modern yöntemleri benimsemeleri ve uygulamalarını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, küçülen dünya ekonomisinde rekabet gücü, yeni teknolojiler üretmek ve bu teknolojileri hızla üretime dönüştürebilme yeteneğine dayanmaktadır.

Teknoloji yeteneğini, teknoloji transferi yaparak geliştirmek belli bir noktaya kadar mümkün olabilmektedir. Ancak, teknoloji açığını kapatma konusunda bütün diğer koşullar aynı olsa bile, teknoloji transferini yapanlar teknolojiyi üretenler karşısında daha baştan rekabet yarışını kaybetmektedirler. Böyle bir durumda; teknoloji üretip ihraç edenler açısından, dünya pazarlarında mutlak bir rekabet üstünlüğü elde edilmektedir.

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin en önemli etkisi, kendisini diğer teknolojilerden ayıran "doğuran" (generic) niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bundan önceki teknolojik gelişmeler sadece belli bir mamulün veya sektörün üretimini etkilerken, bu teknolojiler ekonomide oldukça geniş bir uygulama alanı bularak ekonomik etkinliği daha çok geniş bir alanda sağlamaktadır .

Örneğin sanayide kullanılmaya başlanan robotlar ve çok etkin ve hızlı çalışan kontrol mekanizmalarının devreye girmesi sonucu üretimin giderek otomatikleşmesi, aynı zaman dilimi içerisindeki üretkenliğin eskiye oranla çok daha fazla artmasına yol açmıştır.

Tüketim toplumu kavramı ile açıklanan, insanların tüketim taleplerinin alabildiğince kamçılandığı ve en azından bunların bir bölümünün gerçekleştiği bu yeni toplumsal düzen, teknolojik devrimin önemli bir diğer boyutunu oluşturmaktadır.

Halen yaşanmakta olan teknolojik devrimin insan ve toplum yaşamına getirdiği bir diğer boyutu da, akültürasyon sürecidir. Akültürasyon, kültürler arası etkileşimin yoğunlaşması sonucu oluşan ortak alanın büyümesi biçiminde tanımlanmaktadır . Etkin ve merkezleşmiş iletişim ağları ile evrensel bir kültür, en azından tüketim ve eğlence normları açısından ortaya çıkmıştır. Bunun tüm dünyayı ve toplumları kapsayan evrensel bir kültürel sentez değil, denetlenen bir akültürasyon süreci olduğu ifade edilmektedir.

Bu süreci tamamlayan bir diğer gelişme de, ulaşım alanındaki teknolojik sıçrama olmuştur. Böylece etkili akültürasyon sürecine ek olarak, toplumlar ve toplumsal aktiviteler arasındaki fiziksel uzaklık önemli ölçüde azalmıştır.

2.1. Bilgi Teknolojisinin Örgütsel Yapılara Etkisi

Bilgi çağının getirdiği yeni yönetimler, örgütlenme ve yönetim yönünden işletmelerin geleneksel örgüt piramitlerinin yapısında olduğu kadar, emir komuta zincirinde ve örgüt içi haberleşme kanallarında da radikal ve önemli değişimleri getirmektedir. Bilginin, örgüt içi iletişim kanallarında yukarıdan aşağıya kademe akışının değişerek, günümüzde üst kademe yöneticilerin orta kademeyi atlayarak doğrudan alt kademelere erişebildikleri izlenmektedir. Zira, bu yöneticiler artık önlerindeki bilgisayar ekranı aracılığıyla kendisini ilgilendiren bilgileri doğrudan elde etme yeteneğini kazanmışlardır. Yine, alt kademelerde çalışanların yerini artan oranda robotların ikame etmesi sonucunda, daha az ustabaşı gereksinimi doğmakta; ustabaşılar azalınca da orta kademe yöneticilerine daha az gereksinme olduğu görülmektedir. Bu durum, örgüt

piramidinin ortası ve alt kısmının daralmasına ve daha çok obeliks bir yapıya dönüşmesine yol açmaktadır.

Yöneticiler, özellikle insan kaynaklarını yönetirken işletme içi güçlere yoğun olarak dikkatlerini vermek zorundadır. Çalışanların cinsiyet ve ırk ayrımları, çalışma saatleri, kişisel tatminkarlık vb. konulardaki evrensel değişimler, yalnız iş yaşamında değil, fakat dünyadaki tüm toplumlar ve bireyler üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bilgi devriminin aynı zamanda, demokrasiler üzerinde de etkileri görülerek, toplumda nerede bulunursa bulunsun bireyin bilgiye eşit düzeyde erişebileceği bir yeteneği yaratması beklenecektir. Bilgi ve haberleşmenin birleşimiyle teknoloji bu tür toplumsal etkinliklere katılımı pozitif bir güç oluşturacaktır.

Bilgi teknolojileri iş ve organizasyon yaşamının kapsamını transforme etmiştir. Geniş ve yaygın iletişim network'leri işletme organizasyonlarının küresel olarak faaliyet göstermesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, bilgi teknolojileri 24 saat boyunca organizasyonun çalıştırılabilmesini mümkün kılmıştır.

Üzerinde durulması gereken bir başka nokta da geleceğin yöneticilerinin de devamlı öğrenmek zorunda olmalarıdır. Bu nedenle tüm yöneticilerin, günlük işlevlerini sürdürürken öğrenmek için de gerekli enerji ve yetenekleri haiz olmaları zorunluluğu vardır. Zira gerek dış çevrede, gerekse işletmenin iç çevresindeki değişimlerin ivmesi arttığında, statik karakterdeki yöneticilerin modası olacaktır. Bilgi teknolojilerini örgütlere sundukları olanaklara baktığımızda bunları üç ana başlık altında inceleyebiliriz:

- Endüstri Yapısında Değişme: Bir endüstrinin karlılığını beş rekabet edici güç belirlemektedir. Bunlar sırasıyla satıcıların gücü, tedarikçi kuruluşların gücü, alıcıların gücü, rakiplerin gücü ve ikame edilebilen ürünlerin gücüdür. Bilgi teknolojileri bu beş gücü etkileyerek endüstrinin, yapısını değiştirebilmekte ve rekabet

gücünü güçlendirici rol oynamaktadır. Diğer taraftan bu teknolojiler pek çok endüstrinin yapısını çözmekte ve değişim için gereksinimi ve fırsatlar yaratmaktadır. Bilgi teknolojileri alıcıların gücünü artırma ve azaltmada kullanılabilir. Örneğin, kişisel bilgisayarlarla elektronik kataloglama yoluyla değişik markalardaki ürünlerin kalite ve fiyatları hakkında anında bilgi sahibi olan alıcılar, bu teknolojilerin sunduğu olanakla güçlü hale gelmekte ve tercihlerini alıcıların güçlenmesini önlemekte kullanabilmektedirler. Örneğin, satıcı kuruluşlar zaman zaman değişik fiyat uygulamasına gitmek suretiyle alıcıların kendi ürünlerini almasına zemin hazırlamaktadırlar. Bilgi teknolojileri kuruluşlara kendilerine girdi sağlayan kuruluşları kontrol edebilme olanağı sağlayan bilgi sistemlerini destekleyerek arz edici kuruluşların gücünü azaltabilmektedir. Bu avantaj, belirsizliği ortadan kaldıran bilgi teknolojileri destekli bilgi sistemleri ile sağlanmaktadır.

- **Rekabet Üstünlüğü:** Bilgi teknolojileri kuruluşlara iki şekilde rekabet üstünlüğü sağlar. Bunlardan birincisi, düşük maliyet liderliği sağlama; ikincisi ise, ürün farklılaştırmaya olanak tanımaktır. Bu iki yolla kuruluşlar, sahip olduğu rekabet kapsamını genişletebilmektedir. Günümüzde bilgi teknolojilerini kullanarak yarattıkları değerlerin maliyetlerini düşürmek suretiyle rekabet avantajı elde eden değişik iş alanlarında çalışan kuruluşa rastlamak mümkündür. Örneğin, tekstil imalatında bu teknolojilerin kullanılmasıyla kalıpların otomatik kesilmesi ile toplam işçilik maliyetlerinde %50'nin üzerinde tasarruf sağlanmıştır. Bir başka örnek kelime işlemcileri kullanan kuruluşlarda metin işlemede sağlanan tasarruflardır. Aynı şekilde telepazarlama teknolojisini kullanan kuruluşlar satış personeline ve ulaşımına ödenen maliyetleri ortadan kaldırarak maliyet avantajı sağlamaktadır. Bu teknolojinin kullanımı pazarlamada coğrafi alanla kısıtlı kalmayı

gidermektedir. Kuruluşlar bilgi teknolojilerini ürettikleri mal ve hizmetlerin tasarımlarını benzersizleştirerek, bunlara üstün özellikler katarak ve daha iyi satış sonrası hizmet sağlayarak, ürün farklılaşmasına giderek rekabet üstünlüğü elde edebilmektedir. Örneğin; Digital Equipment şirketi, sipariş alma zamanını azaltan ve hata yapma olasılığını düşüren müşteri uzman sistemi XCON'u geliştirip, kullanarak rakiplerine göre rekabet avantajı elde etmiştir. Bu yolla rekabet üstünlüğü sağlayan ON-CALL program ile seyahat anında acil ihtiyaçlara yanıt vererek sağladığı hizmet ile rekabet üstünlüğü sağlamıştır. Yukarıda verilen örneklerden görüldüğü gibi bilgi teknolojilerinin kullanım alanları yaygınlaştıkça kuruluşlar, gerek maliyet avantajı elde ederek, gerek ürün farklılaştırma olanağı ile önemli rekabet avantajı sağlamaktadır.

- Yeni İş Olanakları: Bilgi teknolojileri alanındaki gelişmeler bir taraftan kimi mevcut iş olanaklarını ortadan kaldırmakta, diğer taraftan da yeni iş olanakları yaratmaktadır. Örneğin, gelişmiş kelime işlemcilerin kullanılması ile birlikte, artık sekreterlerin işlerinin üstlendiği kimi işlevler –randevu ayarlama, metin yazma gibi- yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Diğer taraftan video konferans sistemlerinin kullanılmaya başlaması ile, çok kısa bir gelecekte hava yolları ve otel işletmeciliğinin olumsuz etkileneceği tahmin edilmektedir.

Bilgi teknolojileri ve bilgi devriminde yaşanan gelişmeler üç farklı yolla yeni iş olanakları yaratmaktadır. Bunlardan;

- Birincisi; Kimi işler teknolojik olarak yapılabilir olmaktadır. Örneğin görüntü ve iletişim teknolojisinin gelişmesi faks hizmetlerini desteklemiştir. Benzer şekilde mikroelektronik alanındaki

gelişmeler, kişisel bilgisayarların üretilmesinin olanaklı kılmıştır. Diğer taraftan, bilgi teknolojilerinin bankacılık alanında kullanılması ile birlikte birçok işlevinin bir arada etkili yürütülmesi olanaklı olmuştur.

- İkincisi; Bilgi teknolojileri yeni ürünlere türetilmiş talep oluşturarak yeni iş olanakları yaratmaktadır. Örneğin; kredi kartları ile ilgili hesap durumunu bilgi teknolojileri ile izleyen Sears, kredi yetkisi ve kredi işleme hizmetlerini Phillips Petroleum şirketine satarak yeni iş fırsatı elde etmiştir. Bilgi teknolojileri ile kuruluşlar atıl kalan kapasitelerini dış kuruluşlara satma olanağı elde ederek yeni gelir kaynaklarına kavuşmaktadırlar.
- Üçüncüsü; Bu teknolojilerin kullanımı ile elde edilen yan ürünlerin yaratılması ve bunların diğer kuruluşlara pazarlama olanağının elde edilmesidir. Bu yeni iş olanağına en iyi örnek kuruluşların kimi istatistiki bilgilerinden oluşturdukları veri tabanları başka kuruluşlara pazarlamasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM YENİ EKONOMİNİN MAKRO VE MİKRO EKONOMİK ETKİLERİ

2.1. Yeni Ekonominin Makro Ekonomik Etkileri

Yeni Ekonomi, verimlilik ve teknolojik gelişmelerden, borsa ve yönetsel örgütlenmelere değin bir çok deşikliklere yolaçtığı ve yol açacağı aşikârdır. Verimlilik ve teknolojik gelişme ile ilgili olarak büyüme hızlarında önemli ve uzun süreli artışlar ortaya çıkmıştır. Küreselleşme açısından sermaye hareketliliğinin arttığı, işgücü rekabet ve verimliliğın arttığı ve özellikle ürün piyasalarında rekabetin yükseldiğı bir dönem yaşanmaktadır. Bilgi çağı olarak da adlandırılan günümüz iktisadi paradigması içersinde bilgi üretiminin önemi artarken, üretimde ölçek ekonomisi ve artan getiriler yaklaşımı işlevini artırmıştır. Bu süreç içinde pazarlama ve dağıtım maliyetlerinde önemli bir düşüş ve tüketim eğiliminde bir artış ön plana çıkmıştır. Yeni Ekonomi, borsa ve firma yönetimlerinde de köklü değışimler yaratmıştır. Yeni ekonomi makro açıdan; iktisadi büyüme, verimlilik ve küresel bağlantılardaki artış olmak üzere başlıca üç önemli etki yaratmaktadır.

2.1.1. Yeni Ekonominin İstihdama Etkisi

Yeni ekonomi süreci ile birlikte istihdam ve emek faktörünü niteliğı de değışmektedir. Bununla birlikte henüz yeni ekonomi süreci henüz yaşandığı için bu değışimin şekli konusunda tam bir oydaşım söz konusu değıldir. İçersinde bulunduğumuz dönemde çalışmanın niteliğı ile ilgili görüşler, kötümser yaklaşım ve ütöpik yaklaşım olmak üzere iki farklı alanda toğunlaşmaktadır. Bazı

yaklaşımlara göre bilgi çağında üretim ve hizmetler sektörlerinde rutin tipteki işler için işçi talebi az olacaktır; yalnızca ileri derecede vasıflı teknik personel ve yöneticiler için bir gelecek ile ilgili öngörü sözkonusudur. Bir diğer görüşe göre ise, nüfusun önemli kısmı için günümüzdeki anlamı ile herhangi bir işte çalışma tamamen ortadan kalkacaktır.⁴⁴

Öte yandan bilgi teknolojisine dayalı yeni üretim sistemleri, gelişmekte olan ülkelerde kitlesel işsizliğe neden olmaktadır. İstihdamın azalışında otomasyonun düzensiz bir şekilde yapılması, teknoloji transferinin denetimsiz ve dağınık olması, ithal teknolojilerin yeni istihdam alanları yaratma yönünde uyarlanıp gerçekleştirilmemesinin de önemli bir payı vardır. Benzer şekilde teknolojik gelişme ile ortaya çıkan teknolojik küreselleşme, KOBİ lerin yaygın olduğu, emek piyasası parçalı ve yeterince esnek olmayan, çalışanları her türlü sosyal güvenceden yoksun bulunan az gelişmiş ülkelerde emek üzerinde ağır bir baskı oluşturmaktadır. Bu süreç çalışanların henüz yeni yeni kazanmaya başladıkları sosyo-ekonomik haklarında bir gerileme yaratacak niteliktedir.⁴⁵ Aynı şekilde yeni ekonomi süreci beraberinde yoğun rekabetide getirmektedir. Kol gücüne dayalı emeğin verimliliğinin düşük olması ve yönetsel etkinliğinde yaşanan problemler, yatırımların işgücü tasarrufunun sağlandığı yüksek teknolojinin kullanıldığı alanlara yönelmesine neden olmaktadır. Bu anlamda istihdam alanlarının değişimi ile çalışanlarda aranan niteliklerde değişime uğramıştır. Yeni Ekonomi süreci ile çalışanlarda iletişim yeteneği, özgüven, iş zekası, sorumluluk alma, esneklik, analitik düşünce yeteneği, yaratıcılık, başarı dürtüsü, örgütsel yapıya uygunluk, yüksek verimlilik, yaşam boyu öğrenme gibi özellikler aranmaktadır. Yeni Ekonomi ile birlikte yeni istihdam alanları ortaya çıkarken, teknoloji eğitimi almış personel ihtiyacı da artmaktadır. Yeni iş alanları gelişirken, eğitilmiş işgücü arzı aynı hızla büyümektedir. Ancak ortaya çıkan bu açık kısa zaman içinde kapanmaktadır.

---

⁴⁴ Toker Dereli, "Teknolojik Değişmeler, Çalışma İlişkileri ve Yeni İstihdam Türleri", **İşgüç Online Dergi**, Cilt:3,2001, s. 8

⁴⁵ Uğur Eser, "Küreselleşme: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı?", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 6, Sayı 17, Yaz 1995, s.10

Geleneksel ekonominin ve iş yapış şekillerinin yerini yavaş yavaş yeni ekonomi trendleri almaya başladı, şirketlerin insan kaynağı ihtiyaçları farklılaştı. Şirketlerin yeni ekonomiye uyum sağlama çabalarıyla, geleneksel iş yapış modellerini on-line iş yapış modellerine dönüştürme çabaları ve 'start-up' şirketlerin kurulması; internette bilgi ve deneyim sahibi kişilerin istihdam edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yeni ekonominin meslekleri olarak nitelendirilen yeni işler ve mesleklerin belli başlıları şöyle sıralanabilir.⁴⁶

* Mühendislik, bilim ve bilgisayar sistemleri, elektrik ve elektronik mühendisliği,

* Merkezi ofis sistemi uzmanları,

* Elektronik yarı iletken uzmanları,

* Sistem analistleri,

* Veri işleme işleriyle uğraşanlar,

* Dublaj veri operatörleri, ses ve görüntü uzmanlığı,

* Karar alma danışmanlığı, Bireysel Yatırım Danışmanlığı

* Siber Pazarlamacılık

* Akustik uzmanlığı

* Teknoloji Hukuku Uzmanı

* İnfografikerlik, Webmaster, Web Tasarımcılığı

Yeni ekonomiyi tanımlayan iki unsurdan biri küreselleşme diğeri de şebeke ekonomileridir. Şebeke ekonomileri bilgi teknolojileri, telekomünikasyon, elektrik, ulaştırma gibi uç noktalar ile aralarındaki iletişim bağlarından oluşan bir şebeke düzeni içinde yapılanan sektörlere verilen addır. Bu tipteki ekonomilerin

---

⁴⁶ Erdoğan, a.g.m., s. 7

rekabet kuralları bakımından da önem taşıyan bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu tip ekonomileri tanımlayan en önemli özellik kuvvetli dışsal faktörlerdir.⁴⁷

Yeni ekonominin yapısal özellikleriyle ilgili bazı saptamalar, yeni ekonominin özelliklerini taşıyan piyasalarda rekabetin korunmasının farklı yaklaşımlar gerektirebileceğinin de ipuçlarını vermektedir. Yeni ekonomide rekabetin korunması bu ekonominin ön plana çıkardığı özelliklerin doğru yorumlanmasıyla mümkündür.

Ayrıca yeni sektörlerin büyüme hızları , geleneksel sektörlerle çok daha yüksek olmaktadır. Ekonominin geneli %2-4 büyüme kaydederken, bilişim, telekom gibi sektörler % 10-15 oranında büyümektedir. Bunun sonucunda bu tip sektörlerin ekonomideki ağırlıklarının da zaman içerisinde artmasını beklemek gerekir. Dolayısıyla 21. Yüzyılda rekabet politikası yeni ekonominin özelliklerine uygun bir pratik geliştirmek zorunda kalacaktır.⁴⁸

Şebeke ekonomilerinin temel özelliklerinden biri şebekeye eklenen her birimin, şebekenin değerini kendi değerinden daha fazla artırmasıdır. Bu olgu, şebekeleri sürekli büyümeye itmektedir. Büyüme teker teker veya bireysel uç noktaların eklenmesiyle yapılabileceği gibi, toptan başka şebekelerin satın alınmasını, başka bir deyişle devralmaları da içermektedir. Finansal piyasaların şebeke ekonomisi modelinde faaliyet gösteren firmaları değerlendirirken uyguladıkları kriterler de şebekelerin büyüklüğünü esas aldığından, bu tip operasyonların küresel sermaye piyasaları tarafından finanse edilmesinde sorun yaşanmamaktadır. Öte yandan bu alanda yoğunlaşmaları çekici bir başka unsur da rakip bir şebekenin satın alınmasının o şebekeyle yapılacak bir stratejik işbirliği anlaşmasına oranla iki misli fazla değer yaratmasıdır.⁴⁹ Son zamanlarda

---

⁴⁷ Erdoğan, a.g.m., s. 7

⁴⁸ Erdoğan, a.g.m.. s.8

⁴⁹ N birime sahip şebekenin değerinin n^2 olduğu farzedilirse, n_1 ve n_2 büyüklükteki iki şebekenin işbirliği yapmaları veya başka bir anlatımla birbirlerinin birimleri arasında ara bağlantıya izin

hız kazanan Telefonica/Alta Vista veya Vodafone/Mannesman gibi rekor büyüklükteki birleşmelerin temelinde bu unsurlar yatmaktadır.⁵⁰

2.1.2. Yeni Ekonominin İktisadi Büyümeye Etkisi

Gelişmekte olan ülkeler, bilgi çağının bilişim altyapısına sahip olmadıkları gibi, bilgi çağının, personel, kurumsal ve maddi altyapısına yeterli düzeyde sahip değillerdir. Bu nedenle küreselleşmenin etkisiyle bu ülkelerin gelişmiş merkez bölgelerinde bilgi yoğun bir yaşama geçilirken sanayi toplumlarında olduğu gibi ikili hatta üçlü bir ekonomik yapı ortaya çıkacaktır. Üçlü yapının hızlanan entegre bir kalkınma sürecine dönüşebilmesi özellikle bilişim, personel ve kurumsal altyapı donanımları ile buna paralel olarak sanayi ve bilgi sektörlerinde önemli bir birikimin olmasına bağlıdır. Bilgi sektörü, bilişim altyapısı, sanayileşme, personel ve kurumsal altyapıdaki olumlu ve dinamik gelişmenin, olumsuz gelişmeleri aştığı sektör ve yörelerde kendi kendini besleyen gelişme süreci yaşanabilecektir. Bu aşamadan sonra, bilgi teknolojilerinin yarattığı hızlı gelişim potansiyeli ile, üçlü yapıya dayalı gelişmeyi daha kısa sürede aşmak olasıdır. Bu noktada bilgi toplumunun entegre gelişmeyi besleyici gücünün, sanayi toplumundakinden daha yüksek olduğu vurgulanmalıdır. Sanayi toplumunun mekanik ilişkilerine karşın, bilgi toplumunun ve bilgi üretiminin etkileri, sinerjik özellik göstermektedir. Diğer bir deyişle, sanayi toplumunda genellikle “ölçeğe göre sabit getiri” daha ağırlıklı iken, bilgi toplumunda “kümülatif ya da sinerjik

---

vermeleri halinde n_1 şebekesi açısından yaratılan ilave değer $n_1(n_1+n_2) - n_1^2 = n_1 n_2$ olarak hesaplanabilir. Aynı şekilde n_2 şebekesi için de $n_2(n_1+ n_2) - n_2^2 = n_1 n_2$ aynı sonuç çıkmaktadır. Büyüklüklerinden bağımsız olarak iki şebeke de aynı ilave değeri elde etmektedir. Küçük şebekede büyük şebekedeki daha fazla sayıdaki kullanıcıyla bağlantı kurabilmenin getirdiği yüksek değer az sayıda kullanıcıyla paylaşılmakta, büyük şebekede ise daha sınırlı sayıdaki kullanıcıyla bağlantı kurabilmenin değeri çok sayıda kullanıcı arasında paylaşılmaktadır. Oysa ki n_1 şebekesinin n_2 şebekesiyle işbirliğine gitme yerine, n_2 şebekesini satın alması halinde ortaya çıkan değer $(n_1 + n_2)^2 - n_1^2 - n_2^2 = 2 n_1 n_2$ olarak hesaplanmaktadır. Bu oran ise işbirliği seçeneğine göre iki misli büyük bir değere işaret etmektedir.

⁵⁰ Erdoğan, a.g.m.. s.9

etki” nedeniyle sürekli “artan getiri” mekanizması işleyeceğinden, daha hızlı bir gelişme süreci yaşanabilecektir. Ancak bu noktada, gelişmiş ülkelerde de aynı sinerjik etkinin işlediği unutulmamalıdır.⁵¹

Yeni Ekonominin büyüme üzerindeki etkilerini üç noktada toplayabiliriz.

- Yeni ürün ve hizmetlerin üretilmesi ile toplam üretim artar ve yeni iş imkanları doğar.
- E-ticaret ile üretim sürecinde verimlilik artar. Bu noktada e-ticarete imkan veren teknolojik donanım, fiziki, beşeri sermaye ve toprakla birlikte en önemli üretim faktörü olarak kabul edilir.
- Dijital reklam, sınır ötesi üretim, internet satışları, yeni pazarlama, organizasyon ve yönetim teknikleri ile ekonomik etkinlik artmaktadır.

Unutulmaması gereken husus, yeni ekonominin büyüme üzerine olan etkilerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar olduğudur. İnternet alt yapısının oluşturulmasının maliyetli oluşu, teknolojik açıdan zaten geri olan ve oluşuma yabancı olan gelişmekte olan ülkelerde yeni ekonominin etkilerinde bahsetmek zordur. Gelişmiş ekonomilere ise, 1990’ların başına gelindiğinde büyüme hızlarının birbirleri ile benzeri olma özelliğini kaybettiği görülmektedir. Örneğin, OECD ülkeleri 1990’lara gelindiğinde multi-faktör donanımı yapılarındaki farklılaşmaya bağlı olarak milli gelirleride bu paralelliği getirmiştir.⁵²

Yeni ekonomi kapsamında yer alan sektörler, teknolojik gelişmelerin somut bir şekilde izlenebildiği alanlardır. Teknolojik gelişmelerin ekonomide meydana getirdiği etkiler konusunda Neoklasik ve yeni büyüme teorileri alternatif saptamalarda bulunmuşlardır. Ancak aralarındaki temel farklılıklara rağmen her iki teori kapsamında yer alan çalışmalar ABD ekonomisinde son yıllarda

⁵¹ Erkan, a.g.e., s.117; www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi3/yeniekon.htm

⁵² www.geocities.com/uretkenogrenciler/yazi/bora3htm

gözlenen verimlilik artışı olgusunun açıklanmasında önemli katkılar sağlamaktadırlar. Neoklasik ekonomistler tarafından geliştirilen metodolojik araçlar teknolojik ilerleme oranını ölçmede yararlı olurken, yeni büyüme modelleri teknolojik ilerleme konusunda içsel açıklamalar sağlamaktadır.⁵³

Neoklasik yaklaşımda sermaye birikimi, azalan getiriler varsayımından dolayı kısa dönemli bir büyüme sağlar.⁵⁴ Bu anlamda, uzun dönem verimlilik artışı tamamen teknolojik ilerlemelerden kaynaklanır. Çağdaş büyüme teorileri ise, teknolojik ilerlemelerin “her derde deva” dışsal bir araç olmadığını ileri sürüp, azalan getirileri analiz dışı bırakarak teknolojik değişmelerin içsel bir araç olduğunu ve verimlilik artışının sürekli olabileceğini kabul etmektedir.⁵⁵

ICT'nin iktisadi büyüme üzerindeki katkılarını analiz ederken unutmamak gerekir ki, enformasyon sektörlerine ait ürün ve hizmetler, üretim sürecinde hem girdi hem de çıktı olma özelliğine sahiptir. Bu noktadan hareketle enformasyon teknolojilerinin iktisadi büyüme üzerinde iki açıdan olumlu etki meydana getirilebileceği iddia edilmektedir.⁵⁶

Birincisi, ICT'deki yeni gelişmeler bilgisayar üretiminde artış sağlayarak iktisadi büyüme üzerinde olumlu etkiler doğurur. Çünkü, aynı girdilerle daha yüksek bilgisayar teknolojileri geliştirmek olasıdır. Bu durum hem bilgisayar üreten endüstrilerdeki verimliliği hem de ekonominin genelinde toplam faktör verimliliğini artırır. Keza gerek sektörel gerekse makro düzeyde emeksel verimlilikte artış gözlenir.

---

⁵³ Stiroh, “What Drives Productivity Growth?”, *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review*; March 2001,s.37. den Aktaran, Erdoğan, a.g.m.

⁵⁴ Stiroh, a.g.m., s.37

⁵⁵ Erdoğan, a.g.m., s.6

⁵⁶ Erdoğan, a.g.m., s.7

1990'lı yıllardan önce bazı enformasyon teknolojileri ile ilgili harcamalar, masraf olarak tanımlanmaktaydı. Son yıllarda bu alanlarda yapılan yatırımlar sermaye malı olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, ABD 'de bilgisayar yazılım yatırımları gayri menkul sermaye malları olarak değerlendirildiğinden, bu alanlarda yapılan yatırımlar artırılmıştır. Bu anlamda gerek ABD şirketleri gerekse kamu sektörü tarafından gerçekleştirilen yazılım yatırımları 1979'da 10 milyar dolar civarında iken, 1998 yılında 159 milyar dolara yükselmiştir. Yapılan geniş kapsamlı hesaplamalara göre ABD'de 1990'lı yıllarda yazılım yatırımlarının reel gayrisafi yurtiçi hasılanın yıllık ortalama artış oranına katkısı yüzde 0.15 ile 0.20 arasında değişen oranlarda gerçekleşmiştir.⁵⁷ Total ICT sektörlerinin reel GSYİH içinde payı 1978 yılında % 3.1 iken 1998'de %9.1'e yükselmiştir.⁵⁸

Öte yandan, ABD'de ekonomideki hareketsizliğe karşın bilgisayar sektöründe çarpıcı bir büyüme trendi gözlenmektedir. 1982-1996 döneminde ekonominin genelinde büyüme oranı yıllık ortalama %2.6'dan daha az olmasına karşın, bilgisayar sektöründeki büyüme yıllık ortalama %26'nın üzerindedir. Bu yüksek gelişme performansı son yıllarda daha da belirginleşmiştir. Örneğin 1994-1996 dönemindeki oranlar, sırası ile bilgisayar sektöründe %55'i aşan düzeyde gerçekleşmesine karşın ekonominin genelinde, % 2.5 düzeyinde kalmıştır.⁵⁹

---

⁵⁷Erik Brynjolfsson and Lorin M.Hitt, "Beyond Computation:Information Technology, Organizational Transformation and Business Performance", **Journal of Economic Perspectives**, Vol:14, Nu:4,2000. s.41.

⁵⁸ Nordhaus, **New Data and Output Concepts for Understanding Productivity Trends**, s.20.

⁵⁹ Joseph H. Haimowitz, "Has the Surge in Computer Spending Fundamentally Changed the Economy?", **Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review**, Second Quarter 1998,s.28.

İkincisi, bilgisayar sayısındaki artış, çeşitli sektörlerde bilgisayar kullanım kapasitesinde artış sağlar. Dolayısı ile çalışanlar daha fazla ve daha kaliteli bilgisayar ekipmanları ile çalışırlar. Bilgisayar kullanan sektörlerde bilgisayar gücündeki artış, bilgisayarların diğer girdilerle ikamesini gündeme getirerek ortalama emek verimliliğini artırır.

2.1.3. Yeni Ekonominin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri

Yeni ekonomi ve küreselleşme ile coğrafi sınırlamalar da ortadan kalkmıştır. Bu süreç içinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları hız kazanmıştır. Ekonomideki bu eğilimin en önemli göstergesi büyük firmaların taşeronluk işlerini yapan ve entegrasyon sayesinde daha fazla iş yapma olanağına sahip olan KOBİ'lerde maliyetlerin düşürülmesine yönelik bilgi ve iletişim teknolojileri ile bağlantılı olarak gerçekleştirilen bölgesel nitelikli üretim yalnızca etkinliği arttırmakla kalmayıp aynı zamanda ulaşım ihtiyaçlarını düşürmek suretiyle şehirlerdeki kalabalığın azaltılması, çevrenin daha az kirletilmesi gibi pozitif dışsallıklara da yol açmaktadır.⁶⁰

Ticaret alanında, perakende satıştan internet üzerinden satışa geçilmesi ile tüketiciler ürün taraması açısından zaman kazandılar, üreticiler ve dağıtımıcılar stokları azaltma imkanı buldular. Bankacılık, eğlence, turizm gibi hizmet sektörleri B to B (Business to Business) ile teknolojinin en fazla kullanılan sektörleri haline geldiler ve hızlı, etkin iletişim, etkileşim ağı kurabildiler. Elektronik pazarların şeffaf olması nedeni ile fiyatı düşen ürünlere ve ürünlerin teknik özelliklerine dair bilgiler kolaylıkla elde edilmeye başlandı. Yeni ekonominin getirdiği bu dönüşümler dış ticareti daha cazip ve olanaklı bir hale getirmiştir.⁶¹

⁶⁰ Necmi Odyakmaz, "Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme ve Kalkınma", *Dış Ticaret Dergisi*, s.18, Temmuz 2000, www.dtm.gov.tr/ead/DTDergi/tem2000/bilgi.htm

⁶¹ Akin, a.g.m., s.4

2.1.4. Yeni Ekonomi ve Makroekonomik İstikrar

Yeni ekonominin getirdiği tehditlerden birisi de artan istikrarsızlık ortamıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bu önemli bir tehdittir. ABD’de yeni ekonomi şirketlerinin 1999 yılı içinde başlayıp hızla büyüyen iflasları yeni ekonominin bir safсата olduğu görüşünü savunanlara bir koz vermiştir. Yeni ekonomi şirketleri hisselerinde yüzde 90’ları aşan düşüşler bu şirket hisselerini tutanların “yüzde doksan kulübü” olarak anılmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler, iş dünyasında yeni ekonomi kavramlarının iş dünyasında mizahi yakıştırmalara muhatap olmasına da neden olmuştur. Artık “B to B” yani “Business to Business” web jargonunun yerini “Back to Banking”, “B to C”nin yani “Business to Customer”in yerini “Back to Consulting”e bıraktığından söz edilmektedir.⁶²

Dünya ekonomisinde 1990’lı yılların ortalarından itibaren oluşan yeni koşullar (küreselleşme, uluslararası rekabet ve yeni yönetim uygulamaları), teknolojik atılımla birlikte verimlilikte artış ve maliyetlerde düşmeye neden olmuştur. Özellikle teknolojik değişim ve buluşlarla tanımlanan yeni ekonominin getirileri, bu dönemden sonra görülmeye başlamıştır.

İnternet aracılığı ile yapılan e-ticaret sonucu, ticaretin boyutu değişmiştir. E-ticaret aracılığı ile üretici ve tüketiciler global düzeyde karşılaşmakta ve piyasalar genişleyerek uluslararası boyuta ulaşmaktadır. Ancak e-ticaret konusunda alt yapı, güvenlik, vergileme gibi çözüm bekleyen çeşitli sorunlar mevcuttur.

Yeni ekonomi makro açıdan; iktisadi büyüme, verimlilik ve küresel bağlantılardaki artış olmak üzere başlıca üç önemli etki yaratmaktadır.

Neo-Klasik modelde özellikle sermaye birikimi, ekonomik büyümenin temel kaynağı olarak görülmektedir. Ancak; ekonomide sermaye yatırımları arttıkça,

---

⁶² Akın, a.g.e., s. 76

azalan verimler kanununun geçerli olması nedeniyle, uzun dönemde istikrarlı bir ekonomik büyümenin sağlanamayacağı ileri sürülmektedir. Diğer bir ifadeyle, sermaye kullanımının artışı sonucu, sermaye ile diğer üretim faktörleri arasındaki optimum bileşim oranı bir noktadan sonra bozularak, marjinal verimliliği düşmektedir. Böylece uzun dönemde sermayeyi arttırarak, sürekli büyümeyi gerçekleştirmek mümkün olamamaktadır.

Sürekli büyüme ancak teknolojik ilerlemeler sonucu, yeni bir üretim sürecine geçilince sağlanabilmektedir. Buna ek olarak, modelde teknolojiye ilişkin tanımlama ve açıklamaların yapılmayıp, bu faktörün dışsal bir değişken olarak ele alınması teoriyi oldukça yetersiz hale getirmektedir.

Neo-Klasik modelin bir başka öngörüsü de "Yakınsama (Covergence)" Hipotezi sonucu, uzun dönemde ülkelerin kişi başına düşen milli gelir düzeylerinin birbirine yaklaşacağı ve dolayısıyla, ülkeler arasında mevcut refah düzeyi farklarının kendiliğinde kalkacağı konusundaki kabuldür.⁶³

Neo-Klasik Modelde, sermaye temel üretim faktörü olarak kabul edildiğinden, ekonomik büyüme için sermaye birikimi önemli olmaktadır. Böylece gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark, sermaye birikimindeki eksikliklerden kaynaklanmaktaydı. Buna göre, gelişmekte olan ülkeler sermaye stoku açığını kapattıkları oranda etkin büyümeyi gerçekleştirebileceklerdi.

Yeni büyüme teorileriyle birlikte, bilgi bir üretim faktörü olarak modele katılmıştır. Böylece, klasik anlayıştaki eksiklikleri tamamlayan ve günümüz bilgi ekonomilerindeki gelişmeleri daha iyi açıklayan modellere ulaşılmıştır. Yeni büyüme modellerine göre, bilgiye yapılan yatırımlar ile gelişen bilgi stoku sonucu bir yandan üretim faktörlerinin verimlilikleri artarken diğer taraftan, bilginin kendisi üretimde etkinliği sağlayan önemli bir faktör olmaktadır.

---

⁶³ Murat Yülek , "İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine", **Hazine Dergisi**, Sayı: 6, Ankara, 1997, s. 90.

Üretimde kullanılan diğer üretim faktörlerinin tersine; bilginin artan oranda kullanımı, onun marjinal verimliliğini arttırmaktadır. Bilgi diğer üretim faktörlerinden farklı olarak, paylaşıldıkça artmaktadır. Diğer bir ifade ile, bilginin üretim sürecinde kullanılmasında, uzun dönemde azalan verimler yerine artan verimler söz konusu olmaktadır.

Böylece, eğitim ve emek gücünün yetiştirilmesi, araştırma ve geliştirme, yeni yönetim ve iş organizasyonlarının yaratılması için yapılan yatırımlar ve nihayet network ekonomisi sinerjisinin sağladığı bilgi artışı ve bunların artan oranda üretimde kullanılması ile ekonomilerin sürekli büyümeleri mümkün olmaktadır.⁶⁴

Yeni ekonominin makro ekonomik anlamda oluşturduğu diğer bir etki, ekonominin verimlilik büyüme trendinde gözlenen yükselmedir.⁶⁵ Verimlilik artışı, emek verimliliğindeki artışın yanı sıra, maliyet tasarrufları aracılığı ile de sağlanmakta ve böylece ekonomideki kıt kaynakların daha rasyonel kullanılmasına olanak vermektedir.

Bilgisayarların gün geçtikçe artan işlem güçleri ve hızlarına karşın fiyatlarının giderek düşmesi yeni ekonomi literatüründe Moore Yasası olarak adlandırılmaktadır. Bilgisayar teknolojisindeki sürekli gelişmeler nedeniyle bilgisayarın üretimdeki kullanımının artmasının yanı sıra, yeni ürün ve hizmet olanakları yaratan internet kullanımının yaygınlaşması, finansman piyasalarındaki yeniliklere bağlı olarak maliyetleri düşüren ve hizmet kalitesini arttıran yeni yöntemlerin bulunması, yeni ekonominin verimlilik konusundaki getirileri arasında yer almaktadır.

---

⁶⁴ Söylemez, a.g.e., ss. 32-33

⁶⁵ Söylemez, a.g.e., s. 35

Sanal ortamda ticaret, sermaye piyasaları üzerinde denetimin azalması ve sınırlar ötesi sermaye hareketlerinin artması, ülke ekonomilerinin birbirlerine bağımlı duruma gelmesi ve web dünyasının oluşması diğer önemli gelişmelerdir.

Yeni ekonominin etkilerinin en fazla görüldüğü alanlardan birisi de finans piyasalarıdır. Bir çok banka ve aracı kurumlar teknolojik gelişmeleri sistemlerine uygulayarak, hizmetlerini on-line olarak vermeye başlamışlardır. Bilginin hızla taşınabilmesi ve paylaşılabilir olması, finans piyasalarına küresel bir boyut kazandırmış ve şubesiz bankacılık faaliyetleri dünyanın her yerinde, günün 24 saati yapılabilme niteliğine kavuşmuştur.

Yeni ekonominin yukarıdaki olumlu taraflarına karşılık, sürdürülebilir gelişme açısından bazı olumsuzlukları da vardır.

Yeni ekonominin oluşum ve gelişimine yol açan özellikleri aynı zamanda, ekonomik açıdan belirsizlik ve geleceği tahmin etmede zorluklara neden olmaktadır. Ekonomilerin giderek küresel dalgalanmalara açık hale gelmesi, artan rekabet ortamı ve güvence eksikliği yeni ekonomi konusunda karamsar görüşlere neden olmaktadır.

Küreselleşme sonucu dünyanın karşılıklı olarak bağımlılığı ve bu olgunun giderek artması, ekonomileri finansal krizlerle karşı karşıya bırakmaktadır.⁶⁶ Yeni ekonominin rekabetçi üstünlüğü ekonomik gelişmenin kilit unsuru olarak kabul etmesi, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir dezavantaj niteliğindedir.

Günümüz için yeni ekonominin sosyal etkileri henüz tam olarak ölçülememektedir. Özellikle zaman ve özel yaşamda yeni teknolojilerin yarattığı katkılara yönelik bilginin bulunamaması, değişimin boyutları konusunda çok fazla değerlendirme yapmaya olanak vermemektedir. Ancak üzerinde uzlaşılan görüş, yeni ekonominin bir taraftan gelir düzeyi ve servetin artmasına yol açarak

---

⁶⁶ Michael J. Mandel, "The New Economy: For Better Or Worse", **Business Week**, 19 Ekim 1999, Issue 3600, 1998, s. 43

toplumsal refahı yükseltirken, diğer taraftan çeşitli sosyal sorunlar da yol açtığıdır.

Yeni ekonominin ekonomik ve sosyo-kültürel yaşama çok önemli katkıları bulunmaktadır. Amerika'da yapılan çalışmalarda, kişilerin eskiye oranla daha fazla çalıştığı ve çalışkanlık, öz disiplin gibi değerlerin yükseldiği, girişimciliğin arttığı ve kişilerin yeni kariyerleri için teknolojik donanımlarını arttırdıkları gözlenmektedir.⁶⁷

Ancak bu olumlu yönlere karşılık, yeni ekonomi ortamındaki dalgalanmalar ve işletmelerin kar ve performanslarındaki belirsizlik nedeni ile, çalışanların gelecek yıldaki konumlarının ne olacağı hakkında tam bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir.

Yeni işler ve bunlar için farklı yetenek gereksinimi, sosyal sınıflar arasındaki bölünmüşlüğü arttırmaktadır. Yeni ekonomi bir taraftan yeni iş olanakları ortaya çıkarken, diğer taraftan yeni çalışma standartlarına uygun bilgi, yetenek ve motivasyona sahip olmayan kişilerin işsiz kalmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle gelecekte sektörlerin pek çoğunda, ciddi boyutlarda sorunların çıkması mümkün gözükmemektedir.

Yeni ekonomide çalışanlar, reel ekonomi ile uğraşan ve üretim yapanlardan çok daha fazlasını geleneksel anlamda mal üretmeden, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak veya geliştirerek elde etmektedirler. Bu durum reel ekonomide çalışanların aleyhine, dengenin değişmesine neden olmaktadır.

GATT-Uruguay görüşmeleri sonucu Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması çerçevesinde, entelektüel hakların korunmaya alınması AB, ABD ve Japonya gibi merkez ülkeler için bir kazanç, gelişmekte olan çevre

---

⁶⁷ Ayda Eraydın, "Yeni Ekonomi'nin Getirdiği Fırsat ve Riskler, Toplumsal ve Mekansal Açından", Yeni Ekonomi El Kitabı, T.C. Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2001, s. 66

lkeler için ise, bir kayıp olarak görülmektedir. Bu durum, teknoloji üretmekte zorlanan gelişmekte olan ülkeler açısından olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Buna bağlı olarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki teknolojik fark gelecekte daha da artacaktır.

Teknolojik değişim, bilişim ve küresel ağlar mekandaki öncelikleri de değiştirmektedir. Eskinin geleneksel sanayi merkezleri rekabet güçlerini korumakta zorlanırken, yeni ekonomide küresel kentler yeni denetim merkezleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kentler girişimci yapıları ve çekici projeleri ile büyük ölçekli sermayeyi kendilerine çekmeye ve küreselleşen dünyada kendi gelecekleri kurmaya çalışmaktadırlar.

Merkezi yönetimin eski baskıcı ortamından kurtulan yerel yönetimler artık, kendi politika ve gelişme stratejilerini bağımsız olarak uygulamaya başlamışlardır. Yönetimden yönetişime, temsili demokrasiden ortak karar süreçlerine ve kamusal mekanın yeniden tanımı ve sivil toplumun yeniden örgütlenmesine yönelik dönüşüm çabaları, günümüzde en sık tartışılan konular arasında yer almaktadır.⁶⁸

2.2. Yeni Ekonominin Mikro Ekonomik Etkileri

Çağdaş ekonomilerde gerek ulusal ekonomi düzeyinde gerekse, firma düzeyinde iktisadi faaliyetin her aşamasında teknoloji, yoğun olarak kullanılmaktadır. İktisadi faaliyetin en temel amaçlarından olan üretim sürecinde ölçek ekonomisinden yaralanmak, diğer bir ifade ile teknoloji yoğun üretimde bulunmak, düşük maliyet, yüksek verim, düşük fiyatlı mal ve hizmet üretimi v.b. gibi birçok avantajı beraberinde getirir. Bu avantajları özetle şöyle sıralamak mümkündür.

---

⁶⁸ Eraydın, a.g.m., s. 68

2.2.1. Maliyet Düşüşü

Yeni ekonomi olgusunu şekillendiren bilişim (iletişim teknolojisi) teknolojisi ve bu teknoloji ile birlikte oluşan hızlı teknolojik değişimlerdir. Bilgi teknolojilerinin başlıca özelliği, teknolojinin sürekli yenilemesi ve buna bağlı olarak maliyetlerin de sürekli düşmesidir. Bu ilişkiyi ifade eden üç temel kural mevcuttur.⁶⁹

- *Metcalf Kuralı:* Bir iletişim ağının değeri, ağdaki düğüm (node) sayısının karesi ile orantılıdır. Dolayısıyla bir ağa bağlı olmanın değeri üssel olarak artarken, kullanıcı başına fiyatı sabit kalmakta, hatta azalmaktadır.
- *Gilder Kuralı:* Birim fiyat değişmeden, iletişim sistemlerinin toplam bant genişliği her 12 ayda bir üçe katlanmaktadır.
- *Moore Kuralı:* Bir mikroçipin fiyatı artmadan, hızı her 18 ayda bir ikiye katlanmaktadır.

2.2.2. Verimlilik Artışı

ABD ekonomisinde 1996-1999 yılları arasında enflasyon ve başka ekonomik sorunlar ortaya çıkmadan %2.5'lik verimlilik artışı ortaya çıktı. Özellikle enformasyon alanında işgücünden tasarruf edici yeniliklere karşın, işsizliğin ortaya çıkamaması, kaybedilenden daha fazla iş alanı yaratabilmesi sayesinde olmuştur. Bu durum yeni ekonomide verimliliğin bir göstergesidir. Yeni Ekonomide verimlilik artışı sağlayan faktörler şu şekilde sıralanabilir:⁷⁰

- Piyasalara giriş sınırlamalarının ortadan kalkması
- Bilgiye ulaşma olanaklarının yayılması ve kolaylaşması
- Tam rekabetçi piyasa koşullarının sağlanıp maliyetlerin azalması
- Ürünlerin arz süresinin azalması

⁶⁹ The Knowledge Economy, A Submission to the New Zeland Government by the Minister for Information Technology's IT Advisory Group, August 1999, s.6, <http://www.knowledge Economy .report.pdf>

⁷⁰ Nalan Ölmezoğulları, "Yeni Ekonomi ve Etkileri", V. ODTÜ Ekonomi Kongresi, 10-13 Eylül 2001 s. 3

- Tüketici davranışının etkin olduğu bu sistemde, geleneksel şirket yapılarının azalarak, müşteri memnuniyetinin önem kazandığı bir piyasa yapısının oluşması.
- Globalleşmenin etkisi ile müşteri kitlesinin artması
- Alışverişin dinamik fiyatlarla yapılması
- Sürekli faaliyete kalma ve kesintisiz hizmet sunabilme imkanının artması

Verimlilik artışının ekonomik etkileri öncelikle arz mekanizması üzerinde görülür. Firmalar, aynı fiyat düzeyinde daha fazla mal ve hizmet üretirler. Bu durum arz eğrisinin sağa doğru kayması ile gösterilir. Verimlilik artışı piyasa arzında oluşan yeni dengede hem fiyatlar düşer hem de toplam üretim artar ve refah düzeyinde belirgin bir iyileşme kaydedilir.⁷¹

2.2.3. Tüketici Tatmini ve Fiyatlandırma

Kitle üretiminin yerini büyük miktarda müşteri isteklerine göre üretimin olması ile tüketicilerinin zevk ve ihtiyaçlarına uygun mal ve hizmetler oluşturulmaya başlandı. Yeni Ekonominin piyasaya getirdiği şeffaflık ile tüketiciler fiyatları ve servisleri kıyaslama şansına sahiptirler. Bu durum sayesinde önemli bir fiyat karşılaştırma avantajı mevcuttur. Tüketiciler hizmet kalitesini ve ürün çeşitliliğinin artması ile birlikte yer bağımlılığı olmaksızın dünyanın her yerindeki ürünler hakkında bilgi sahibi olmak, satın alınacak ürün ve markalar arasında karşılaştırmalı bilgilere dayalı seçim yapabilmek olanaklarına kavuşmaktadır.

Fiyatların şeffaflaşması ticari faaliyetlerde çeşitli aşamalarda rol alan ve çok az hatta sıfır denilebilecek düzeyde katma değer yaratan komisyoncuların sistem dışı kalmasına neden olur. Böylece üreticiler ve tüketiciler birbirlerine daha da yaklaşır. Ticarete mevcut olan tüketici-üretici ekseninde tüketiciler

⁷¹ Şahin Tulga, "Yeni Ekonomi Makro Ekonomik Dengeleri Nasıl Etkiliyor", Activeline www.activefinans.com/activity/hp/finans2001/makro.htm

daha etkin bir rol almaya başladılar. Amerika'da firmalar, müşteriler arasında internet aracılığı ile açık arttırmalar düzenleyebilmekte, aslında ikisinde tüketici konumunda olan alıcı ve satıcıyı "garage salles" yönetimi ile karşı karşıya getirebilmekte, nihayetinde tüketiciye alacağı malın dünyanın neresinde daha ucuz oluşunu enforme edebilmektedir.⁷² Bu yolla üreticiler, tüketicinin hangi malı hangi fiyat düzeyinde tercih ettiklerini çok kısa bir süreçte öğrenerek aynı anda fiyat ayarlamasına giderek taleplere kendi lehlerine çevirebilmektedirler.

2.2.4. Gelir Dağılımı

Yeni Ekonomi ile elde edilen kazancın eşit olarak dağılmadığı görülmektedir. Elde edilen en yüksek gelir, yoğun teknoloji kullanılan üretim, modern hizmetler, ARGE gibi sektörlerden sağlanmaktadır. Bu durum, yüksek kazancın, gelişmiş ülkelerde ve yüksek büyüme potansiyeli taşıyan gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşeceğini göstermektedir. Sonuç olarak da, dijital uçurum yani, zengin ülkeler ve fakir ülkeler arasındaki fark daha da belirginleşecektir. İnternet kullanımına, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına, uluslararası yüksek teknolojiye dayalı üretime ait istatistiklerin, en yüksek faydanın gelişmiş ülkelerde gerçekleşeceğini ortaya çıkarması, bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

2.2.5. Network Etkisi

Network Etkisi e-ticaretin etkileri ile sektörlerin faaliyetlerinde meydana gelen değişikliklerin, diğer sektörlerle yayılmasıdır. Büyük ölçekli, yoğun teknoloji içeren arz yönlü ekonomilerle, network etkili talep yönlü ekonomilerin birleşimi piyasalarda baskın firmaların ortaya çıkmasını ve etkili olmasına neden olmuştur. Ve network etkisi ile çalışan bir firma piyasadaki baskın konumundan faydalanmak için etkin araçlara sahiptir. Tüketiciler, rakip firmalar piyasa ve ürünler hakkında bedelsiz ve tam enformasyona çok yakındır. Dijital ürünler için

---

⁷² www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi3/yeniekon/htm

işlem maliyeti sıfır kabul edilir.⁷³ Büyük ölçekli ekonomilerde, rekabet politikaları büyük ölçekli ekonomilerden faydalanma, küçük işletmelerin teşvik etme noktalarında bir denge oluşturur. Bu denge yeni ekonomi, e-ticaret veya bilgi ekonomisinde daha güçlü teknolojik, büyük ölçekli ekonomilere network etkileri nedeni ile de daha yoğun endüstrilere doğru kayar.⁷⁴

Bütün bu gelişmelere rağmen e-ticaretin tam rekabeti sağlayacağı kesin değildir. Network endüstrisi ile işleyen bazı sektörlerde işlem maliyetleri azalırken, bazı sektörlerde yeni maliyetler oluşmaktadır. E-ticaret, ürün farklılaşmasını artırarak tüketicinin isteklerine uygun üretime imkan verir. Ürün farklılığı olduğu sürece fiyat farklılığı da olacak ve tüketiciler tarafından da kabul edilebilir görülecektir.⁷⁵

2.3. Yeni Ekonominin Üretim Üzerindeki Etkileri

Yeni ekonomi, iktisadi faaliyetin kurulduğu üç temel argüman olarak nitelendirilen üretim, tüketim ve dağıtım ilişkilerini ve ekonomik yapının tümünü bilgi temeli üzerine yeniden yapılandırmaktadır. Üretim fonksiyonunda; üretimin artması, üretim sürecine gittikçe daha çok miktarda üretim faktörü (emek, sermaye) katılması ile sağlanmaktadır. Ancak bu üretim faktörlerinin kısa dönemde veri, uzun dönemde ise sınırlı oluşu, ayrıca daha çok emek kullanımının kısıtlılığı sabit sermayeye bağlı oluşu, ekonomik büyüme için başka yollar aranmasına neden olmuştur. İktisat tarihi incelendiğinde bu soruya teorik olarak ilk cevabın A.Smith tarafından "verimlilik" olarak verildiği görülmektedir.⁷⁶

Geleneksel üretimde gerek üretimin ilk aşaması gerekse devam eden tekrar üretim aşamaları her seferinde önemli miktarlarda maliyet unsurları taşımaktadır. Aynı zamanda, çoğu geleneksel üretimde mal ve hizmet üretimi

⁷³ Ölmezoğulları, a.g.m., s.3

⁷⁴ The Knowledge Economy, s. 7

⁷⁵ Stanbacka,Rune, Microeconomic Policies in the New Economy, **United Nations University Wider , Discussion Paper No. 2001/73**, s. 5-7

⁷⁶ Noyan Umruk, "Bilimsel Ve Teknolojik Gelişme Süreci Ve Ekonomik Büyüme İle İlgisi" http://www.msb.gov.tr/prgs/bulten/Bulten18_makale.asp (18,10,2002)

katlanılan ilk maliyetler geri kazanılabilir maliyetlerdir. Bu anlam itibariyle batık-maliyet değildir.

Sayısal üretimde bilginin üretim faktörü olarak etkisi geleneksel üretime nispeten daha yoğundur. Bilginin üretim faktörü haline dönüşümünde söz konusu olan özellikle ikinci ve üçüncü durum yani daha önce varolan bilginin sürekli olarak işlenmesi yoluyla ondan yeni ve farklı üretim süreçlerinin, mal ve hizmetlerin elde edilmesi ile gerçek yeniliğin yapılması süreci sayısal malların üretiminde temel unsur olarak görülmektedir.

Sayısal mal ve hizmet üretiminde maliyet yapısı geleneksel üretimden farklılıklar göstermektedir. Sayısal malların üretimi başlangıçta genellikle yüklü miktarda yatırım gerektirmektedir. Bu yatırımlar "batık maliyet" olarak adlandırılabilir. Batık maliyet kavramı ile yatırımdan vazgeçildiği takdirde yatırım mallarının satışı yoluyla veya başka bir yol ile geri kazanılamayan maliyetlerden bahsedilmektedir. Ancak sayısal mallar bir kez üretildikten sonra tekrar üretimi (veya diğer bir ifade ile kopyalanması) oldukça düşük maliyetlere konu olmaktadır.⁷⁷ Dolayısıyla sayısal malların üretiminde üretim miktarı arttıkça marjinal ve ortalama maliyetlerde azalma ve artan getiri eğilimi görülmektedir. Bu tip malların üretiminde malı geliştirmenin maliyeti önemli fakat daha sonra onu kopyalamanın veya benzerlerini piyasaya sürmenin maliyeti son derece düşük olduğu için marjinal maliyet çok düşük hatta sıfıra yakın olabilmektedir.

2.3.1. Yeni Ekonominin Üretim Fonksiyonu Üzerindeki Etkileri

Üretim fonksiyonu, belirli bir üretim teknolojisinde her girdiden belli bir miktar kullanıldığında, ne kadar ürün elde edileceğini gösteren bir fonksiyondur.⁷⁸ Bilgi yeni ekonomi ile birlikte literatüre giren bir kavramdır. Bilginin üretim faaliyetleri üzerindeki etkisi bir üretim faktörü olarak üretim

⁷⁷ Sıtkı yürekli "Yeni Ekonominin Yeni Ticaret Biçimi Ve Bileşenleri : Elektronik Ticaret, Enformasyon Malları ve E-Para", 1. Ulusal Bilgi Ekonomisi Kongresi, Kocaeli, 2002 http://www.ceterisparibus.net/kongre/kocaeli_1.htm (12,11,2002)

⁷⁸ Mustafa Özateşler, *Ekonomi Bilimi I*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2000, s.169

fonksiyonuna dahil edilmesiyle belirlenebilir. Bilgi; üretim fonksiyonunun tanımlanmasında kabul edilen temel varsayımlar ile birlikte, üretim fonksiyonundaki değişikliklerin incelenmesi için diğer iki temel üretim faktörüne (emek, sermaye) üçüncü bir faktör yada değişken olarak dahil edilebilir. Bir diğer ifadeyle; $Q = f(K, L)$ şeklinde ifade edilen klâsik üretim fonksiyonu; $Q = f(K, L, I)$ şekline dönüşmüştür.

Fonksiyonda;

Q = Üretim

K = Üretime katılan sermaye miktarı.

L = Üretime katılan emek miktarı.

I = Information (teknolojik gelişme katsayısı) (bilgi katsayısı)

Bilginin üretim faktörü haline dönüştürülmesi üç şekilde gerçekleşebilir.⁷⁹

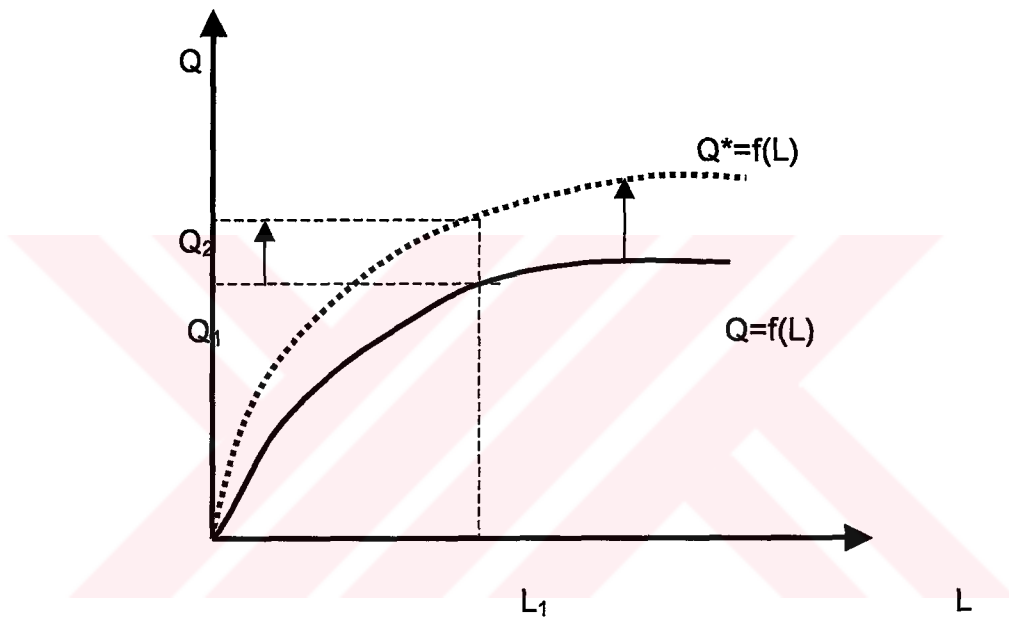
- Klasik üretim süreçlerinin, mal yada hizmetlerin sürekli olarak iyileştirilmesi.
- Daha önce var olmayan yeni bilginin geliştirilmesi suretiyle yeni ihtiyaçların, üretim süreçlerinin, mal ve hizmetlerin ortaya konulması kısaca gerçek yeniliğin yapılması.
- Daha önce var olan bilginin sürekli olarak işlenmesi yoluyla ondan yeni ve farklı üretim süreçlerinin, mal ve hizmetlerin elde edilmesi.

Bilgi diğer üretim faktörlerinin aksine kullanıldıkça, yayıldıkça verimliliği ve paylaşıldıkça miktarı artan bir faktördür. Bilgi diğer üretim faktörlerine göre çok daha akışkan bir özelliğe sahiptir.⁸⁰ Dolayısıyla bilgi potansiyel olarak sınırsızdır.

⁷⁹ Ergin Uzgören, Oğuz Kara, "Yeni Ekonominin Üretim, Tüketim Ve Piyasa Yapısı Çerçevesinde Olası Mikro Ekonomik Etkileri" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 3, Sayı 8, Kasım 2002, s. 23

⁸⁰ Mahmut Tekin, Ercan Çiçek, "Bilgi ağında Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi", [www.ceterisparibus.net /kongre/kocaeli_1.htm](http://www.ceterisparibus.net/kongre/kocaeli_1.htm) , Tem 2003

Şekil 1' de Q toplam ürün fonksiyonunun kısa dönemde statik olarak belirli bir sabit sermaye ve bilgi seviyesi için geçerli olduğu varsayılmaktadır. Eğer sermaye miktarı sabit kabul edilerek bilgi seviyesinde bir artış meydana gelirse L_1 miktar kullanılan emek faktörünün Q' ya olan katkısı Q_1 ' den Q_2 ' ye artmaktadır. Üretim miktarındaki bu artış bilginin verimliliği arttırması sonucu gerçekleşmiştir.

Şekil 3: Bilgi ve İletişim Teknolojileri ile Üretim ve Verim Artışı⁸¹

Bilginin üretimde artan verimleri geçerli kılması sonucu toplam ürün fonksiyonunun şekli değişecektir. Teknik olarak üretimde artan verimlerin geçerli olması; değişken girdi kullanımı arttıkça toplam ürünün (Q) artan oranda artması şeklinde ifade edileceği için, toplam ürün (Q) fonksiyonu geometrik olarak şekildeki gibi ifade edilebilir.

Üretimde artan verimleri ifade eden toplam ürün fonksiyonunun birinci ve ikinci türevleri pozitif değerler olacaktır. Diğer bir ifadeyle marjinal ürün değeri

⁸¹ A. Koutsoyiannis, **Modern Mikro İktisat**, Çev: M. Sarımeşeli, Ankara:Teori Yayınları, s.96

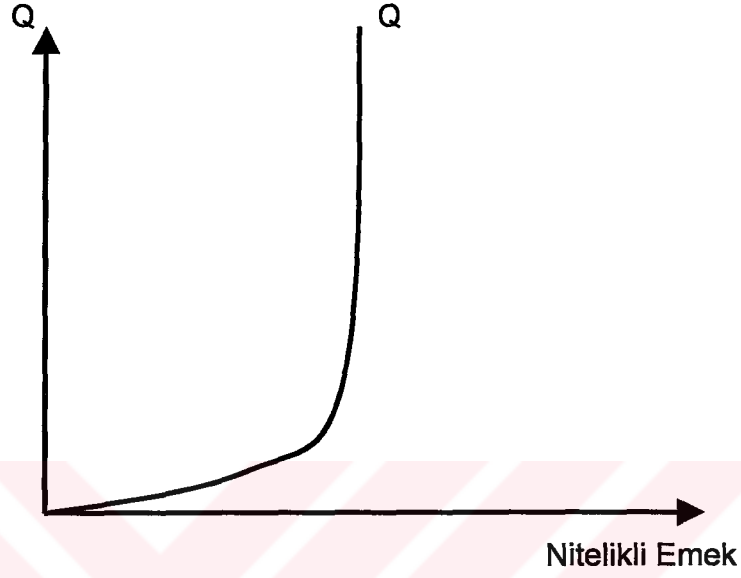
pozitif, artan değerler alacak ve sıfır olmayacaktır. Bu durumda marjinal maliyet ve ortalama maliyet eğrileri negatif eğimli eğriler olacaktır.

Tüm üretim faktörlerinin değişken olduğu uzun dönem dikkate alındığında; bilginin üretim faktörlerinin verimlilikleri üzerinde etkili olarak ölçek artışına karşılık daha fazla ürün artışı yaratılmasına neden olabileceği söylenebilir. Teknik gelişmenin sağladığı verimlilik artışını eş ürün eğrileri yardımıyla göstermek mümkündür. Yeni bilgi birikiminin ortaya koyduğu üretim teknolojisinin kullanılmasıyla üretim faktörleri arasındaki bileşim oranı da değişime uğrayacaktır.⁸²

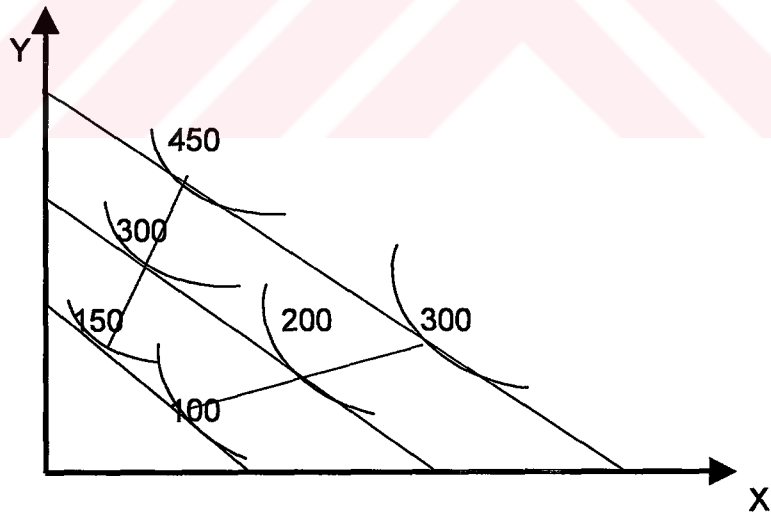
---

⁸² Uzgören, Kara, a.g.m

Şekil 4: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Verime Etkisi⁸³

Şekil 5 : Üretim Teknolojisindeki Değişim Sonucu Verimlilik Artışı⁸⁴

⁸³ Sadık Acar, *Uluslararası Reel Ticaret, Teori, Politika*, DEÜ yay. İzmir, 2000.

⁸⁴ Zekai Özdemir, *Mikro İktisadi Analiz*, İstanbul: Der Yayınları, 2. Baskı, 2000, s. 175

Görüldüğü gibi teknolojideki değişim sonucu eş-ürün paftası değişikliğe uğramış ve yeni eş ürün paftasında faktör bileşimleri üretimi (örneğe göre) %50 artmıştır.

2.4. Yeni Ekonominin Piyasa Yapısı Üzerindeki Etkileri

Yeni ekonomi bir taraftan küreselleşme yoluyla geleneksel ekonomik yapıyı ortadan kaldıran, diğer taraftan bilgi ve iletişim teknolojileriyle pazarın yapısını değiştiren bir güçtür. Bilindiği üzere iktisat biliminde kaynakların tahsisi ve ekonomik kazanımların dağılımları temelinde esas model olarak *tam rekabet piyasası* varsayılmaktadır. Ancak gerçek dünyada çok sık karşılaşılan piyasa modelinin ise; *eksik rekabet piyasaları* olduğu gözlemlenmektedir. Eksik rekabet; monopolist eğilimlerin yaygınlaşması, patent koruma önlemleri, mevzuatlar gibi teknik ve yönetsel araçların etkisi ile oluşabilir. Oysa yeni ekonomide eksik rekabet, ekonominin kendi yapısında var olan bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

2.4.1. Yeni Ekonominin Tam Rekabet Piyasası Üzerindeki Olası Etkileri

Yeni ekonominin piyasa yapıları üzerindeki olası etkileri incelenirken öncelikle tam rekabet piyasasının temel özellikleri, daha sonra ise piyasa dengesinin oluşumuna değinmekte yarar vardır.

Piyasaya Giriş ve Çıkışların Serbest Olması Özelliği: Tam rekabet piyasasında alıcıların ve satıcıların piyasaya girişlerini ve çıkışlarını engelleyen yasal veya yasadışı hiçbir unsurun olmadığı varsayılır. Bir kimsenin veya firmanın bir malı üretip üretmemesi, satıp satmaması satın alıp almaması sadece kendi kararına bağlıdır.

Yeni ekonomide, üretimde artan verim azalan maliyet koşullarının geçerli olması firmaları üretim yapmaya teşvik edecektir. Aynı zamanda artan rekabet ve küreselleşme sayesinde firmaların ihtiyaç duydukları girdileri daha ucuza ve istedikleri yerden karşılayabilme olanaklarına kavuşmuş olmaları; bir bütün olarak düşünüldüğünde piyasaya giriş/çıkış engellerini azaltacaktır.⁸⁵ Sanal ortamda faaliyet göstermek isteyen kişi ve firmalar, faaliyet türlerine ve coğrafi konumlarına göre "alan isimleri"⁸⁶ almak zorundadırlar. Alan ismi alan kişi ve firmalar sanal ortamda faaliyet gösterebilir. Alan isimleri belirli bir bedel (çok az) karşılığında belirli hukuki kurallar çerçevesinde alınır. Bu açıdan bakıldığında bilgi ekonomisinde piyasaya giriş ve çıkışların belirli ölçü ve kurallarda serbest olduğu söylenebilir.

Diğer yandan yeni ekonomide özellikle sayısal malların üretiminde bu üretimin doğal nitelikleri nedeniyle piyasaya giriş engelleri artmaktadır. Belirli bir sayısal malın üretilebilmesi için yüksek bilgi ve teknoloji birikimi ile başlangıçta yüksek yatırım maliyeti gerekmektedir. Sayısal mal üretildikten sonra da çeşitli yasal düzenlemelerle (patent hakları, lisanslar) tüm fikri hakları korunmaktadır.

Homojen Ürün Özelliği: Tam rekabet piyasasında değişik satıcıların satışa çıkardıkları mallar arasında bir fark olmadığı varsayılmaktadır. Alıcıların gözünde firmaların sattığı mal aynıdır. Homojenlik özelliği bulunan bir piyasada belirli bir mal veya hizmeti üreten çok sayıda firma olsa da her birimin arasında ne objektif olarak ne de sübjektif olarak bir fark bulunmamaktadır.⁸⁷

Yeni ekonomide ise mal ve hizmetlerin homojen olduğu söylenemez. Özellikle sayısal mallarda aynı ürün farklı yöntemlerle üretilebilmektedir. Yeni ekonomide bazı mal ve hizmetlerin internet ortamında üretimi ve satışı mümkündür. İnternet ortamında mal ve hizmetler web sayfaları yardımıyla satışa

⁸⁵Murat Dulupçu, "Cybernomics İle Ekonomik Gelişme" Anahtar Gazetesi, Eylül 2001, http://www.5mworld.com/mk5_cybereco.htm(18.12.2002)

⁸⁶Hasibe Işık, İnternet Alan İsimleri Sistemi, Markalar ve Alan İsimleri Arasındaki İlişki, DPT, Şubat 2001, Ankara, s.32

⁸⁷Orhan Türkay, Mikro İktisat Teorisi, Ankara: İmaj Yayıncılık, 9. Baskı, Eylül 2000, s.154

sunulur. Tüketiciler bu web sayfalarından hareketle mal ve hizmet hakkında bilgi edinir ve ürünü satın alırlar. Tüketiciler web sayfalarında reklamı yapılan ürünün hangi firma tarafından üretildiği ve satıldığı konusunda genellikle ilgilenmezler. Ancak, internet ortamında bazı mal veya hizmet üretimlerinin doğrudan doğruya talep edenlerin kişisel tercihlerinin alınması suretiyle yapılması da mümkün olmaktadır. Sayısal malların kişi veya firmalar için özel çözümleri içeren üretimleri yapılmaktadır. Bu durumda kişiye özel üretim yani heterojenlik artmaktadır.

Tam Bilgi Sahibi Olma Özelliği: Tam rekabet piyasasında alıcı ve satıcılardan her birinin, piyasa ile ilgili her çeşit bilgiye her an sahip olduğu varsayılmaktadır. Alıcı ve satıcılar piyasa fiyatlarını, ürünün özelliklerini anında öğrenirler. Diğer yandan tam rekabet piyasasında alıcı ve satıcıların gelecek hakkında da bilgi sahibi oldukları kabul edilmektedir.

Yeni ekonomide ise, iletişim olanaklarının artması ve özellikle internet hem alıcı ve satıcıların daha kolay bilgi edinmelerini sağlamakta hem de işlem maliyetleri içinde en önde gelen bilgi edinme maliyetini azaltmaktadır. İnternet dünyayı tek bir piyasa haline getirdiği için, en düşük fiyatı, yani piyasa açısından en etkin fiyatı bulabilme olasılığını arttırmaktadır. Bu durum aslında sanal piyasalarda fiyattaki farklılaşmalara karşın talebin duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir.⁸⁸ Bunun sonucunda fiyatların homojenleşme eğilimine girdiği söylenebilir. Bilgi ekonomisinde internetten tam yararlananların piyasa hakkında kazanımları, internetten yararlanmayanlara göre artmaktadır.

Tam rekabet piyasasında bir mal veya hizmetin arzı ve talebi yukarıdaki tam rekabet piyasasının özelliklerine bağlı olarak fiyatı belirlemede yeterli olacaktır. Piyasada oluşan bu fiyatı veri kabul eden firmalar için denge üretim düzeyinin belirlenmesi teorik olarak marjinal maliyet fiyat eşitliğinde olmaktadır.

---

⁸⁸Veynel Bozkurt, *Elektronik Ticaret*, Alfa Yayınları, Şubat 2000, s.88

Yeni ekonomide faaliyet gösteren firmalar fiyat belirlemede güçlük çekebilir. Özellikle sayısal mallarda ilk ürünün üretilmesinden sonraki her üretimin maliyeti azalmakta bazı durumlarda ise sıfıra inmektedir. ($MM=0$).⁸⁹ Bu durumda yeni ekonomide fiyatın marjinal maliyete eşit olarak ($MM=Fiyat$) belirlenmesi olasılığı bulunmamaktadır. Firmalar ürünlerini öyle bir fiyattan satmalıdırlar ki bu fiyat hem marjinal maliyetten yüksek olmalı, hem de satış gelirleri firmanın ürün geliştirmeye harcadığı yüksek sabit maliyetleri karşılamalıdır.

Atomizite Özelliği: Tam rekabet piyasasında alıcı ve satıcıların birinin ve birkaçının piyasa fiyatı üzerinde etkili olamayacağı kadar çok sayıda oldukları varsayılmaktadır.⁹⁰ Bu durumda alıcı ve satıcılar piyasada oluşan fiyatı veri olarak kabullenecek ve bireysel veya grup davranışıyla değiştiremeyeceklerdir.⁹¹

Yeni ekonomide ise alıcı ve satıcıların sayısı sınırlıdır. Özellikle sayısal mal ve hizmetlerin üretimi yüksek oranda teknoloji ve bilgi içerdiğinden bu mal ve hizmetleri üreten firma sayısı sınırlı olmaktadır. Sınırlı sayıda firmanın (belki de bir firmanın) gerçekleştirmiş olduğu bir sayısal mal üretiminde piyasa fiyatını da belirleme gücü olduğu görülmektedir.

Yeni ekonomide sanal ortamda mal ve hizmet üretmek veya satmak isteyen firma veya şahısların internette yararlanma zorunluluğu söz konusudur. Oysa internete bağlanabilecek olan bilgisayar sayısı IP numaraları ile sınırlıdır. 2002 yılı itibariyle aynı anda internete bağlanabilen bilgisayar sayısı 4,294,967,296 dır. Bu açıdan bakıldığında dünyanın nüfusuna göre aynı anda internete bağlanabilecek bilgisayar sayısının şu anki mevcut teknoloji (bant genişliği) ile çok sayıda olduğu söylenebilir.

⁸⁹ Willam Sahlman, "The New Economy is Stronger Than You Think" **Harvard Business Review**, December 1999, http://www.uri.edu/artsci/ecn/mead/HPR/Overviews/Old_economy.htm (04,02,2003)

⁹⁰ Türkay, a.g.e., s.155

⁹¹ İlker Parasız, **Modern Mikro Ekonomi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998, s.75

2.4.2. Yeni Ekonominin Tam Rekabet Piyasa Koşullarında Kısa Dönem Firma Dengesine Etkisi

Kısa dönem firmanın üretim miktarını değiştirebileceği fakat teknik kapasitesini değiştirmeye zaman bulamayacağı dönemi kapsar. Kısa dönemde bir endüstriye yeni firmaların girmesi veya terk etmesi için zaman olmadığı düşünülürken; firma sayısı sabit olacaktır. Tam rekabet piyasasında fiyat firmalar için veri olduğundan, firmaların piyasada oluşan fiyat üzerinde hiçbir kontrolü ve etkisi söz konusu değildir. Bu anlamda firma etkileyemeyeceği fiyatı baz alarak *kâr maksimizasyonunu* sağlamaya çalışır. Bilindiği gibi toplam kar toplam hasılat ile toplam maliyet arasındaki pozitif farktır. Toplam kâr fonksiyonunda, gerek toplam hasılat gerekse toplam maliyet üretim seviyesinin bir fonksiyonudur.⁹²

Yeni ekonomide üretim ile hasılat ve maliyet arasındaki fonksiyonel ilişki biraz farklıdır. Bu çalışmada daha önce açıklandığı gibi; Yeni ekonomide üretimde değişken girdi miktarı arttıkça toplam ürün artan oranda artmakta yani toplam ürün fonksiyonu sürekli pozitif eğilimli olmaktadır. Üretim arttıkça verimin artması marjinal maliyet eğrisinin eğiminin negatif olması demektir. Marjinal maliyet eğrisi, ortalama maliyet eğrisini de aşağı doğru çekecek ve onun da eğimi negatif olacaktır.⁹³

Bu tespitler bağlamında tam rekabet piyasasında belirlenen bir fiyat baz alınarak olası kısa dönem firma dengesi aşağıda incelenmiştir.

Geleneksel firma teorisine göre denge Marjinal Maliyet fiyat eşitliğinin ($MM=Fiyat$), sağlandığı Q_1 üretim miktarında yani B noktasında gerçekleşir. Fakat bu B noktası kararlı bir denge noktası değildir; çünkü B'nin sağındaki üretim miktarlarında marjinal maliyet (MM) azalmaya devam etmektedir. Zaten

⁹²Uzgören, Kara, a.g.e.

⁹³ Acar, a.g.e., s. 295

2.4.3. Yeni Ekonominin Monopol Piyasası Üzerindeki Olası Etkileri

Yeni ekonomide ağırlıklı bir yeri olan teknoloji yoğun (şebeke, telekomünikasyon) firmaların ayrılmaz bir parçası olan dışsal faktörler, piyasaya girişi kısıtlayan en önemli engeldir. Dışsal faktörlerin yoğunluğu ve etkisi nedeniyle piyasanın gerçek anlamda rekabetçi bir piyasa olması beklenmemelidir. Bu tip piyasalarda ister istemez sınırlı sayıda aktör yer alacak ve piyasanın yoğunlaşma derecesi yüksek olacaktır. Dolayısıyla bu piyasalarda monopolist eğilimler bilgi ekonomisinin yapısından kaynaklanan doğal monopollerdir.⁹⁵

Bu tip piyasalarda bir kez hakimiyet kuran müteşebbislerin dış müdahale olmadığı takdirde hakimiyetlerini güçlendirerek sürdürmeleri mümkündür. Bu piyasalarda strateji, pazara ilk girmek ya da ilk girenlerden olmak ve en kısa sürede pazar payını arttırmaktır. Marjinal maliyetlerin düşük olması ve hızlı dağıtım teknikleribu sektörlerde faaliyet gösteren firmaların daha çabuk kritik bir başarı seviyesine ulaşmalarını sağlamaktadır. Başka bir deyişle bu ekonomilerde başarı eşiği daha düşüktür.

2.4.4. Yeni Ekonomide Eksik Rekabet Koşullarında Kısa Dönem Firma Dengesi

Eksik rekabet piyasalarında en belirgin özellik fiyatların değişken olmasıdır. Monopolist konumda olan bir firma daha fazla mal satmak için fiyatı düşürmek zorundadır. Bu karşılaştığı talep fonksiyonunun negatif eğilimli olması demektir. Kısa dönemde firma dengesinin sağlanmasında iki durum söz konusu

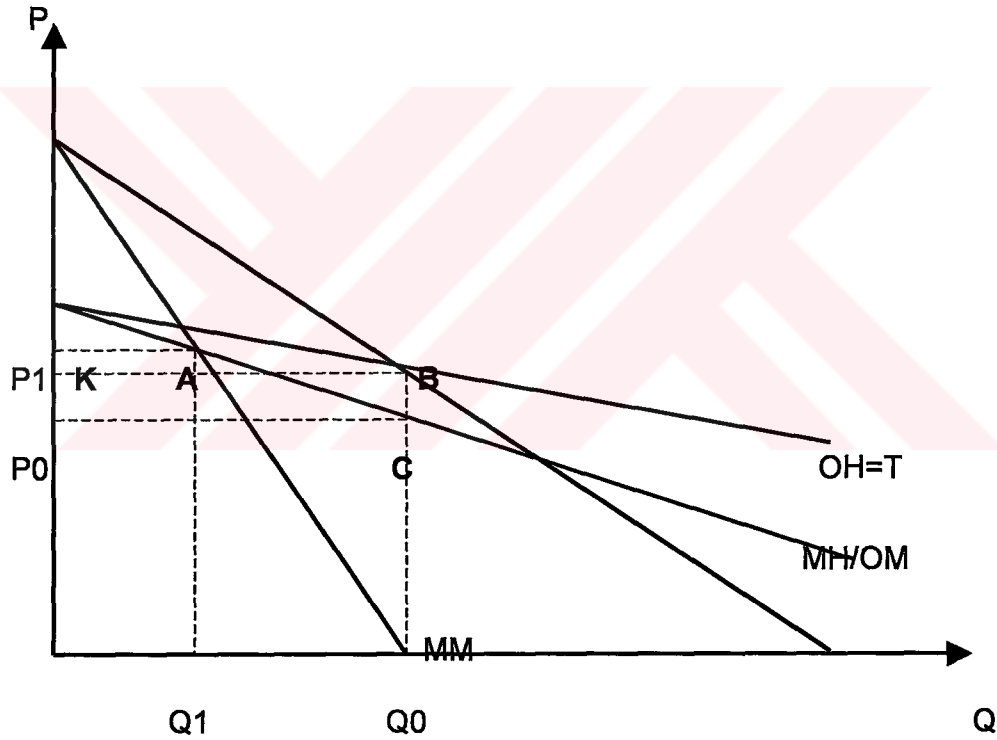
---

⁹⁵ Emrah İşcan, Yeni Ekonomi, <http://www.geocities.com/uretgenogrenciler/yazi/emrah06.htm> (06.15.2003)

olabilir: Birincisi talebin fiyat esnekliğinin, verimin artış hızından veya maliyetin düşüş hızından büyük olması, ikincisi ise, aksi durumdur.

Monopolist firmanın dengesi $MM=MH$ koşulunun gerçekleştiği A noktası yani Q_1 üretim miktarıdır. Ancak bu nokta firma denge noktası değildir. Çünkü A noktasından veya Q_1 üretim miktarından sonra $MH>MM$ olacaktır ki bu da firmayı üretimi arttırmaya teşvik edecektir. O halde üretim artışının duracağı denge noktası MM 'in yatay ekseni kestiği Q_2 üretim miktarı olacaktır. Bu noktada toplam kar ise P_0CBK dikdörtgeninin alanı kadar olacaktır. Talep eğrisinin şekli aşırı toplam kar, normal kar veya zararın belirleyicisi olacaktır.

Şekil 7: Yeni Ekonomide Eksik Rekabet Koşullarında Kısa Dönem Firma Dengesi⁹⁶

⁹⁶ Acar, a.g.e., s. 298

2.4.5. Yeni Ekonominin Oligopol Piyasası Üzerindeki Olası Etkileri

Yeni ekonomide oligopolistik bir piyasa yapısı zamanla monopolistik bir yapıya yönelebilir. Bunun nedeni ise bu tip piyasalarda kazanan her şeyi alır şeklinde tanımlanan bir rekabete daha yatkın olmasıdır.

Sanal ortamda satış, fiyatların önceden ilan edilmiş olmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle tüketiciler ilgilendikleri ürünün fiyatına kolaylıkla erişebildikleri gibi, rakip teşebbüslerde piyasa fiyatlarını daha kolay izleyebilme imkanına kavuşabileceklerdir. Bunun sonucunda, yapısal nedenlerle rekabetin nispeten düşük olduğu piyasalardaki fiyat değişikliklerini bir anlamda gerçek zamanlı olarak tespit etmek mümkün olacaktır. Rakiplerine oranla daha düşük bir fiyatlandırma stratejisine başlayan bir teşebbüsün bu hareketi rakipleri tarafından hemen fark edilecek ve karşı tedbirlerin alınması muhtemelen gecikmeyecektir. Oysa ki fiyatını düşüren teşebbüsün amacı rakipleri buna tepki vermeden geçecek süre zarfında satışlarını arttırarak pazar payını yükseltmektir.⁹⁷

Fiyat değişikliğinin rakipleri tarafından anında saptanabilmesi nedeniyle tepkinin gecikmeden verilebilmesi, fiyat indirimi stratejisinin etkisini azaltacaktır. Bu durumda rakip firmalar da fiyatlarında ayarlama yaparak, fiyatını kıran firmaya müşteri kapmaya zaman bırakmayacaklardır. Bu nedenle oligopol niteliği taşıyan müteşebbisler bilgi ekonomisinin yapısal özelliklerinden kaynaklanan yeni durumdan olumsuz etkilenebileceklerdir.

---

⁹⁷ Metehan Sekban, "Yeni Ekonomi ve E-Ticaret", <http://www.unalsavas.kolayweb.com> (07.07.2003)

2.4.6. Yeni Ekonominin Tüketim Üzerindeki Etkileri

İktisat kuramının iktisadi davranan insanı (Homo-Economics), para, fiyat, pazar, kar, faiz, ücret ve yatırım gibi iktisadi kavramları ele alarak iktisadi davranış modeline alternatif üreten insandır. İktisat biliminin temel görevi, ihtiyaçları, kaynakları ve teknolojiyi etkin ve optimum şekilde bir araya getirmeye çalışan birey davranışlarını incelemektir.⁹⁸

Tüketiciler, piyasalardan ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın almak isterler. Tüketici bir malı alırken bu malın tüketimi neticesinde faydasını maksimum kılmak istemektedir. Aynı zamanda fayda maksimizasyonunu en düşük maliyetle karşılamayı hedeflemektedir. Bu durumda tüketiciler en az fedakarlık veya bedelle en fazla mal/hizmet veya fayda/tatmin elde etmek isterler.

Tüketici davranışlarını bir başka deyişle tüketim eğilimini belirleyen bir çok faktörden söz edilebilir. Genel olarak tüketici davranışları üç temel faktör üzerine kuruludur:⁹⁹

- *Kültürel Etkiler:* Davranış normları, sosyalleşme,
- *Bireysel Etkiler:* Güdülenme, duygular, öğrenme ve hatırlama, tutum, algılama, rasyonel ve rasyonel olmayan düşünce, kişilik karakteri,
- *Gurup Etkileri:* Taklit etme, öneri alma, aile, sosyal etkiler, etnik ve dinsel etkiler, sosyal sınıf, önderlerin etkisi

Yeni ekonomi bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler sonucu bazı geleneksel malların yeni bir ihtiyacı karşılar hale gelmesine veya yeni bir ihtiyacı ortaya koyan sayısal malların geliştirilmesine neden olmaktadır. Bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler öylesine hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir ki; ürünlerin yaşam

⁹⁸ Zekai Özdemir, *Mikro İktisadi Analiz*, Der Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2000, s.1

⁹⁹ Alptekin Güney, "On-Line Tüketici Davranışı" <http://www.danismend.com/konular/%20tuketicı%20davranısı.htm> (16,10,2002)

süreleri kısalmakta ve bir önceki ürün ihtiyacı karşılamaz hale gelebilmektedir. Bu durumda özellikle sayısal malların bir üst versiyonları veya yeni sürümleri üretilmekte ve bunun uygun yüksek kapasiteli makine ve teçhizat üretimi gerçekleştirilmektedir.

Yeni ekonomi tüketicilerin maksimum faydaya ulaşmalarında farklı davranış modelleri geliştirmelerine neden olmaktadır. Tüketiciler daha önceleri ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın almak için doğrudan firmalar ile fiziksel bir iletişim kurmak durumundaydılar. Ancak bilgi ekonomisi tüketicilere artık mal ve hizmetleri arz eden firmalar ile çeşitli iletişim olanakları veya internet ortamında karşılaşarak satın alma olanağı yaratmaktadır. Yeni ekonomi anlayışının henüz yerleşmediği ülkelerde tüketiciler malları dokunmak, koklamak, denemek suretiyle satın almaktaydılar. Yeni ekonomide de mallar sanal ortamda sergilendiğinden bu tür geleneksel davranış modelleri değişime uğramaktadır. Tüketiciler için artık muhtelif hava koşullarında dükkan dükkan gezmek yerine aranan özel ürünlerin çok kısa sürede bulunması ve eve bir iki gün içinde teslim edilebilmesi, ödemelerin güvenli olarak yapılabilmesi, ürün ödeme iadesi, daha uygun fiyatların seçilmesi, satış sonrası destek ve zaman tasarrufu gibi konular söz konusudur.

Yeni ekonomide tüketicilerin tüketim alışkanlıkları da bir takım değişimlere uğramıştır. Örneğin, Televizyon yerine DVD player, adres defteri yerine notebooklar kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca Bilgi ekonomide İnternet üzerinden satılan ürünlerin içinde en fazla ilgiyi kitap ve CD çekmektedir. Ardından sırayla bilgisayar ve bilgisayar parçaları, tiyatro, sinema ve seyahat bileti, hediyelik eşya, otel rezervasyonu, oyuncak, spor malzemeleri, elektronik eşya ve kozmetik ürünleri tercih edilmektedir.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Sinem Özcan, "İnternet Üzerinde En Çok Satılan Ürünler", *Informatinweek*, 4-10 Ocak 2001, s.23

Yeni ekonomi ile artık tüketiciler için güncel olan; tüketim kolaylığı, ihtiyaçların tatminindeki hizmet kolaylığı ve firmaların müşteri değerine önem vermeleridir. Böylelikle tüketicilerin toplam fayda seviyelerinde ve yaşam kalitelerinde artış meydana geleceği söylenebilir.

Yeni ekonomide bilgi ve iletişim teknolojileri üretim fonksiyonu, tüketim kalıpları ve piyasa yapılarını etkilemektedir. Üretimde artan verimler geçerli olurken, sayısal mal ve hizmet kullanımını tüketim kalıbı içerisinde yer almaya başlamıştır. Marjinal maliyetin sıfıra yakın olduğu bilgi ekonomisinde kar maksimizasyonu hedefleyen firmaların karar verme kuralları da değişmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ EKONOMİNİN İKTİSAT POLİTİKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İktisat politikaları , devletin belli iktisadi amaçlara ulaşmak için kararlar alarak uygulaması sürecini ifade etmektedir. İstihdam ve üretimi artırarak büyümeyi sağlamak ve bu süreçte fiyat istikrarını korumak temel ekonomik amaçlardır.

Yeni ekonomi de bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler olarak ifade edilmektedir.

Yapılan çalışmalar neticesinde de, BIT 'teki gelişmelerin üretim ve büyüme üzerinde önemli etkileri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, yeni ekonomik düzende iktisat politikalarının nasıl belirlendiği ve ortaya ne tür sonuçlar çıkardığının ele alınması gerekmektedir.

3.1. Yeni Ekonominin Para Politikası Üzerindeki Etkileri

Para politikası , merkez bankalarının genel ekonomi politikası hedefleri doğrultusunda para arzı ve faiz oranı gibi değişkenleri yönlendirmesidir. Bu değişkenlerdeki hareketler ekonomik büyümede ve fiyatlar üzerinde önemli etkilere neden olurlar. Merkez Bankaları tarafından yürütülen para politikasının temel amacı, bir başka ifade ile merkez bankalarının ana görevi ekonomik büyümeye olanak sağlayacak fiyat istikrarını sağlamaktır.

Bankacılık ve finansal sektörlerdeki gelişmelerle birlikte para politikasının etki alanı genişlemiştir. Modern bankacılık aktiviteleri ve finanslar enstürmanların artması ile para politikasının ekonomi üzerindeki etkileşimi karmaşıklaşmıştır. Ekonominin likidite düzeyine yön veren merkez bankaları, bankacılık ve finansal sektörlerdeki gelişmeler karşısında doğrudan ve dolaylı para politikası araçlarına başvurmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, finansal sistem geliştikçe parasal kontrolün sağlanmasında Merkez Bankası-bankacılık sektörü ilişkileri ve ekonomik bireylerin davranışları da önem arz etmektedir.¹⁰¹

Yeni ekonomi kavramı ile ifade edilen bilgi ve iletişim teknolojisinde ortaya çıkan gelişmelerle, ekonomide yeni parasal ürünler ortaya çıkmıştır . Değer yüklenmiş ürünler, parasal değerlerin herhangi bir entegre devre karta veya kişisel bilgisayara yüklenmesini ifade etmektedir. Bu grupta yer alan elektronik ödeme araçları akıllı kartlar ve dijital para veya genel olarak elektronik para olarak adlandırılmaktadır. Bunlar sayesinde dijital ürünler alım satıma konu olabilmektedir. İkinci grupta yer alan ürünler ise, parasal değerlerin ATM'ler, kredi kartları ve elektronik çeklerle alım satımda kullanılabilmesini sağlamaktadır.

Yeni ödeme araçlarının kullanılması, nakit para kullanımını azaltmaktadır.¹⁰² Nakit para talebinin azalması bilgi ve iletişim teknolojilerinin para politikası üzerinde doğurduğu en önemli etkilerden birisidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin para politikası üzerindeki bir diğer etkisi ise , piyasa katılımcılarının teknolojik gelişmelere paralel olarak piyasa hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasıdır. Bu iki çok önemli gelişme, başlıca amaçları ekonomik istikrarı sağlamak olan para politikası otoritelerinin işini daha da kompleks hale getirmiştir. Çünkü, para otoritelerinin önünde politika yapma ve uygulama sürecinde bir çok problem mevcuttur. Şöyle ki ; para politikası doğası

¹⁰¹ Osman Z. Orhan ve S. Erdoğan; **Para Politikası**, Avcılar Ofset, 2002,s.57

¹⁰² Haydar Akyazı, "Yeni Ekonomide Para Politikası Ve Merkez Bankacılığının Geleceği", **İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı: Ekim 2002, ss. 70-86

gereği ekonomi üzerinde hemen bir etki doğurmaz, diğer bir deyişle para politikasının dış gecikmeleri uzundur. Diğer taraftan uygulama açısından da araç bağımsızlığına sahip olmayan merkez bankaları, para politikasını uygulama sürecince siyasal otoritelerin baskıları nedeniyle bağımsız bir tavır sergileyememektedir.. Bütün bunların yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojisinde ortaya çıkan yenilikler, para otoritelerinin işini daha da karmaşıklştırmıştır. Örneğin, elektronik para kullanımının yaygınlaşması, parasal aktarım mekanizmasının özellikle kredi kanalının etkin bir biçimde çalışmasına çoğu zaman engel olmaktadır. Öte yandan bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler ile birlikte merkez bankaları, piyasa katılımcılarının piyasa hakkında daha fazla bilgi sahibi olması nedeniyle piyasa katılımcılarına daha fazla güven vermek ve böylece uygulanan politikaların başarılı olmasını sağlamak için, piyasa katılımcılarıyla daha fazla iletişim kurmak ve onları politika uygulamaları ile ilgili olarak sık sık bilgilendirmek zorunda kalmaktadır. Güvenilirliğin kazanılması ve sürdürülebilmesi için de para politikasının oturtulacağı kurumsal çerçevenin şu dört özelliğe sahip olması gerektiği ortaya konmaktadır:¹⁰³

1. Merkez bankasının bağımsızlığının sağlanması,
2. Politika uygulamalarının bir kurala dayandırılması,
3. Maliye politikasının disiplinli edilmesi,
4. Şeffaflık ve hesap verebilirliğin tesisi.

Söz konusu dört nitelikten her biri para politikalarının güvenilirliğini sağlama ve sürdürmede “gerek şart” olmakla birlikte, hiç biri tek başına “yeter şart” değildir . Yeni ekonomide para politikalarının şeffaf, hesap verebilir, ve bir kural dahilinde uygulanması iktisadi birimlerin güvenilirliğinin kazanılmasında ve

¹⁰³ Tahir Büyükakın, **Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, ss. 45-85.

böylece para politikası ile ulaşılmak istenen hedeflere varılmasında oldukça önemli olmaktadır.

Merkez Bankasının fiyat istikrarının sağlanması yanında para politikası araçlarıyla finansal piyasaların işleyişini de etkilemektedir. Parasal tabanı oluşturmak, ticari bankaların zorunlu mevduat karşılıklarını tutmak ve döviz kuru rejimlerinin istikrarını sağlamak merkez bankalarının önde gelen sorumlulukları arasındadır.¹⁰⁴ Yeni ekonomide özellikle elektronik ticarete ortaya çıkan gelişmeler sonucunda, iktisadi birimlerin para talebi azalmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, yeni ekonomide merkez bankaları parasal tabanı, iktisadi birimlerin para taleplerini karşılama amacından ziyade görece olarak faiz oranlarını istikrarda tutma amacıyla belirlemeye yönelmiştir.

Goodhart'a göre¹⁰⁵, yeni ekonomide merkez bankalarına pratik ve teorik iki nedenle çok ihtiyaç duyulmaktadır. Pratik nedene göre, insanlar yanlarında nakit para bulundurmamak istediği sürece merkez bankalarına ihtiyaç duyulacaktır. Yeni ekonomide, insanların nakit para talepleri azalmıştır; fakat tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu nedenle yeni ekonomide, merkez bankalarının para oluşturmaya her zaman için ihtiyaç olduğu söylenebilir. Teorik nedene göre ise, insanlar para talep etmese ve bu nedenle merkez bankalarının para oluşturmaya gerek duyulmasa bile yine de merkez bankalarına ihtiyaç duyulacaktır. Çünkü, merkez bankaları özellikle açık piyasa işlemleri yoluyla faiz oranlarının belirlenmesi konusunda bir tekeldir. Bu nedenle merkez bankasının kaldırılması durumunda, faiz oranlarını belirleyecek başka bir kurumun varlığına ihtiyaç duyulacaktır.

Ekonomik birimlerin nakit talebinin azaltan bilgi ve iletişim teknolojisi ürünlerinin en önde gelenlerinden birisi ise, elektronik paradır. Elektronik para, kart tabanlı elektronik mekanizmalar veya yazılım tabanlı ağ mekanizmaları

¹⁰⁴ Vural Savaş, *Politik İktisat*, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s.73-75

¹⁰⁵ Haydar Akyazı, *a.g.m.*, ss. 70-86

aracılığıyla, iki aygıt arasında gerçekleştirilen doğrudan fon transferlerine veya internet gibi açık bilgisayar ağları üzerinden yapılan ödeme mekanizmalarına denir. Elektronik paranın önemli bir özelliği, donanım satıcıları, yazılım sağlayıcılar, internet hizmet sağlayıcıları ve telekomünikasyon şirketleri dahil harici kuruluşlara dayanmasıdır.¹⁰⁶

“E-Para”, bir ödeme ve kredi aracı olarak para yaratmakta; tüketim, volatalite, üretim, istihdam, enflasyon, tasarruf biçimi, faiz oranı, kamu gelirleri, kayıt-dışı ekonomi, dış ekonomik ilişkiler, ticaret gibi ulusal ve uluslararası ekonomik performans unsurlarını doğrudan veya dolaylı şekillerde etkilemektedir.¹⁰⁷

BIT sektörlerinde ortaya çıkan büyük ilerlemelerin, iktisadi birimlerin nakit talebini azaltarak para politikasının özellikle kredi kanalının etkinliğinde kısmi bir azalmaya yol açmasına rağmen, merkez bankalarını ilan ettiği hedefler içinde kalmaya zorlayarak para politikasının etkinliğini artırdığı söylenebilmektedir. Çünkü, BIT'lerin de ortaya çıkan gelişmeler sonucunda iktisadi birimleri, merkez bankalarının para politikası uygulamalarını çok yakından takip edeceğinden merkez bankalarının parasal sürprizler yaparak iktisadi birimleri yanıltma şansı azalmaktadır. Diğer bir deyişle merkez bankalarının zaman tutarsızlığına düşmesinin önüne geçilmiş olacak ve dolayısıyla para politikasının etkililiği de artmış olmaktadır. Ancak, BIT'de ki gelişmelere rağmen ekonomide merkez bankaları uyguladıkları para politikalarının etkilerini iktisadi birimlerden daha iyi bilmektedir. Dolayısıyla merkez bankaları ancak kısa bir süre için, piyasa katılımcılarını şok politikalarla yanıltabilmektedirler. İşte bu nedenle BIT'de ki gelişmelerin, merkez bankası bağımsızlığı, kurala dayalı bir politika ile şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi etkili bir para politikasını gerçekleştirmenin ön

¹⁰⁶ Türkiye Bankalar Birliği, “Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları (Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi Raporu), Mart-1998, s.4.

¹⁰⁷ Nusret Ekin, *Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret*, İTO Y., İstanbul, 1998.

koşullarını değiştirmediği ifade edilmektedir. Bu bağlamda uyguladığı para politikasının etkili olmasını isteyen merkez bankaları, para politikalarını bir kural dahilinde daha şeffaf ve hesap verebilir bir biçimde uygulamalıdır. Çünkü, ancak bu şekilde merkez bankalarının parasal sürprizler yaparak iktisadi birimleri yanıtmasının önüne geçilebilir.¹⁰⁸ Merkez bankaları, para politikası kuralını tespit ederken ise, piyasaların para politikasına yönelik beklentilerini araştırmalı ve bu beklentiler çerçevesinde bir para politikası kuralı ilan etmelidir. Para politikası kuralının bu şekilde belirlenmesi ile birlikte, merkez bankalarının parasal sürprizler yapma şansı azalacağından para politikasının güvenilirliği artacak ve böylece para politikasının başarılı olma şansı yükselecektir.¹⁰⁹

3.2. Finansal Piyasalar İşlem Maliyetleri ve Asimetrik Enformasyon

Yeni ekonomi kavramı ; bilgi ve iletişim teknolojisinde ortaya çıkan gelişmelerle ifade edilmektedir. Bilişim teknolojisindeki gelişmelerin en önemli katkıyı sağladığı alanların başında finansal sektör gelmektedir.¹¹⁰ Çünkü finansal sektör diğer sektörler ile karşılaştırıldığında çok daha yoğun biçimde bilgiye dayalı olarak işlemektedir. Bu durum finans şirketlerinin yatırım stratejileri içinde bilişim teknolojilerine yönelik yatırımların aldığı ağırlıklı payda açıkça görülmektedir. Örneğin, ABD' de yapılan son dönem piyasa analizlerinde, finansal sektörün telekomünikasyon harcamalarına diğer sektörlerle oranla ortalama %29 daha fazla bütçe ayırdıkları belirlenmiştir¹¹¹. Diğer taraftan, ülkedeki toplam bilişim teknolojisine yapılan harcamalar içinde tek başına finans sektörünün payı %35 olarak hesaplanmıştır. Böylece, bilgi yoğun bir işleyiş yapısına sahip olmaları nedeni ile, bilişim teknolojilerinden en fazla yararlanan

¹⁰⁸ Figen Büyükakın ve Tahir Büyükakın, Bilgi İşlem ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler, Para Politikasının Etkililiği ve İktisadın Kuralları, www.bilgiyonetimi.org

¹⁰⁹ Michael Woodford, "Monetary Policy in The Information Economy", **Symposium on Economic Policy for the Information Economy**, Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming, August 30, 2001, ss.312-314.

¹¹⁰ Özcan Karahan , Bilgi ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri, www.bilgiyonetimi.org

¹¹¹ www.bilgiyonetimi.org

ve dolayısıyla bu alandaki hızlı gelişmelerden en çok etkilenen ekonomik alanların başında finansal piyasalar gelmektedir.

Piyasa sisteminde işlemleri gerçekleştirmek için gereken bilgilerin sağlanması belirli bir maliyet doğurmaktadır. Özellikle finansal piyasalarda işlem maliyetlerinin önemli bir kısmını ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşmak için yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Bu anlamda piyasadaki bilgi edinme sürecinde yapılan harcamaların yüksek olması işlem maliyetlerini artırmaktadır. Böylece yüksek işlem maliyetleri ise açıklık koşulunun aksamasına bağlı olarak piyasa sisteminin işleyişini bozmaktadır. Bu durumda, fon arz ve talep edenler piyasadaki bilgilere yüksek işlem maliyeti nedeni ile ulaşamadıklarından işlemleri gerçekleştirememektedirler. Yüksek işlem maliyetine katlanıldığı durumda ise toplam maliyetler ve fiyatlar artacağı için piyasa talep yapısı oldukça daralmaktadır. Örneğin, borç almak isteyen bir kişi piyasaya çıkarak istediği miktarda ve faizde para bulmak için elinde fon fazlası bulunanlar arasında bir araştırma yapmak ve bilgi toplamak zorundadır. Araştırma için harcanacak zaman ve maliyetin büyüklüğü kişiyi bu işten vazgeçirecektir. Her ne kadar araştırmanın dar bir bölge ile sınırlandırılması bir çözüm gibi görünse de, bu durumda ancak çok büyük miktardaki borçlanma faaliyetleri işlem maliyetlerine katlanabilecektir. Üstelik, araştırma alanı ne kadar kısıtlanırsa en iyi seçimin gerçekleşmesi ihtimalide o kadar azalmaktadır. İşlem maliyetlerinden kaynaklanan bu durum aynı şekilde borç vermek isteyenler içinde kısıtlar oluşturmaktadır. Böylece, işlem maliyetlerinin piyasadaki arz ve talep güçlerini belirleyen önemli bir unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Daha açık bir ifade ile, katlanılmak zorunda kalınan yüksek işlem maliyetleri arttıkça borç verenlerin daha az getiri elde etmelerine neden olurken, borç alanlar açısından da daha çok faiz ödemek anlamına gelmektedir. Bu durumda piyasadaki arz ve talep güçlerini sınırlandırarak optimum miktar ve fiyatta dengeye gelmelerini yani piyasa etkinliğini engellemektedir.

Ancak gelişen zaman süreci içerisinde yukarıda belirlenen problemler finansal sistem içerisinde finansal aracılık kurumlarının gelişmesi ile azaltılmıştır. Öyle ki, borç almak ve vermek isteyenler, teker teker hareket etmek yerine, isteklerini bir finansal aracıya yansıttıkların da, araştırma sürecinden kaynaklanan işlem maliyetlerini katlanılabilir bir seviyeye indirebilmektedirler. Çünkü, bir çok isteği kendisinde toplayan finansal aracılar ölçek ekonomilerinden kaynaklanan avantajlar sayesinde araştırma maliyetlerini borç almak ve vermek isteyenler için uygun bir seviyeye çekebilmektedirler. Diğer bir deyişle, finansal aracılar bireylerin tek başlarına yapmaya kalktıklarında işlem maliyetleri nedeniyle ortaya çıkan problemleri, isteklerin kendilerinde toplanması sonucu doğan ölçek ekonomisinin sağladığı avantajlar ile çözümleyen birimler olmaktadır. Böylece aracı kurumlar hem borç verenler ve hem de borç alanların araştırma işlemlerini tek elden yaparak ölçek ekonomilerinin yarattığı avantajlardan yararlanmakta ve finansal piyasaların işlevini yürütmesinde çok önemli bir rol oynamaktadırlar.¹¹²

Öte yandan, günümüzdeki bilişim sektörüne ait gelişmeler finansal piyasalardaki işlem maliyetlerini, finansal aracılardan sağladığı avantajlar ile karşılaştırıldığında, çok daha büyük bir oranda düşürmüştür. Öyle ki, fon arz ve talep edenler artık finansal aracılarla bu anlamda ihtiyaç duymamakta söz konusu kurumlarda fonksiyonlarını yeniden tanımlamak zorunda kalmaktadırlar. Gerçektende, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler finansal piyasalara ait bilgilerin en etkili bir biçimde doğrudan elde edilebilmesi için gerekli araç ve yöntemleri sunmaktadır. Özellikle kablosuz İnternet'e dayalı iletişim sistemindeki gelişmeler – WAP gibi (wireless application protocol) – finansal hizmetlerin en etkin ve ucuz bir biçimde sağlamaktadır. Diğer bir deyişle, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte, finansal bilgi aralıksız olarak günün 24 saatinde dünya üzerinde oldukça düşük bir maliyet ile akabilmektedir. Sonuçta bilişim teknolojilerindeki gelişmeler

---

¹¹² Özcan Karahan, Bilgi ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri, www.bilgiyoneti.org

işlem maliyetlerini düşürerek finansal piyasaların etkin çalışması önündeki engelleri kaldırmaktadır.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerden finans sektörünün büyük avantajlar sağlaması sonucu finans şirketleri ile bilgi ve iletişim şirketlerinin gittikçe artan oranda stratejik işbirliğine yöneldikleri görülmektedir. Örneğin, bilişim sektöründe Portal'lar, telekomünikasyon şirketleri ve finans kurumları arasında ortaklıklar hızla artmaktadır (Bank of East Asia ile Yahoo, ve Lycos ile Telefonica gibi).¹¹³ Öte yandan, finans şirketleri, finansal bilgilerin en etkin ve ucuz bir biçimde oluşturulması, işlenmesi ve aktarılması üzerine bilgisayar programları geliştirmeye çalışan yazılım şirketlerine de önemli yatırımlar yapmaktadır. Bilgi, iletişim ve finans sektöründeki bu işbirliği sayesinde finansal piyasalar elektronik bir yapıya kavuşarak önemli bir dönüşümü gerçekleştirmektedir. Günümüzde, finansal piyasada işlem yapmak isteyen birimler, öncelikle, bilgisayar, televizyon ve telefon gibi kişisel araçlar ile Internet ortamında Portal' lara ulaşabilmektedirler. Daha sonra buradan sağlanan imkanlar ile çok geniş finansal bilgi ve analizlerin bulunduğu bilgi aracıları (infomediaries) ile bağlantı kurabilmektedirler. En sonunda gerekli gördükleri işlemleri aynı yollar ile en etkili bir biçimde yapabilmektedirler. Nitekim 1945 yılından beri, okyanus ötesi nakliye bedelleri yüzde 50 ; hava taşımacılığı maliyetleri yüzde 80 ve transatlantik telefon bedelleri de yüzde 99 oranında gerilemiştir. 1999 yılı BM İnsani Kalkınma Rapor'una göre, 1990 değerleriyle, New York'dan Londra'ya üç dakikalık telefon görüşmesi bedeli, 1930 yılında 245 dolar iken, bu oran 1998 yılında 35 cent'e inmiştir.¹¹⁴

Özetle, bilişim ve finansal sektörü arasındaki işbirliği sonucu, bilgi ve iletişim sektöründeki hızlı gelişim finansal piyasalara büyük oranda yansımakta,

¹¹³ www.bilgiyonetimi.org

¹¹⁴ Veysel Bozkurt , Küreselleşme:Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar , **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt : 2 Sayı: 1,s.5-8

bu durumda işlem maliyetlerini düşürerek piyasa yapılarını daha büyük bir etkinlik üretecek biçimde dönüştürmektedir.

Yukarıda belirlenen çerçevede finansal bilginin hızlı ve düşük bir maliyet ile elde edilmesi öncelikle piyasa alanlarını ve dolayısı ile hacimlerini hızla genişletmiştir. Öyle ki, bilişim teknolojilerindeki gelişim sonucu oluşturulan "Elektronik İletişim Ağı" (Electronic Communication Network) ile borsa işlemleri artık global düzeyde gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin, ABD' deki NASDAQ İndeksi esas olarak Connecticut'tan yönetilmekle birlikte, sahip olduğu İnternet ağı sayesinde dünyadan her yerinden yapılabilecek işlemlere açıktır. Yani işlem merkezi ABD'deki bir eyalette olduğu halde bu piyasa üzerinde işlem yapan kişiler bütün dünyaya yayılmışlardır. Diğer taraftan, Londra ve New York borsaları da yine kurdukları iletişim ağları ile faaliyet alanlarını dünya yüzeyinde genişletmişlerdir. Tokyo, Toronto gibi diğer gelişmiş borsalarında elektronik iletişim ağları ile faaliyet alanlarını gittikçe geliştirdikleri görülmektedir. Finansal piyasaların bilişim teknolojilerinin sağladığı imkanlar ile faaliyet alanları genişlerken, doğal olarak, işlem hacimleri de büyümektedir. NASDAQ'ın 2000 yılı itibari ile ortalama günlük işlem hacmi 42.5 milyar Dolardır. Bu oran New York Borsasında 35.0, Londra Borsasında ise 13.5 milyar Dolar olarak hesaplanmıştır.¹¹⁵

Finansal piyasalarda bilgi edinilmesine ilişkin işlem maliyetlerinin düşmesi yerel finans kurumlarının bölgesel pazarlarda üstünlüklerine de son vermiştir. Bu anlamda bölgesel piyasalara işlem maliyetlerinden kaynaklanan engeller ortadan kalkarak rekabet koşulları gelişmiştir. Eskiden ulusal bankalar yerel bazda fon talep eden birimlerin kredi isteklerini, uzun ve maliyetli bir değerlendirme süreci gerektirdiğinden, karlı bulmayarak işleme alamıyorlardı. İmkanlarını zorladıklarında ise, yakın olmaları nedeniyle değerlendirme sürecinde önemli avantajlara sahip yerel bankalar ile önemli bir rekabete girmek

---

¹¹⁵ Martin Neil Baily, "Macroeconomic Implications of The New Economy", **Symposium on Economic Policy for the Information Economy**, Federal Reserve Bank of Kansas City, August 30-September 1, 2001, ss.201-202.

durumundaydılar. Ancak, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, ulusal bankalar ile karşılaştırıldığında, bölgesel bankaların yerel birimlere fon sağlama konusunda sahip oldukları üstünlükleri azaltmıştır. Öyle ki, artık borç veren ile alanın arasındaki mesafe bilişim sektörünün sağladığı imkanlar ile iyice uzamıştır. Örneğin, ABD’de ulusal bankalar ile borç verdiği şirketler arasındaki mesafe 1970’lerde ortalama olarak 51 milden 1990’larda 161 mile çıkmıştır. Diğer taraftan, gelişen bilişim teknolojileri ile birlikte ulusal finans kurumları yerel piyasalara girmelerinin yanında, faaliyetlerini uluslar arası alanda da genişletebilmiştir. Böylece finansal piyasalara girişi engelleyen işlem maliyetlerinin bilişim teknolojisindeki gelişmeler ile önemini yitirmesi, sadece ulusal düzeyde değil uluslar arası düzeyde de rekabet ortamını artırmıştır. Örneğin, 1970’li yıllardan 1990’lı yıllara kadar olan süreçte yabancı banka sayısı ABD’de 3 kat, İngiltere’de 4 kattan fazla, Japonya’da 3 kat ve Almanya’da 4 kat artmıştır.¹¹⁶ Bu şekilde yabancı banka temsilcilikleri sayısının bütün ülkelerde artmasında, bilişim teknolojisinin sağladığı imkanlar sonucunda bilginin mesafe tanımaksızın hızlı ve ucuz bir biçimde aktarılması önemli bir rol oynamıştır.

Piyasadaki mevcut bilgilere yeterli miktar ve zamanda ucuz bir biçimde ulaşmanın önündeki sorunlar yanında, bilginin ekonomik birimler arasında eşitsiz dağılımı da (asymmetric information) piyasa etkinliğini belirleyen önemli bir faktördür. Şöyle ki, bir tarafın ötekinden daha değişik bir bilgiye sahip olması piyasadaki işleyişi tamamen kendi lehine ve ötekilerin aleyhine yönlendirebilmesine imkan tanımaktadır. Bu durum şüphesiz piyasa sistemini aksatarak, işleyişindeki etkinliği bozmaktadır. Asimetrik bilgi olgusunun iki tür probleme yol açması nedeni ile fonksiyonlarını yerine getirememektedir.

---

¹¹⁶ S. Frederic Mishkin and Philip E. Strahan, “ What Will Technology Do To Financial Structure ”
NBER Working Paper No: 6892, January 1999.s.1

Bunlardan ilki ters seçim (adverse selection) ikincisi ise ahlaki tehlike (moral hazard) durumudur.¹¹⁷

Ters seçim piyasada işlem gerçekleşmeden önce asimetrik bilgi olgusunun yarattığı bir sorundur. Örneğin, piyasada borç bulmak isteyen kişiler fon bulmalarını engelleyeceğini düşündükleri bazı olumsuz özelliklerini saklayabilmekte veya daha farklı gösterebilmektedir. Böylece istedikleri miktardaki fonu hem de risk primi ödemedi düşük maliyetle elde edebilmektedirler. Finansal piyasadalar da böyle bir durumun varlığı, fon sağlayıcıların borç verme konusunda oldukça isteksiz davranmalarına yol açabilmektedir. Ya da yanlış bilgilendirilmeleri ihtimaline karşı risk primi talep ederek fonlarını oldukça yüksek maliyet ile arz edebilmektedirler. Bu durumda ise, piyasada gerçekten iyi özelliklere sahip bir biçimde borç arayan kimseler kendilerini diğerlerinden ayıramadıklarından, hak etmedikleri halde söz konusu olumsuzluklardan etkilenmektedirler. Şöyle ki, bu bireyler, genel olarak ödünç alanların bilgilerine güvenilmediği için, ya fon bulamaz ya da bulsalar bile risk primlerinin artırdığı yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalırlar. Bu şekilde piyasadaki fon maliyetlerinin optimum seviyeden oldukça yüksek bir miktarda oluşması iki önemli nedenle açıklanmaktadır. Birinci olarak, fon arz edenlerin asimetrik bilgi tehlikesi karşısında piyasaya sürdükleri fonları sınırlandırmaları, toplam fon miktarını azaltarak fiyatların artmasına neden olmaktadır. İkinci olarak, asimetrik bilgi sorununa rağmen fon sunmaya karar veren birimlerin yüksek risk primi istemeleri nedeni ile fon fiyatları yükselmektedir. Böylelikle iyi özelliklere sahip borç talep edenler de haksız yere yüksek fiyat ödemek zorunda kalmaktadır. Bu durum iyi özelliklere sahip borç arayanları piyasadan uzaklaştırmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda, piyasadaki kötü nitelikli borçluların oranı artmaktadır. Sonuçta piyasada fon arz edenlerin iyi nitelikli fon

---

¹¹⁷ Tahir Büyükakın, **Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, ss. 58-65.

talep edenler yerine kötü nitelikli fon talep edenlere kredi sağlama yani "ters seçim" olasılıkları artmaktadır.¹¹⁸

Piyasalarda belirli bir işlem gerçekleştiikten sonra asimetrik bilgiye bağılı olarak ortaya çıkan sorun ahlaki tehlike şeklinde ifade edilmektedir. Bu durumla, bir işlem sonucunda belirli bir ilişki içerisinde giren ekonomik birimlerden bir tarafın diğeri tarafa, hiçbir biçimde belirlenemeyecek ve dolayısı ile tazmin edilemeyecek şekilde zarar verme tehlikesi anlatılmak istenmektedir. Bu tehlikenin gerçekleşmesi zarara yol açan tarafın dikkatsizliğinden veya açıkça kurallara aykırı bir şekilde davranmasından kaynaklanabilir. Öyle ki, finansal piyasadaki borçlu kişi borç verenin istemediğı ve fakat hiçbir şekilde belirlemeyeceğı ve engelleyemeyeceğı bir biçimde bazı haksız davranışlara girerek borcun ödenmesini tehlikeye sokarak fon sahibine zarar verebilir. Örneğın, borç alan kişi elde ettiğı fonları gereğinden fazla riskli işlerde kullanma eğilimine girebilir. Çünkü çok riskli işlere girmesi ve projenin de gerçekleşmesi durumunda borç ödendikten sonra kendisine büyük bir kazanç kalmaktadır. Ancak, bu seçim aynı zamanda borcun geri ödenmesini de tehlikeye sokarak borç verenin parasını alamama riskini yükseltmektedir. Bu durumda, riskli proje gerçekleştiğinde borç veren önceden belirlenmiş oranın dışında bir getiri sağlayamazken, gerçekleşmediğı durumda zarara katlanmak zorunda kalmaktadır. Yani borç alanın normal riskli ve çok riskli yatırımı seçmesine göre borç verenin getirisi değişmezken, katlandığı risk değişmektedir. Bunun için fon sağlayıcılar fon sağladıkları kişilerin hep normal riskli yatırımlara yönelmelerini isterler. Ancak yukarıda belirlendiğı gibi, çok riskli yatırımlar, borç alan kişiler için daha cazip olmaktadır. Bu durumda fon sunanların verdikleri fonların kullanıcılar tarafından daha fazla getiri amacı ile çoğunlukla daha riskli alanlara yatırılarak batırılması tehlikesi yüksektir. Böylece borç verenler yukarıda belirlenen tehlike nedeni ile fon sağlamada isteksiz davranabilirler. Sonuçta,

---

¹¹⁸ Figen Büyükkakın, **Bankacılık ve Finansal Kurumlar Ders Notları**, "Teksir, Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 2002), s. 29.

piyasadaki mevcut talep karşısında fon miktarının kısıtlanması miktarın ve fiyatların optimum seviyede oluşmasını engeller. Ayrıca, fon sahipleri ahlaki tehlikenin riskine karşı kendilerini korumak için, tıpkı ters seçim riskinde olduğu gibi, risk primini artırarak fon fiyatlarını normalin üzerinde yükseltebilirler. Ancak bu arada yine aldığı fonları aşırı kar beklentisi dışında normal riskli yatırımlar da kullanmayı planlayan iyi niyetli kişilerin fon bulma imkanları daraltılmıştır. Çünkü, ya piyasadaki kısıtlı fonlardan kullanma imkanları olmayacak ya da yüksek fon maliyetleri nedeni ile piyasadaki çekilmek zorunda kalacaklardır. Nihayetinde, piyasa daha riskli seçenekleri tercih eden yatırımcılara kalacağından, fon sunanlar açısından ahlaki tehlike ile karşılaşma ihtimali oldukça yüksek bir ihtimalla gerçekleşmektedir. Bu şekilde, büyük oranda kredilerin batırıldığı bir ortamda piyasaların fonksiyonlarını yerine getirdiğini söylemek güçtür.¹¹⁹

Görüldüğü gibi bilginin asimetrik dağılımı gerek ters seçim ve gerekse ahlaki tehlike sorunlarına yol açarak finansal piyasalardaki işleyişi bozmaktadır. Ancak, bilişim sektöründeki gelişmeler sayesinde geliştirilen çeşitli araç ve yöntemler ile finansal piyasalardaki asimetrik bilgi sorunundan kaynaklanan problemlerin azaldığı ifade edilebilmektedir. Bilginin toplanması, işlenmesi ve aktarılması alanındaki teknolojik gelişmeler, piyasalardaki bütün birimler ve ilişkiler hakkında, ihtiyaç duyulan bilgilerin her aşamada etkin bir biçimde sağlanabilme imkanlarını geliştirmiştir. Örneğin, bilişim teknolojilerine dayalı olarak geliştirilen kredi derecelendirme (credit scoring) sistemleri piyasalarda bilginin eşitsiz dağılımını engelleyen bir yöntem olarak etkinliğini gittikçe artırmaktadır. Bu tür sistemler genel olarak şu şekilde işlemektedir. Öncelikle piyasadaki ilgili birimlere ait mümkün olan tüm bilgiler bilgisayar ortamına aktarmaktadır (computerized data). Daha sonra bütün bu bilgiler üzerinde, insan gücü ile yapılması mümkün olmayan bir çok işlem kısa zamanda yapılarak (computerized logic), türetilen yeni bilgiler ile çok daha geniş bir bilgi stokuna

¹¹⁹ Figen Büyükakın, **Bankacılık ve Finansal Kurumlar Ders Notları**, "Teksir, Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 2002), s. 29.

ulaşılmaktadır.¹²⁰ En sonunda piyasadaki birimlere ait bu bilgiler daha az bir maliyetle, herkesin kısa zamanda ulaşabileceği bir şekilde, İnternet ortamında yayınlamaktadır. Üstelik sistem içerisindeki veriler piyasayı yakından izleyen teknikler sayesinde sürekli yenilenerek geliştirilmektedir. Böylece piyasada fon sunmak isteyen birimlerin asimetrik bilgiden kaynaklanan sorunlar absorbe edilebilmektedir.

3.3. Yeni Ekonominin Maliye Politikası Üzerindeki Etkileri

Maliye politikası, klasik ekolün yetersiz kaldığı 1930' lı yıllardan itibaren ekonomiyi durgunluktan çıkarma aracı olarak görülmüştür. Laissez faire ilkesine dayanan klasik iktisadın aksine, piyasanın devlet tarafından kamu harcamaları ve vergiler vasıtasıyla koordine edilerek toplam talebin artırılması görüşü ile ekonominin durgunluktan çıkarılacağı düşünülmektedir.¹²¹ Tüm dünyada 1929 Ekonomik Krizinden sonra uygulamaya konulan Keynesyen iktisat teorisi, durgunluk döneminde vergi indirimlerini ve kamu harcamalarının artırılmasını, enflasyonist süreçte ise vergilerin artırılmasını, kamu harcamalarının ise kısılmasını savunmuştur. Fakat 1970'li yıllara gelindiğinde durgunluk döneminde artırılan kamu harcamalarının ekonomik canlanma ile birlikte kısılmadığı ve bu dönemde azalan vergi gelirlerinin vergi oranları artırılarak ve yeni vergiler konularak giderilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Keynesyen reçetenin işlememesinin temel sebebi politiktir. Durgunluktan çıkmak yanında seçim öncesinde oylarını arttırmak kaygısıyla da vergi oranlarını indirip kamu harcamalarını artıran siyasi iktidarlar, seçim sonrasında artan kamu açıklarını finanse etmek için vergi oranları artırılmaya başlamıştır.¹²² Politika yapımcıların uyguladıkları bu genişletici maliye politikaları enflasyonist etkilere neden olarak, birincil amacı fiyat istikrarını sağlamak olan para politikasının da etkinliğini azaltmaktadır. Politika yapımcıların güdüleriyle şekillenen maliye politikasına ilişkin kamu açıkları ve borçları gibi

¹²⁰ www.bilgiyonetimi.org

¹²¹ Beyhan Ataç, **Maliye Politikası**, Anadolu Üni. Yayınları, 1999, s. 8-11

¹²² Dilek Dileyici ve Özlem Özkıvrak, Yeni Yüzyılda Mali ve Parasal Politikalarda Yeniden Yapılanma, www.canaktan.org

göstergelerin, fiyat istikrarını gerçekleştirme amacıyla çelişmesi durumunda, güvenilirlik kaybolacağından para politikalarının da başarıya ulaşması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, maliye politikalarının disipline edilmesi, para politikalarının güvenilirliğini ve dolayısıyla etkililiğini sağlamanın önemli koşullarından biridir.¹²³

Maliye politikasının disipline edilmesi için alınması gereken önlemlerin başında, bütçe açıklarına ex ante kısıtlamalar getiren yasal ve anayasal düzenlemeler yer alır. Bu düzenlemeler arasında, denk bütçe kuralı, bütçenin önceden kabul edilen makroekonomik programla tutarlılığına ilişkin zorunluluklar veya borçlanmaya ilişkin yasal tavanlar yer almaktadır. Mali disiplinin sağlanmasına yönelik diğer bir önlem ise, bütçe prosedürlerinin şeffaflaştırılmasıdır. Mali şeffaflığın bulunmaması halinde, merkezi ve yerel yönetimler veya kamu teşebbüsleri tarafından, mali disiplini sağlayacak en katı yasal düzenlemeleri bile etkisiz hale getirebilecek bir takım yollar bulabilirler. Bütçe prosedürlerinde şeffaflılığın olmayışı, yönetimin (vekil), yasama organı veya halk tarafından (asil) denetlenmesini de imkansız hale getirmektedir. Dolayısıyla, şeffaflık ve hesap verebilirlik koşulları, para politikalarında olduğu gibi mali disiplinin sağlanmasında da son derece önemlidir ve mutlaka bu koşulları içerecek düzenlemelere yer verilmesi gerekmektedir.¹²⁴

Burada bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı yeni bilgi sistemleri etkinliğinden söz etmek gereklidir. Çünkü, yeni bilgi sistemleri, kamu sektörünün hesap verebilirliğinde köklü değişiklikler meydana getirerek, kamu sektörünü piyasalara ve kamuoyuna karşı daha sorumlu olmaya yöneltmektedir. Neticede, iletişim ve haberleşme teknolojisindeki gelişmeler kamuoyunun ve piyasaların kamu sektörü hakkında daha fazla ve daha hızlı bilgi sahibi olmasını

---

¹²³Tahir Büyükakın, *Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, ss.80-82

¹²⁴ Tahir Büyükakın, a.g.e., s.82-83

sağlamaktadır. Bilindiği gibi, hükümet politikalarının başarısı kamuoyunun güveninin kazanılmasına bağlıdır. Bu nedenle bilgi ve iletişim teknolojisinin günümüzde etkisi düşünüldüğünde, politika yapıcılar, bir karar aldıkları zaman - aldıkları kararların başarılı olmasını sağlamak için- bu kararları ve bu kararların sonuçlarını topluma zamanında ve doğru olarak aktarmak zorundadırlar. Böyle olunca toplumda politika yapıcıların eylemlerini ve sonuçlarını daha yakından takip edebileceğinden, politika yapıcılar uyguladıkları politikalarından birinci derecede sorumlu olacaklardır. Özetle bilişim teknolojisinde ortaya çıkan gelişmelerin, kamu sektörünün şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırdığını aşikardır.

Politika uygulamalarının şeffaf, hesap verebilir ve kurala bağlı bir şekilde yürütülmesinin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği açıktır, ancak, hükümetlerce uygulanan maliye politikasının büyümeyi teşvik edebilmesi için, bu koşullar yeterli olmamaktadır. Uygulanacak olan maliye politikasının ekonomik durumla tutarlı ve içsel bütünlüğe de sahip olması gerekmektedir. Kamu harcamalarının, vergi oranlarının ve borçlanma politikalarının büyüme performansını nasıl etkilediğinin dikkate alınması gerekmektedir. Kamu harcamalarının finansmanı, vergileme ve borçlanma yoluyla sağlanmaktadır. Özellikle maliye politikasının vergi ayağı ekonominin büyüme performansı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Vergiler, bir ülkede tüm kesimlerin ekonomik, sosyo-politik faaliyet ve hareketlerinin odak noktasıdır. Kamu harcamalarının finansmanının sağlanması yanında kıt kaynakların etkin ve verimli dağılımında, farklı toplumsal gruplar ve sektörler arasında vergi yükü dengelerinin gerçekleştirilmesinde, hızlı ve istikrarlı ekonomik büyümeyle birlikte milli gelirin artırılmasında, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde ve temel makro-ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesinde rasyonel bir vergi sisteminin önemi büyüktür. Kamu harcamalarının sürekli artması, belirli gelir kaynaklarının önemini kaybetmesi, sürekli yeni vergi olanaklarının aranmasına yol açmakta olup sonuçta eski vergiler ile yeni vergiler arasında tamamlayıcı ya da tahrip edici yönde çelişkili etkilere neden olabilmektedir. Vergilemede bu şekilde

oluşan karışıklığa zaman zaman vergi yükünü azaltmaya yönelik olan ve daha ziyade basit bir vergilendirme yapısına dönme amacını hedefleyen “vergi reformları” ile karşı çıkmaktadır. Vergileme ilkelerine uygun olarak hazırlanmayan vergi düzenlemeleri, gerek mükellefler, gerekse vergi idaresi tarafından tepkiyle karşılanabilmekte ve istenmeyen mali, iktisadi ve sosyal yönden olumsuz etkilere neden olabilmektedir.¹²⁵

Ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecek durumlara karşı optimal bir vergileme sisteminin kurulması, maliye politikasının başarısında oldukça önemlidir. Bu bağlamda bir vergi sisteminin etkin bir biçimde düzenlenmesi, kamu ekonomisi içerisinde de merkezi bir yer teşkil etmektedir. Optimal bir vergileme ise, ekonomik kararlara müdahaleyi minimize eden, bireyler arasında oldukça adaletli bir şekilde dağıtılan, vergi mükellefleri açısından vergi ödemenin ve vergi daireleri açısından da vergi toplamının maliyetini mümkün olduğunca azaltan bir vergilemedir.¹²⁶

İnternetin hızla yaygınlaşmasına paralel olarak e-ticaret işlemlerinin hacmi de her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle e-ticaret işlemlerinin vergilendirilmesi oldukça önemli bir sorundur. Sınır ve engel tanımayan e-ticaretten elde edilecek kazançlarda vergilemenin nasıl yapılacağı tartışma konusu olmaktadır. Vergileme konusundaki sorunlar hem dolaysız (direkt), hem de dolaylı vergiler için söz konusudur. Dolaysız vergilerde, vergi mükellefinin daimi ikametgahı ve vergilendirilecek gelirin kaynağı (ülke bazında) sorun teşkil etmektedir. Elektronik ortamda ticari faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilerin, daimi ikametgahlarını ya da gerçek kimliklerini belirlemek ve gelir akışını izlemek güç olabilmektedir. Ayrıca, sayısal veri haline dönüştürülmüş bir üründen (örneğin, gerçek bir kitap vs.) elde edilecek gelir ile söz konusu gerçek ürünün geleneksel ticari ortamda satışından elde edilecek gelir farklı olacağından, bunların

---

¹²⁵David Ricardo, **Ekonomi Politiği ve Vergilendirmenin İlkeleri**, (Çev.Tayfun ERTAN), İstanbul:Belge Yayınları,1997, s.18-20

¹²⁶Şerafettin Aksoy , **Kamu Maliyesi**, İstanbul: Filiz Kitabevi,1991,s.181

vergilendirilmesinde de eşitsizlik, vergi idareleri açısından vergi geliri kayıpları olması ihtimali vardır.¹²⁷

Bu bağlamda e-ticaret işlemlerinin hacminde ortaya çıkan büyük çaplı artışlar, vergi idarelerini vergi toplama konusunda bazı güçlüklerle karşı karşıya bırakmaktadır. E-ticaret işlemlerinin, vergi idareleri üzerinde bıraktığı en önemli problem, kayıtların fiziki belgeler yerine dijital ortamlarda tutulması sonucunda vergi idarelerinin ticari kayıtları takip etmesinin güçleşmesidir. Diğer taraftan elektronik paranın ticari ödemelerde reel paranın yerini almaya başlaması da vergilemede bazı sorunlar doğurmaktadır. Bu sorunlar özellikle elektronik ödemelerin kayıt altına alınmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki elektronik kart çıkaran kurum (genellikle bankalar), ya işlemlerin kayıtlarını bir merkezde tutmak suretiyle denetim işlevini gerçekleştirir ya da işlemleri kayıt altına almaz. İşlemlerin kayıt altına alınmaması veya etkin bir şekilde kaydedilmemesi sonucunda, gerek katma değer vergisinin gerekse de gelir vergisinin tahsilatında riskler ortaya çıkacaktır. Ödemelerin elektronik kartla İnternet üzerinden yapılması halinde bu sorun daha karmaşık gelecektir. Dolayısıyla e-ticaretin vergilendirilmesinde temel problem, e-ticaret işlemlerinin etkin ve güvenilir bir biçimde kayıt altına alınabilmesidir. Bunun için ise hükümetlerin e-ticaretin vergilendirilmesine ilişkin yasalar çıkarması, e-ticaret işlemlerinin denetimini yapacak kurumlar oluşturması gerekmektedir. Ancak, böyle yapılarak yapılan her e-ticaret işleminin kayıt altına alınması sağlanabilir. Bu nedenle e-ticaret işlemlerinin etkin bir şekilde vergilendirilebilmesi oldukça önemlidir.¹²⁸

---

¹²⁷ Murat İnce, Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler İçin İmkanlar ve Politikalar, Mart1999, www.dpt.gov.tr

¹²⁸ Vito Tanzi, "Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar", *Vergi Dünyası*, Çev.Hüseyin Şen, Yıl.20, Sayı.241, Eylül-2001, ss.165-167.

Bilgi ve iletişim teknolojisinde meydana gelen yenilikler, ortaya çıkardığı bir çok probleme karşılık vergi idarelerinin otomasyonu açısından bir çok fayda da sağlamaktadır. Mükelleflerin vergi beyannamelerini elektronik ortamlarda verebilmesi, beyannamelere ilişkin tahakkuk ve tahsilat işlemlerinin bilgisayar yardımıyla gerçekleştirilmesi, mükelleflerin gelir, servet ve harcamalarına ilişkin bilgilerin elektronik ortamda toplanması ve vergi denetiminin bilgisayar destekli olarak sağlanması bu faydalardan sadece bazılarını oluşturmaktadır. Bütün bu yenilikler neticesinde, geleneksel ekonomide vergi idaresinin bilgisi dışında kalan gelir, harcama ve servetlere ilişkin bilgilere ulaşılması mümkün olacaktır. Dolayısıyla özellikle yükselen piyasa ekonomilerinin en büyük baş ağrılarından birisi olan, kayıt dışı ekonomini sorunu önemli ölçüde halledilmiş olmaktadır. Çünkü, söz konusu ekonomilerde kayıt dışı ekonomiyi körükleyen sebeplerden en önemlisi, vergi idarelerinin mükelleflerin gelir, servet ve harcamalarına ilişkin olarak yeterli bilgiye sahip olamamalarıdır. Oysa, bilgisayar ve iletişim teknolojileri bu bilgilere daha kolay ve çok düşük maliyetlerle ulaşılmasına imkan vererek, bu anlamda ülkelerin bu yolla daha çok vergi geliri toplamalarına yardımcı olacaktır.¹²⁹

---

¹²⁹ Naci Ağbal, "Globalleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği-2", *Yaklaşım*, Sayı.106, Ekim-2001, ss.81-83.

SONUÇ

Yeni ekonomi olgusu 1980'li yıllardan sonra yaşanan gelişmelerin ürünüdür. Bu sürecin en önemli özelliği bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim ve bu olgunun üretimden, mübadele ve bölüşüm ilişkilerine, hatta organizasyon ve yönetim süreçlerine kadar getirdiği yeniliklerdir. Özellikle elektronik ticaretin hızlı bir şekilde yayılması günümüz iktisat biliminin temel araştırma konularından biri olarak yerini almıştır. Aslında yeni ekonominin ortaya çıktığı yer ABD olarak kabul edilmektedir. 1990'ların ikinci yarısında bilişim ve iletişim teknolojilerinde sağlanan gelişimlerle ilintili olarak, ABD'de düşük enflasyon ve artan işgücü verimliliğiyle birleşen güçlü bir ekonomik büyüme süreci yaşanmaya başlamıştır. İktisatçıların çoğu Yeni Ekonominin ortaya çıkışını bu süreçle ilişkilendirmektedir. Ancak teknoloji üretim gücünü elinde bulunduran ve bilişim (enformasyon) teknolojilerini bir alt yapı unsuru olarak etkin kullanabilen zengin ülkelerin bu gelişimi sağladığı da yadsınımsız bir gerçektir. Bu durum Yeni Ekonominin geleceğini tehlikeye sokacak bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Yeni Ekonomiye hazırlayan koşulları küreselleşme sürecinin dinamikleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Özellikle son yirmi yıl incelendiğinde politik, ekonomik, bilimsel ve teknolojik alanda köklü değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişiklikler birbirinden bağımsız olmadığı gibi aynı zamanda birbirlerinin sebep ve sonuçlarını da oluşturur. Soğuk savaş döneminin 1990'lı yılların başında sona ermesi, politik unsurlar içinde en önemlisini oluşturmaktadır. Bazı yazarlar Yeni Ekonomik Düzenin ortaya çıkışını bu gelişmeye bağlamaktadır. Bazı gözlemciler ise bu yeni sürecin itici gücünü bilişim ve iletişim teknolojilerindeki köklü değişikliklere dayandırmaktadır.

Bilişim teknolojilerindeki büyük ilerlemeler ekonomik sistemin bütününde önemli etkiler yaratmıştır. Gerçektende, bilişim teknolojisindeki hızlı gelişmelerin sağladığı avantajlar ile ekonomik yapının önemli bir dönüşüm geçirdiği söylenebilir. Bilginin toplanması, işlenmesi ve aktarılmasındaki gelişmeler söz konusu unsurlarda yarattığı olumlu etkiler ile ekonomik faaliyetlerin etkinliği artırıcı önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin sağladığı avantajlar ile, piyasalardaki işlem maliyetleri düşerken asimetrik bilgi sorunu da azaltmaktadır. Böylece piyasaların yapıları ve işleyiş şekilleri değişmiştir. Diğer taraftan, bilişim teknolojisindeki gelişmeler kredi kararları oluştururken teknoloji yoğun ilişkileri geliştirmiştir. Böylece açık bilgilerin edinilmesinde “yakınlık”, kimi örtük bilgilerin edinilmesinde ise “insani ilişki” nin önemini yitirmesine neden olmuştur. Özellikle program yazılımındaki gelişmeler ile birimlere ait bilgilerin deşifre edilme imkanlarının gelişmesi ile örtük bilgilerin açık bilgilere dönüştürülme sürecinde hızlanmıştır. Böylece, bilginin asimetrik dağılımı sonucu ortaya çıkan ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının hafifletilmesi, bu tür riskler nedeni fon sunanlar üzerinde bulunan kısıtları da ortadan kalkmıştır. Sonuçta, piyasalarda, açıklık koşulunun etkin bir biçimde sağlanmasına bağlı olarak, arz ve talep güçleri üzerindeki kısıtların hafiflemesi ile optimum dengenin sağlanması imkanları gelişmiştir. Buna göre, bilişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler ve finans sektörünün bu alandaki gelişmeleri artan oranda içselleştirmesi süreci devam ettikçe, finansal yapıların daha etkin sonuçlar verecek şekilde dönüşmesi süreci de devam edecektir.

Son çeyrek yüzyıldan bu yana dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler ve 21. yüzyılın ilk günlerinde bu sürecin kazandığı ivme, Enformasyon Çağı olarak nitelenen bir dönem yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu çağın en önemli faktörü olan enformasyonun, karar alma süreçlerinde doğru, güncel ve zamanında kullanılması kritik bir önem taşımaktadır. Sanayi toplumlarında nasıl işgücü ve sermayenin harekete geçirilmesi ve etkin kullanılması kritik bir sorun

ise günümüz çağında enformasyon gücünün verimli kullanılması ve harekete geçirilmesi o denli kritik bir sorundur.

Yeni Ekonomi olarak anılan sürecin, verimlilik ve teknolojik gelişmelerden, şebekeler, borsa ve yönetim konularına kadar bir çok alanda farklılıklar yarattığı yadsınamaz bir gerçektir. Verimlilik ve teknolojik gelişmeye bağlı olarak büyüme hızlarında önemli ve uzun süreli artışlar yaşanmıştır. Küreselleşme açısından sermayenin hareketliliğinin yükseldiği, işgücü rekabetinin arttığı ve ürün piyasalarında rekabetin yükseldiği bir dönem yaşanmaya başlamıştır. Enformasyon çağı olarak da anılan günümüz tekno-ekonomik paradigması içerisinde bilgi üretiminin önemi artarken, üretimde artan getiriler koşulu işlemeye başlamıştır. Bu süreç içinde dağıtım maliyetlerinde bir azalma ve kitle tüketiminde bir artış ön plana çıkmıştır.

Bu belirlemelerin ışığında Yeni Ekonomi, olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bu bağlamda yeni ekonominin herşeyi tamamen değiştiremediği gibi, tek bir dünya ekonomisi modelinin yaratıcılık vasfını taşıdığı söylenemez. Ancak belirli iş alanlarında, mesleklerde ve ekonominin alt yapısına yönelik verimlilik temelli oluşumlarda köklü bir değişimin nedeni olduğu da tartışılmaz bir gerçektir.

Diğer taraftan azgelişmiş ülkelerin yeni ekonominin niğmetlerinden yararlanmak için, ne teknolojik donanımı sağlamaya ne de bu teknolojileri öğrenmeye güçleri yetmemektedir. Bu nedenle daima azgelişmiş olarak kalmaya mahkum olmaktadır. Dolayısıyla azgelişmiş ülkeler açısından en önemli sorun bir yandan hem tarihsel bir açığı kapatmak, hem de yeni teknolojileri yakalayabilmek; yani bilişim ve iletişim teknolojilerinin üretimi ve kullanımı sorunudur. ABD'nin güdümünde gelişen küreselleşme süreci ve yeni dünya ekonomik modeli içerisinde bu soruna çözüm önerilerini ararken ülkenin ekonomik ve siyasi açıdan belirlenmiş olan yol haritasını göz ardı etmemek ve

ülkenin hangi kampta olmasının tercih edildiğini hatırlamak, yapılacak önerilerin gerçeklik zemini açısından çok önemlidir.

Gelecek yıllarda sanayileşmenin tamamlanması ve enformasyon toplumunun kurumlaşması, politikacı, bilim adamı ve yöneticilerin temel görevi olmak zorundadır. Birçok ülke örneğinde görüldüğü gibi bu önlemlerin alınmasında en büyük rol kamu kesimine düşmektedir. Dolayısıyla politika yapanların enformasyon ekonomisinin önemini kavratmaya yönelik girişimlerde bulunarak, enformasyon altyapısına yönelik projeler hayata geçirilmeye çalışmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- ACAR Sadık, **Uluslararası Reel Ticaret, Teori, Politika**, DEÜ Yayınları, İzmir, 2000.
- AĞBAL Naci, "Globalleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği-2", **Yaklaşım**, Sayı.106, Ekim-2001
- AKATA Emin, "Bilgi Çağına Giderken Bilişim ve İletişim Kaynaşması", **Tübitak Ttgvtüsiad 2. Teknoloji Kongresi Bildirileri**, İstanbul-1999
- AKIN Bahadır, "Yeni Ekonomi:"Yeni" Olan Nedir? 20.Yüzyılın Son Moda Kavramının Analizi, **I.Ulusal Bilgi , Ekonomi ve Yönetim Kongresi , Cilt 1**, Kocaeli, 2002
- AKIN Bahadır, "2000 Yılına Doğru Bilgi Toplumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme ve Bilgi Ekonomisinin Özellikleri", **Verimlilik Dergisi**,1999, Sayı 1.
- AKSOY Şerafettin , **Kamu Maliyesi**, İstanbul: Filiz Kitabevi,1991
- AKYAZI Haydar, "Yeni Ekonomide Para Politikası Ve Merkez Bankacılığının Geleceği", **İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı: Ekim 2002
- ATAÇ Beyhan, **Maliye Politikası** ,Anadolu Üni. Yayınları,1999
- BAILY Martin Neil, "Macroeconomic Implications of The New Economy", **Symposium on Economic Policy for the Information Economy**, Federal Reserve Bank of Kansas City, August 30-September 1, 2001
- BAYRAÇ Naci, "Yeni Ekonominin Toplumsal , Ekonomik ve Teknolojik Boyutları", **www.ceterisparibus.net**
- BAYRAKTUTAN Yusuf, ORHAN Ayhan, "Bilgi-Kaynaklı Global Sosyo-Ekonomik Dönüşümün Parasal Yansımaları: Plastik Para", **I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Cilt: 1**, Kocaeli, 2002.
- BOZKURT Veysel, **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, Sistem Yay., İstanbul, 1996
- BOZKURT Veysel, **Elektronik Ticaret**, Alfa Yayınları, Şubat 2000
- BOZKURT Veysel , **Küreselleşme:Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar , Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt : 2 Sayı: 1

BRYNJOLFSSON Erik and HITT Lorin M., "Beyond Computation:Information Technology, Organizational Transformation and Business Performance", **Journal of Economic Perspectives**, Vol:14, Nu:4, 2000

BÜYÜKAKIN Figen ve BÜYÜKAKIN Tahir, Bilgi İşlem ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler, Para Politikasının Etkililiği ve İktisadın Kuralları, **www.bilgiyonetimi.org**

BÜYÜKAKIN Figen, **Bankacılık ve Finansal Kurumlar Ders Notları**, "Teksir, Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 2002)

BÜYÜKAKIN Tahir, **Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001

ÇAKMAKCI Akın, "Türkiye'nin Teknoloji Tarihi", **Tübitak TtgV Tüsiad 2.Teknoloji Kongresi Bildirileri**, İstanbul-1999

DERELİ Toker, "Teknolojik Değişmeler, Çalışma İlişkileri ve Yeni İstihdam Türleri", **İşgüç Online Dergi**, Cilt:3,2001

DİLEYİCİ Dilek ve ÖZKIVRAK Özlem, Yeni Yüzyılda Mali ve Parasal Politikalarda Yeniden Yapılanma , **www.canaktan.org**

DRUCKER Peter, **Kapitalist Ötesi Toplum**, Çev: B. Çorakçı, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1994

DRUCKER Peter, **Yeni Gerçekler**, Çev: Birtane Karanakçı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ,1992

DULUPÇU Murat, "Cybernomics İle Ekonomik Gelişme" Anahtar Gazertesisi, Eylül 2001, http://www.5mworld.com/mk5_cybereco.htm(18.12.2002)

EKİN Nusret, **Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret**, İTO Yayınları, İstanbul, 1998.

ERAYDIN Ayda, "Yeni Ekonomi'nin Getirdiği Fırsat ve Riskler, Toplumsal ve Mekansal Açidan", **Yeni Ekonomi El Kitabı**, T.C. Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 2001

ERDOĞAN Seyfettin,"Makro Ekonomik Etkileri Açısından Yeni Ekonomi", **I.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Cilt: 1**, Kocaeli, 2002.

ERKAN Hüsnü, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları , Ankara,1992

- ESER Uğur, "Küreselleşme: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı?", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 6, Sayı 17, Yaz 1995
- FRIEDMAN Thomas, **Lexus ve Zeytin Ağacı Küreselleşmenin Geleceği**, Çev:Elif Özsayar, Boyner Holding Yayınları,İstanbul,2000
- GÖKER Aykut, "Bilgiye Dayalı Ekonomi" ve Türkiye Açısından Durum, **ODTÜ Verimlilik Topluluğu**,2000
- GÜNEY Alptekin, "On-Line Tüketici Davranışı" <http://www.danismend.com/konular/pazarlamayon/paz-on%20line%20tuketici%20davranisi.htm> ,2002
- GÜVENİR A., "Yeni Ekonomi Maddeyi Tahtından İndirdi", **Türk Henkel Dergisi**, Sayı: 173, İstanbul, 1999
- HALMOWITZ Joseph H., "Has the Surge in Computer Spending Fundamentally Changed the Economy?", **Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review**, Second Quarter 1998
- HİRA İsmail, "Bilgi Toplumu Bağlamında Toplumsalın Yapısal Dönüşümü ve Türkiye Gerçeği", **I.Ulusal Bilgi , Ekonomi ve Yönetim Kongresi , Cilt 1**, Kocaeli, 2002.
- HOBSBAWM E. J., **Sanayi ve İmparatorluk**, Ankara, Dost Kitabevi, 1998
- IŞIKLI Hasibe, **İnternet Alan İsimleri Sistemi, Markalar ve Aalan İsimleri Arasındaki ilişki**, DPT, Şubat 2001, Ankara
- İNCE Murat, **Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler İçin İmkanlar ve Politikalar**, Mart1999, www.dpt.gov.tr
- IŞCAN Emrah, Yeni Ekonomi, <http://www.geocities.com/uretgenogrenciler/yazi/emrah06.htm> (06.15.2003)
- JAMES Senn, **InformationTechnology in Business**, New Jersey: Prentice Hall International ,1995
- KARAHAN Özcan , **Bilgi ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri**, www.bilgiyonetimi.org
- KAYMAKÇALAN Ömer "Teknolojinin Bilim ve Toplumsal Yaşama Etkisi", **Tübitak TtgV Tüsiad 2.Teknoloji Kongresi Bildirileri**, İstanbul-1999
- KOUTSYIANNIS A., **Modern Mikro İktisat**, Çev: M. Sarımeşeli, Ankara:Teori Yayınları, 1998

- KUMAR Krishan, **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Ankara: Dost Kitabevi,1999
- KUTLU Erol, **Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, No:129, Eskişehir,2000
- MANDEL Michael J., "The New Economy: For Berter Or Worse", **Business Week**, 19 Ekim 1999, Issue 3600, 1998
- MASİ P.D., ESTEVÃO M. ve diğerleri, "Kim Yeni Ekonomiye Sahip?", Çev: Hale Erol, www.marmara.edu.tr
- MISHKIN S. Frederic and STRAHAN Philip E., " What Will Technology Do To Financial Structure " **NBER Working Paper** No: 6892, January 1999
- ODYAKMAZ Necmi, "Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme ve Kalkınma", **Dış Ticaret Dergisi**, s.18, Temmuz 2000, www.dtm.gov.tr/ead/DTDergi/tem2000/bilgi.htm
- ORHAN Osman Z. ve ERDOĞAN Seyfettin; **Para Politikası**, Avcılar Ofset, 2002
- ÖLMEZOĞULLARI Nalan, "Yeni Ekonomi ve Etkileri", **V. ODTÜ Ekonomi Kongresi**, 10-13 Eylül 2001
- ÖZATEŞLER Mustafa, **Ekonomi Bilimi I**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2000
- ÖZCAN Sinem, "İnternet Üzerinde En Çok Satılan Ürünler", **Informatinweek**, 4-10 Ocak 2001
- ÖZDEMİR Zekai, **Mikro İktisadi Analiz**, İstanbul: Der Yayınları, 2. Baskı, 2000
- ÖZGÜLER V. C., **Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler:Türkiye Örneği**, Anadolu Üniversitesi Yayınları: No.1479, Eskişehir,2003
- PARASIZ İlker, **Modern Mikro Ekonomi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1998
- POLANYI Karl, **Büyük Dönüşüm**, Çev: Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000
- David Ricardo, **Ekonomi Politiği ve Vergilendirmenin İlkeleri**, (Çev.Tayfun ERTAN), İstanbul:Belge Yayınları,1997
- RUNE Stanbacka, , **Microeconomic Policies in the New Economy**, **United Nations University Wider** , **Discussion Paper** No. 2001/73

- SAHLMAN Willam, "The New Economy is Stronger Than You Think" *Harvard Business Review*, December 1999, http://www.uri.edu/artsci/ecn/mead/HPR/Overviews/Old_economy.htm (04,02,2003)
- SAVAŞ Vural, **Politik İktisat**, Beta Yayınları, İstanbul,1994
- SEKBAN Metehan, "Yeni Ekonomi ve E-Ticaret", <http://www.unalsavas.kolayweb.com> (07.07.2003)
- SÖYLEMEZ Alev, **Yeni Ekonomi**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2001
- STANBACKA Rune, **Microeconomic Policies in the New Economy**, United Nations University Wider , Discussion Paper No. 2001/73
- TAPSCOTT Don, **The Digital Economy, Promise And Peril in the Age Of Networked Intelligence**, McGraw-Hill, New York,1996
- TANZI Vito, "Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar", **Vergi Dünyası**, Çev.Hüseyin Şen, Yıl.20, Sayı.241, Eylül-2001
- TEKİN Mahmut, ÇIÇEK Ercan, "Bilgi ağında Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi", www.ceterisparibus.net/kongre/kocaeli_1.htm , Tem 2003
- TOFFLER Alvin, **Üçüncü Dalga**, Çev. A. Seden, İstanbul: Altın Yayınları, 1996
- TOKOL Aysen, "Yeni Teknolojiler ve Değişen Endüstri İlişkileri", www.isguc.org
- TULGA Şahin, "Yeni Ekonomi Makro Ekonomik Dengeleri Nasıl Etkiliyor", **ActiveLine** www.activefinans.com/activity/hp/finans2001/makro.htm
- TÜRKAY Orhan, **Mikro İktisat Teorisi**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 9. Baskı, Eylül 2000
- Türkiye Bankalar Birliği, "Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi", **Türkiye Bankalar Birliği Yayınları (Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi Raporu)**, Mart-1998
- UÇKUN S., UÇKUN G. ve LATİF H., "Bilgi Toplumu ve Türkiye", **I.Ulusal Bilgi , Ekonomi ve Yönetim Kongresi , Cilt 1**, Kocaeli, 2002.
- UMRUK Noyan, "Bilimsel Ve Teknolojik Gelişme Süreci Ve Ekonomik Büyüme İle İlgisi" http://www.msb.gov.tr/prgs/bulten/Bulten18_makale.asp (18,10,2002)
- UZGÖREN Ergin, KARA Oğuz, "Yeni Ekonominin Üretim, Tüketim Ve Piyasa Yapısı Çerçevesinde Olası Mikro Ekonomik Etkileri" **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 3, Sayı 8, Kasım 2002

WOODFORD Michael, "Monetary Policy in The Information Economy", **Symposium on Economic Policy for the Information Economy**, Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, Wyoming, August 30, 2001

YÜLEK Murat , "İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine", **Hazine Dergisi**, Sayı: 6, Ankara, 1997

YÜREKLİ Sıtkı "Yeni Ekonominin Yeni Ticaret Biçimi Ve Bileşenleri : Elektronik Ticaret, Enformasyon Malları ve E-Para", 1. Ulusal Bilgi Ekonomisi Kongresi, Kocaeli, 2002 http://www.ceterisparibus.net/kongre/kocaeli_1.htm

The Knowledge Economy, A Submission to the New Zeland Government by the Minister for Information Technology's IT Advisory Group, August 1999

<http://www.knowledge economy .report.pdf>

http://www.ceterisparibus.net/kongre/kocaeli_1.htm (12,11,2002)

www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-ekonomi

www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi3/yeniekon/htm

www.isguc.org

www.yunus.hun.edu.tr /yayinlar/biltop99.html